

Миграциите во Република Северна Македонија

Профил на земјата 2021

Мислењата изразени во оваа публикација се мислења на авторите и не ги одразуваат ставовите на Меѓународната организација за миграции (ИОМ). Користените термини и презентирањето на материјалот во рамките на извештајот не подразбираат изразување какво било мислење од страна на ИОМ во однос на правниот статус на која било земја, територија, град или област, или на нејзините власти, или во врска со нејзините граници.

ИОМ му е посветена на принципот дека хуманата и уредна миграција дава позитивни придобивки, како за мигрантите, така и за општеството. Како меѓувладина организација, ИОМ со своите партнери во меѓународната заедница заеднички дејствува со цел: да помогнат во исполнувањето на оперативните предизвици на миграцијата; унапредување на разбирањето на прашањата за миграцијата; поттикнување на социјалниот и економскиот развој преку миграција; и да се почитуваат човечкото достоинство и благосостојбата на мигрантите.

Издавач: Меѓународна организација за миграции
ул. Осло 6
1000 Скопје
Република Северна Македонија
тел. бр.: +389 2 30 95 477
е-маил: iomskopje@iom.int
веб страна: <https://north-macedonia.iom.int>

Оваа публикација е издадена без формално лектурирање од ИОМ.

Мапите користени во Миграцискиот профил, вклучително и почетната страница имаат само илустративна цел. Границите, имињата и ознаките користени во мапите не имплицираат официјално одобрување од страна на Меѓународната организација за миграции.

*Референците за Косово се во согласност со Резолуцијата 1244 (1999) на Советот за безбедност на ОН.

Почетна страница: © callmetak/freepik.com

Потребен цитат: Меѓународна организација за миграции, 2022. *Миграциите во Република Северна Македонија: Профил на земјата 2021*. ИОМ, Скопје.

ISBN 978-92-9268-435-8 (PDF)

© ИОМ 2022

Некои права се задржани. Ова дело е достапно под [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 IGO License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/igo/legalcode) (CC BY-NC-ND 3.0 IGO).*

За дополнителни детали, ве молиме погледнете ги [авторските права](#) и [условите за употреба](#).

Оваа публикација не треба да се користи, да се објавува ниту повторно да се дистрибуира за комерцијални цели или за стекнување паричен надоместок, со исклучок кога се користи за образовни цели, на пример, употреба во учебници.

Дозвола: Барањата за комерцијална употреба или дополнителни права и лиценцирање треба да се поднесат до publications@iom.int.

* <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/igo/legalcode>.

Миграциите во Република Северна Македонија

ПРОФИЛ НА ЗЕМЈАТА 2021

СОДРЖИНА

Список на табели	iv
Список на Графикон	vii
Акроними.....	ix
Предговор	xi
Извршно резиме	xv
Дел А: Особености на мигрантите и миграциските трендови.....	1
А.1. Клучни движечки фактори на миграцијата и прекуграничната мобилност.....	1
А.2. Имиграција на странци	13
А.3. Емиграција на граѓани на Република Северна Македонија	29
А.4. Илегална миграција.....	39
А.5. Забелешка: Сите податоци што се однесуваат на сите индикатори се собираат според родот и староста.....	59
А.6. Повратна миграција.....	62
А.7. Внатрешна миграција	63
Дел Б: Влијанието на миграцијата	71
Б.1. Влијание на миграцијата врз развојот на населението и човечкиот капитал	71
Б.2. Импликации на миграцијата врз работната сила и пазарот на труд	79
Б.3. Миграцијата и социоекономскиот развој	81
Б.4. Миграција, здравје и животна средина	85
Дел В: Управување со миграцијата	89
В.1. Политичка рамка	89
В.2. Закони и регулативи (национална регулатива, регионални и меѓународни инструменти)	94
В.3. Институционална рамка	103
В.4. Меѓународна соработка	105
Дел Г: Клучни наоди, влијанија на миграциската политика и препораки	109
Г.1. Главни наоди за тековните трендови, влијанието на миграцијата и политиките за миграција	109
Г.2. Препораки во врска со рамката на Владата за управување со миграцијата	112
Г.3. Препораки за вклучување на миграциите во секторските политики.....	115

Г.4. Препораки за подобрувања на статистиката за миграциите и целокупната база на докази	118
Анекс	121
Користена литература.....	125

СПИСОК НА ТАБЕЛИ

Табела 1. Клучни податоци за Северна Македонија	xiv
Табела 2. Одобрени / одбиени визи, според видови, за влез и престој во Република Северна Македонија, 2015-2020 година	5
Табела 3. Одобрени апликации за визи во Република Северна Македонија, според државјанството на апликантите или местото на потекло, 2009-2019 година	6
Табела 4. Одобрени барања за визи, според полот на апликантите, Република Северна Македонија, 2009-2019 година	8
Табела 5. Одобрени апликации за визи во Република Северна Македонија во проценти според полот и државјанството на апликантите, 2009-2019 година	9
Табела 6. Проток на патници на државната граница на Република Северна Македонија, 2009-2019 година	11
Табела 7. Број на легални преминувања (влез / излез) на странски државјани на граничните премини на Република Северна Македонија	12
Табела 8. Вкупно мигрантско население (migration stock) во Република Северна Македонија	14
Табела 9. Доселени странци со привремен и продолжен престој во Република Северна Македонија, 2009-2019 година	14
Табела 10. Вкупно доселени странци, држави со најмногубројна имигрантска популација во Република Северна Македонија, 2009-2019 година	15
Табела 11. Доселени странци со привремен и постојан престој во Северна Македонија, 2009-2019 година	16
Табела 12. Број на странците со постојан престој во Република Северна Македонија, според државјанството или место на потекло, 2015-2019 година	16
Табела 13. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија во 2009, 2015 и 2019 година	18

Табела 14. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на вработување и по држави или места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година	19
Табела 15. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на вршење професионална дејност и по држави, во 2009, 2015 и 2019 година	19
Табела 16. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на склучување брак и по држави /места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година	21
Табела 17. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија од семејни причини и по држави/места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година	22
Табела 18. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на школување / специјализација по земја на државјанство/место на потекло во 2009, 2015 и 2019.....	23
Табела 19. Странски студенти што дипломирале, магистрирале и докторирале во Република Северна Македонија, 2009-2019 година	24
Табела 20. Прием во државјанство на Република Северна Македонија, според основата за стекнување државјанство, 2009-2019 година	25
Табела 21. Прием во државјанство на Република Северна Македонија според државата на претходното државјанство, 2009-2019 година	27
Табела 22. Новопримени државјани на Република Северна Македонија (донесени решенија, возраст на новите државјани), 2009-2019 година	28
Табела 23. Отселени граѓани на Република Северна Македонија во странство, вкупно и по држави, 2009-2019 година	30
Табела 24. Новодоселени државјани на Северна Македонија во европски земји на прием, 2009-2019 година (податоци на Евростат)	31
Табела 25. Граѓани на Северна Македонија во странство (migration stock) - вкупно, во ЕУ и други земји на прием во 2005, 2010, 2015, 2019 и 2020 година	33
Табела 26. Вкупен број македонски државјани во европски земји на прием, 2009-2020 година	34
Табела 27. Отселени граѓани на Република Северна Македонија во странство, според причините за отселувањето, 2009-2019 година	37
Табела 28. Основа на издадените дозволи за престој на македонските државјани во ЕУ-земји на прием од 2015-2019 година	39

Табела 29. Илегални мигранти во Република Северна Македонија, според земја на потекло	42
Табела 30. Недозволен влез и недозволен излез на странци во и од Република Северна Македонија, 2009-2019 година	44
Табела 31. Протерување странци од Северна Македонија како заштитна мерка во прекршочна постапка, според земјата на државјанство или земјата на потекло 2009-2019 година	45
Табела 32. Кривични дела и сторители на кривичното дело трговија со луѓе (по член 418-а), Северна Македонија, 2009-2019	48
Табела 33. Жртви на кривичното дело трговија со луѓе (член 418-а од КЗ) во Северна Македонија, според полот, возраста и државјанството, 2009-2019 година	49
Табела 34. Број на вратените државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија и државите од кои најчесто се вратени, 2009-2020 година	53
Табела 35. Доброволно вратени граѓани во Република Северна Македонија 2013-2020 година	56
Табела 36. Список на индикатори за следење на реинтеграцијата на повратниците според Договорот за реадмисија во Северна Македонија, 2019 и 2020 година	58
Табела 37. Број на поднесени барања за азил во Северна Македонија, според државјанството, 2009-2019 година	59
Табела 38. Отселени странци со привремен престој во Северна Македонија, по континенти, 2009-2019 година	62
Табела 39. Доселени граѓани на Република Северна Македонија од странство, по континенти, 2009-2019 година	63
Табела 40. Внатрешни миграции во Република Северна Македонија - вкупно доселени и отселени лица, миграциско салдо, по региони, 2009-2019 година	66
Табела 41. Видови миграции во внатрешните преселувања во Република Северна Македонија, вкупно и на ниво на региони, 2014-2019 година	69
Табела 42. Број на доселените и отселените во градски и селски подрачја, Република Северна Македонија, 2014-2019 година	70
Табела 43. Број на живородените деца во Република Северна Македонија и на живородените деца од македонски граѓани во странство, 2009-2019 година	73
Табела 44. Основни функционални контингенти на мигранти од Северна Македонија во европските земји на прием 2009, 2015 и 2020	74
Табела 45. Приватни тековни трансфери, Република Северна Македонија, 2009-2020 година	82

Табела 46. Вкупен број доктори од Република Северна Македонија (migration stock) што престојуваат во одделни ОЕЦД-земји на прием.....	86
---	----

СПИСОК НА ГРАФИКОНИ

Графикон 1. Мапа на општини и статистички региони на Република Северна Македонија	xiii
Графикон 2. Одобрени апликации за виза во Република Северна Македонија, 2009 – 2019	4
Графикон 3. Прием во државјанство на Република Северна Македонија, според земја на претходно државјанство, вкупно 2009-2019 година	26
Графикон 4. Граѓани на Република Северна Македонија што стекнале државјанство во европски земји на прием	36
Графикон 5. Осудени сторители за кривичното дело трговија со луѓе (чл. 418-а од КЗ), Северна Македонија, 2009-2019 година	48
Графикон 6. Жртви на трговија со луѓе по видот на експлоатацијата и полот, Северна Македонија, 2009, 2015 и 2019 година.....	50
Графикон 7. Број на идентификувани жртви на трговија со луѓе во Северна Македонија, според земјата/местото на потекло, 2009, 2015 и 2019 година	51
Графикон 8. Број на вратени државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија во Северна Македонија, 2009-2020 година	54
Графикон 9. Учество (во %) на државите од кои се вратени државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија, 2009-2020 година	55
Графикон 10. Доброволно вратени државјани на Северна Македонија, според полот и возраста, 2013-2020 година.....	57
Графикон 11. Вкупно доселени и отселени лица во Република Северна Македонија, 2009-2019 година.....	68
Графикон 12. Учество (%) на одделните видови миграции во внатрешните миграции во Северна Македонија, 2014-2019 година	69
Графикон 13. Структура (во %) според полот на граѓаните на Северна Македонија во европските земји на прием, 2009-2019 година	74

АКРОНИМИ

ДЗС	Државен завод за статистика
ЕАСО	Европска канцеларија за поддршка на азил
МАРРИ	Регионална иницијатива за миграции, азил и враќање на бегалци
МВР	Министерство за внатрешни работи
МЗ	Министерство за здравство
МЗМП	Македонското здружение на млади правници
МОН	Министерство за образование и наука
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НВО	Невладини организации
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
УНХЦР	Канцеларија на Високиот комесаријат за бегалци

ПРЕДГОВОР

Миграцискиот профил е алатка на државата, подготвена со широка вклученост на владини институции и невладини засегнати страни, за подобрување на кохерентноста на политиките, креирање на политики базирани на докази и интегрирање на миграцијата во планирањето на развојот. Миграцискиот профил на Република Северна Македонија (2021) е подготвен согласно со образецот на ИОМ за креирање на миграциски профил во *Миграциски профили: Искористете го најдоброто од процесот*,¹ придружен со Практичен водич, за развивање ваков документ. Овој образец е наменет да се користи како флексибилна алатка, односно како предлог-рамка, кој е еден вид „мени на опции“, а не како ригидна структура што мора доследно да се следи. Оттаму, при конципирањето на содржината на овој документ се има предвид спецификите на миграциските движења од и во Република Северна Македонија, особено во делот на надворешните миграции, за да ги надополни расположливите статистички податоци од домашни и странски извори.

Миграцискиот профил посветува цел дел на дискусија за рамката на управување со миграцијата во земјата која се поврзува со Мапата за либерализација на визниот режим, која од страна на Европската комисија им беше презентирана на македонските власти во 2008² година.

Миграцискиот профил на имплицира воспоставување механизам за собирање релевантни статистички податоци за надворешните миграции (легални и илегални)³ и внатрешните миграции, потоа систем за обработка на овие податоци, како и нивна анализа, со цел да помогне подобро да се разберат промените во особеностите на преселеничките движења во последната деценија 2009 – 2019. Ги идентификува нивните последици и импликации, согледаниот напредокот во однос на управувањето со миграциите и идентификува препораки за идни политики и активности во различни области на миграцијата.

¹ ИОМ, *Migration Profiles: Making the Most of the Process* (Женева, 2011). Достапно на <https://publications.iom.int/books/migration-profiles-making-most-process>.

² Земјата беше примена во ООН не под уставното име (тогашна Република Македонија), туку под референцата “Поранешна Југословенска Република Македонија”, и официјално го усвои името „Република Северна Македонија“ (кратко име: Северна Македонија) на 14 февруари 2019 година, по конечното решавање на разликите опишани во Советот за безбедност на Обединетите нации Резолуции 817 (1993) и 845 (1993), Престанок на Привремената спогодба од 1995 година и Воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните.

³ Миграцискиот профил ја објаснува употребата на термините ‘илегална миграција’ наместо ирегуларна миграција, и употребата на ‘илегален мигрант’ наместо ирегуларен мигрант во делот А.4 Илегална Миграција.

Миграцискиот профил е подготвен од страна на техничка работна група, која ја сочинуваат претставници од повеќе институции, невладини организации (НВО) и меѓународни организации. Подготвувањето на Миграцискиот профил е помогнато и е дел од Заедничката програма „Миграциски дискурс, политика и планирање базирано на докази“, поддржана од Мултипартнерскиот фонд за миграција на Обединетите нации, чија цел е поддршка на националните институции во подобрувањето на управувањето со демографската и миграционата политика на земјите.

Графикон 1. Мапа на општини и статистички региони на Република Северна Македонија

Vardar

1. Veles
2. Gradsko
3. Demir Kapija
4. Kavadarci
5. Lozovo
6. Negotino
7. Rosoman
8. Sveti Nikole
9. Chashka

East

10. Berovo
11. Vinitsa
12. Delchevo
13. Zrnovtsi
14. Karbintsi
15. Kochani
16. Makedonska Kamenitsa
17. Pehchevo
18. Probishtip
19. Cheshinovo - Obleshevo
20. Shtip

Southwest

21. Vevchani
22. Debar
23. Debrtsa
24. Kichevo
25. Makedonski Brod
26. Ohrid
27. Plasnitsa
28. Struga
29. Centar Zhupa

Southeast

30. Bogdantsi
31. Bosilovo
32. Valandovo
33. Vasilevo
34. Gевгелија
35. Dojran
36. Konche
37. Novo Selo
38. Radovish
39. Strumitsa

Pelagonia

40. Bitola
41. Demir Hisar
42. Dolneni
43. Krivogashani
44. Krushevo
45. Mogila
46. Novatsi
47. Prilep
48. Resen

Polog

49. Bogovinje
50. Brvenitsa
51. Vrapchishte
52. Gostivar
53. Zhelino
54. Jegunovtse
55. Mavrovo and Rostushe
56. Teartse
57. Tetovo

Northeast

58. Kratovo
59. Kriva Palanka
60. Kumanovo
61. Lipkovo
62. Rankovtse
63. Staro Nagorichane

Skopje

64. Aerodrom
65. Arachinovo
66. Butel
67. Gazi Baba
68. Gjorche Petrov
69. Zelenikovo
70. Ilinden
71. Karposh
72. Kisela Voda
73. Petrovets
74. Saraj
75. Sopshte
76. Studenichani
77. Centar
78. Chair
79. Chucher - Sandevo
80. Shuto Orizari

Извор: Подготвено од страна на Државниот Завод за статистика на Република Северна Македонија.

Забелешка: Мапата е користена за визуелна илустрација. Границите и имињата прикажани, како и ознаките употребени на мапите во овој извештај, не значат официјално одобрување или прифаќање од страна на авторите или на Интернационалната Организација за Миграции.

Табела 1. Клучни податоци за Северна Македонија

Клучни податоци: Република Северна Македонија						
Географија: Вкупна површина во км2: 25.436						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Човеков и социјален развој:						
Очекувано траење на животот, при раѓање (години) ^(a)	75,41	75,40	75,57	75,95	76,34	75,74
Стапка на писменост кај возрасните, % од лицата на возраст 15+ ^(b)	97,8*	-	-	-	-	-
БДП по жител, PPP**, во илјади САД \$ ^(c)	4.843	5.133	5.432	6.087	6.022	5.888
Индекс на човековиот развој ^(d)	0,753	0,757	0,758	0,759	0,774	-
Дознаки и други финансиски приливи:						
Дознаки од работници - прилив, милиони САД \$ ^(e)	231,18	213,61	219,01	236,00	218,92	323,54
Дознаки од работници - одлив, милиони САД \$ ^(e)	15,77	17,97	20,73	18,66	19,00	23,71
Дознаки од работници - нето, милиони САД \$ ^(e)	215,41	195,65	198,28	217,34	199,92	299,83
Странски директни инвестиции, милиони САД \$ ^(e)	230,3	349,4	198,5	713,3	404,0	232,8
Официјална помош за развој, милиони САД \$ ^(f)	180	153	127	145	-	-
Дознаки прилив, % од БДП ^(e)	2,3	2,0	1,9	1,9	1,7	2,6
Дознаки прилив, % од вкупен финансиски прилив ***	36,0	29,8	40,2	21,6	-	-
Население:						
	2005	2010	2015	2019	2020	
Вкупно, проценки на население 31.12. ^(h)	2.038 514	2.057 284	2.071 278	2.076 255	2.068 808	
Жени, 31.12. ^(h)	1.016 116	1.026 404	1.033 677	1.036 539	1.033 590	
Мажи, 31.12. ^(h)	1.022 398	1.030 880	1.037 601	1.039 716	1.035 218	
Доселено население во РСМ од странство ^(f)	128.000	130.000	130.000	131.000	-	
Меѓународна миграција:						
	2005	2010	2015	2019	2020	
Граѓани на Северна Македонија во странство (stock data) ^(f)	459.000	527.000	563.000	658.000	693.900	
Живородени деца од граѓани на Северна Македонија во странство ⁽ⁱ⁾	3.601	3.642	4.632	5.187	3.080	

Забелешка: * Податокот се однесува на 2014 година.

** Вкупниот финансиски прилив претставува збир на: дознаки од работници - прилив, странски директни инвестиции и официјална помош за развој.

*** Вкупните финансиски приливи се сума на приливот на дознаки, странските директни инвестиции и официјалната развојна асистенција.

Извор на податоци: ^(a) ДЗС, 2017а, 2018а, 2019а и 2020а.

^(b) Светска Банка, 2021б.

^(c) Светска Банка, 2021а.

^(d) Статиста, 2021.

^(e) Народна банка на Република Северна Македонија, 2021.

^(f) JRC, 2020: DESA, 2019 (пристапено на 10 јуни 2021).

^(g) ДЗС, 2020а.

^(h) ДЗС, 2020б.

⁽ⁱ⁾ ДЗС, 2011а, 2016а и 2020с и податоци споделени со истражувачите од страна на ДЗС.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Во Миграцискиот профил на Република Северна Македонија (2021) претставени се релевантни статистички податоци за легалните и илегалните надворешни миграции и за внатрешните миграции, како и нивна анализа врз основа на која се согледани трендовите на преселеничките движења во последната деценија (2009-2019 година). Овие сознанија овозможува да се идентификуваат влијанието на миграциите, да се согледа напредокот на земјата во однос на управувањето со миграциите и да даде препораки за идните политики и активности во областа на миграцијата.

Делот А :Особеностите на миграциските трендови, ги претставува податоците врз основа на кои може да се констатира следното:

- a) Надворешните и внатрешните миграции се условени од макро, мезо и микро факторите, кои дејствуваат заедно влијаејќи врз одредувањето на конечната индивидуална одлука за преселување. **Основните детерминанти** за емиграцијата на граѓаните на Северна Македонија во странство и внатрешните миграции во голема мера коинцидираат и првенствено се детерминирани од степенот на социоекономскиот развој, на ниво на земјата и регионално. Покрај тоа, врз емиграцијата во странство големо влијание имаат и традицијата, воспоставените миграциски мрежи и миграциските политики на земјите на прием. Основни причини за доселувањата од странство се вработувањето, школувањето/специјализацијата и семејството (пример. семејното обединување). Во делот на илегалната миграција, поради својата географска положба Северна Македонија е дел од западнобалканскиот коридор, односно таа е земја на транзит, за кој се карактеристични мешаните миграциски движења, вклучувајќи и бегалци.
- b) Миграциските текови од Северна Македонија во странство и влезот на странците⁴ во земјата се одвиваат во услови на промени во областа

⁴ Поимникот на ИОМ за миграција 2019 го дефинира зборот “мигрант” како:

.... е општ термин, кој не е дефиниран со меѓународното право, но го одразува општото разбирање за лице кое заминува од своето вообичаено место на живеење, без разлика дали е внатре во земјата или надвор од границите на својата земја, привремено или трајно од различни причини. Поимот вклучува голем број на добро дефинирани правни категории на лица, како што се работниците мигранти; лица чишто специфични видови на движења се законски дефинирани, како што се криумчарените мигранти; како и оние чиј што статус или средства за движење не се конкретно дефинирани со меѓународното право, како што се интернационалните студенти. (ИОМ, 2019)

Не постои универзално прифатена дефиниција за мигрант. Националната горенаведена дефиниција беше развиена од ИОМ за свои цели и не е наменета да имплицира или да создаде некоја нова правна категорија. Националното законодавство на Република Северна Македонија, го користи терминот “странец” во Законот на странци (2019) кој ги регулира условите за влез, излез и престој, заминување и враќање на странци, како и нивните права и обврски во Република Северна Македонија и во Законот за вработување и работа на странци (2015) со кој се уредуваат условите и постапката за вработување и работа на странци во Република Северна Македонија, се додека со ратификуван меѓународен договор поинаку не е определено. Од таа причина, изготвувачите на Миграцискиот Профил на Република Северна Македонија одлучија да го користат терминот “странец” во овој документ.

на **визниот режим**, детерминирани од визната либерализација и хармонизација на правните рамки за миграција со Европската Унија, како и преземените активности за визни олеснувања со повеќе земји. Во периодот 2009-2019⁵ година беа одобрени вкупно 34.648 барања за виза на странци од околу 180 земји, територии и други места на потекло. Државјани на Туркије, Кина и Индија имаа најголемо учество (25%) во вкупно издадените визи, а околу 27 проценти отпаѓаат на Руската Федерација, Украина, Ерменија, Република Молдавија, Грузија, Исламска Република Иран и Египет.

- в) Големи промени се карактеристични и за **прекуграничната мобилност**, (протекот на патници на државната граница). Во периодот на 2009 - 2019 влезот на македонски и на странски државјани порасна за околу 60 проценти. Околу 90% од странците што влегле во земјата се од земјите членки на Европската Унија.⁶ Бројот на граѓаните на Северна Македонија што излегле од земјата се удвои, а на странските државјани што излегле од Северна Македонија се зголеми за една четвртина (25%).
- г) **Податоци за вкупното мигрантско население (migration stock)** во Северна Македонија може да се добијат единствено од пописите на населението. Според Пописот од 2002 година, бројот на вкупното доселено население од странство изнесува 79.167 лица. Податоците од Миграцискиот атлас на Заедничкиот истражувачки центар на Европската Комисија покажуваат дека по 2005 година вкупното мигрантско население бележи пораст и во 2019 година достигнало околу 131.000 лица.
- д) **Имиграција на странците со привремен престој**, иако бележи тренд на континуиран пораст, нејзиниот обем останува релативно мал. Повеќе од две третини од доселените странци потекнуваат од пет земји и места на потекло - Туркије, Албанија, Србија, Грција и Косово.⁷ Податоците на Државниот завод за статистика покажуваат дека од 2015 година евидентен е значителен пораст на бројот на странците со привремен престој по сите основи - вработување, склучување брак, школување, вршење професионална дејност и семејни причини. Сепак, најголем пораст бележи бројот на странците со привремен престој за школување / специјализација. Од 2009 до 2019 година во Република Северна Македонија дипломираше 2.873 странски државјани, академски степен магистер стекнале 995 лица, а докторираше 56 странци.

⁵ Бројот на апликацијата за виза до февруари 2019 година; податоци од Министерството за надворешни работи на Северна Македонија.

⁶ Забелешка: Во периодот 2009-2019 година Велика Британија сеуште е дел на Европската Унија. Имајќи го во предвид тоа, секоја референца на “земји членки на Европската Унија” во референтниот период може да ја опфаќа и Велика Британија.

⁷ Косово – ова име е без прејудуцирање на позициите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244 (1999) на Советот за безбедност на ОН.

- ѓ) Во периодот 2009-2019 година вкупно 12.660 лица се стекнале со државјанство на Република Северна Македонија. Најголем дел од нив (11.829 лица, или 93,4%) се врз основа на природување, односно натурализација. Според податоците на Министерството за Внатрешни Работи, 11.099 лица (98%) од новопримените државјани се полнолетни лица. Две третини (67,0%) од вкупниот број на лицата што стекнале со државјанство отпаѓаат на четири земји – Албанија, Србија, Турција и Косово.⁷ Во однос на отпустот од државјанство, 13.591 граѓани добиле отпуст од државјанство на Република Северна Македонија. Околу две третини од нив побарале отпуст за да стекнат државјанство на Германија, Австрија и Словенија.
- е) **Емиграцијата на граѓаните од Северна Македонија во странство** (привремена и трајна) во последната деценија дополнително се зголеми и забележа големи промени во нејзините особености. Во 2018 и 2019 година бројот на граѓани што заминале во странство (flow data) изнесува 24.000 и околу 26.700 лица, респективно. Странските извори⁸ на податоци потврдуваат дека вкупниот број на државјани што престојуваат во странство (stock data) од околу 527.000 (2010) достигнал речиси 700.000 лица (2020 година), што претставува повеќе од една третина од вкупното население во земјата. Според *Светскиот Извештај за Миграцијата*⁹ 2020 година, Северна Македонија е во првите 20 земји во светот со најголема емиграција во странство. Во однос на географската распореденост на граѓаните на Северна Македонија во европските земји на прием, Германија, Италија, Швајцарија, Австрија и Словенија се издвојуваат со најголем број имигранти од Северна Македонија. Во прекуокеанските земји на прием тоа се Австралија, Нов Зеланд, Соединети Американски Држави и Канада, каде што престојуваат повеќе од 400.000 граѓани на Северна Македонија. Семејните причини, вработувањето и школувањето остануваат основните причини за емиграцијата во странство.
- ж) 2015 година ја обележаа **илегалната миграција** и најголемите миграциски движења, кои иако беа глобален предизвик, најинтензивно се одвиваа преку западниот медитерански правец, кој минуваше низ Северна Македонија и продолжуваше кон земјите на Европска Унија.¹⁰ и миграциските движења во услови на ковид-19, кои претставуваа предизвик за мигрантите и бегалците, но и за граничната полиција и другите засегнати страни. Најголем број илегални мигранти во Северна Македонија се од Авганистан, Пакистан и Сирија. Со заострувањето

⁸ See, for example: JRC, *Atlas of Migration 2020* (Luxembourg, European Union, 2020). Достапно на www.europeansources.info/record/atlas-of-migration-2020.

⁹ ИОМ, *World Migration Report 2020* (Женева, 2019), p. 27. Достапно на <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020>.

¹⁰ European Parliament, "The Western Balkans: frontline of the migrant crisis", brief, January (Brussels, 2016). Достапно на [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf).

на мерките за спречување на илегалната миграција, се зголемуваа случаите на криумчарење мигранти. Ефикасен инструмент во работата на граничната полиција е размената на информации за рано предупредување, која во континуитет беше подобрувана. Значајно подобрување во спречувањето кривични дела и во откривањето и гонењето на криумчарите на мигранти е постигнато со формирањето на Националната единица за сузбивање на криумчарењето мигранти и трговија со луѓе (task force), кога е подобрена координацијата меѓу Министерство за Внатрешни Работи и Јавното обвинителство.

- з) **Рeadмисијата** како ефикасен инструмент беше употребена и за враќање на државјаните на Северна Македонија што незаконски престојувале во странство. Согласно со договорите за реадмисија, најголем број од нив се вратени од Германија, Швајцарија, Шведска, Франција, Австрија и од Белгија преку договори со владите на тие земји.
- с) **Азил** - бројот на поднесените барања за азил во Северна Македонија изнесува 719 барања во 2011 година, и од тогаш овој број бележи значително зголемување: во 2013 година (1.364), 2014 година (1.249) и особено во 2015 година, кога се евидентирани 1.888 барања. Тоа е година на почетокот на големата мигрантска и бегалска криза, која на границата на Северна Македонија донесе повеќе од осумстотини илјади мигранти и бегалци. Во годините потоа бројот на евидентирани баратели на азил се стабилизира на неколку стотици годишно. Новонастанатата состојба со пандемијата на ковид-19 влијаеше во 2020 година Секторот за азил да ги започне првичните разговори и интервјуа на поднесено барање за признавање право на азил со барателите на азил и да ги спроведува преку онлајн-платформата. Ова придонесе да се забрза донесувањето на одлуките во однос на поднесените барања.
- и) **Повратната миграција** на граѓаните на Северна Македонија што престојуваат во странство беше и остана мошне мала. Најголем дел од повратниците се млади (15-29) и помладо средовечно население (30-39 години), лица со завршено најмногу средно ниво на образование.
- ј) **Внатрешната миграција**, во нејзините различни облици, како и особеностите (профил) на мигрантите, се условени од нивото на општествено-економскиот развој и промените во територијалната организација на земјата. Податоците на ДЗС за внатрешните миграции во периодот на 2009-2019 покажуваат дека бројот на доселените / отселените лица во рамките на земјата, иако со одредени осцилации, останува релативно мал. Податоците за доселените по одделни региони покажуваат дека со најголем број и учество се издвојува скопскиот регион (43.2%; n= 15.305 лица) во текот на целиот период. Во внатрешните миграции останува доминантна застапеноста на миграциите село-град, а релативно висок останува и уделот на

меѓуселските миграции. Негативното миграциско салдо на селските подрачја е десетина пати повисоко од позитивното миграциско салдо во градските подрачја. Тоа потврдува дека дел од оние што заминале од селските подрачја не се доселиле во градовите, туку заминале надвор од земјата.

Влијанието на миграциите врз демографскиот развој, пазарот на трудот, социоекономскиот развој, здравјето и животната средина на Република Северна Македонија се претставени во **делот Б** од Миграцискиот профил. Тоа е во директна корелација со нивниот обем, структурни карактеристики и причинско-последична обусловеност. Со оглед на релативно малиот обем и доминантно привремениот престој на доселените странци, како и транзитниот карактер на илегалната миграција, влијанието на миграциите се посматра од аспект на големата емиграција во странство. Анализата покажа:

- а) Емиграцијата во странство има големо влијание на **порастот на вкупното население**, врз основа на големата трајна емиграција и бројот на живородени деца во странство (околу 48.700 деца во периодот 2009-2019 година). Поради доминантната застапеност на младите и бројот на родените во странство, емиграцијата има директно и индиректно влијание врз демографското стареење. Северна Македонија е меѓу највисокорангираните земји со најголем одлив на мозоци во светот¹¹ што значи дека со емиграцијата земјата губи значителен човечки капитал. Евидентни се големите демографски последици од емиграцијата во странство на макрониво (национално ниво) и на мезониво (региони и општини). На микрониво, односно на ниво на домаќинствата, сè поголем е бројот на старечките и самечките домаќинства што тешко се справуваат со секојдневните обврски.
- б) Импликации на миграцијата врз **работната сила и пазарот на труд** - не се остварија очекувањата дека со емиграцијата ќе се ублажи долгорочниот проблем на невработеноста. И покрај големиот одлив на работна сила, невработеноста останува еден од најголемите проблеми на земјата, но во уште понеповолен контекст на сериозен дефицит од работна сила, која е неопходна за придвижување на економскиот развој.
- в) **Влијанието на миграцијата врз социоекономскиот развој** е изразено преку краткорочни и недоволно изразени развојни ефекти. Тие најчесто се поврзуваат со обемот на девизните дознаки и нивното користење. Девизните дознаки од иселениците и лицата на привремена работа во странство имаат пошироко макроекономско значење, зголемувајќи го девизниот потенцијал на македонската економија. Дознаките се

¹¹ *TheGlobalEconomy.com*, "Human flight and brain drain in Europe – 2021", data set. Достапно на www.theglobaleconomy.com/rankings/human_flight_brain_drain_index/Europe (accessed 5 June 2021).

битен извор на средства во тековната сметка на платниот биланс и придонесуваат за одржување низок дефицит на тековната сметка. Најголем дел од нив се користат за лична потрошувачка и имаат позитивно влијание врз потрошувачката и животниот стандард на домаќинствата на мигрантите. Сепак, тоа нема долгорочни развојни ефекти на макрониво преку зголемување на потрошувачката, особено во услови на зголемена потрошувачката на добра од увоз..

- г) Влијанието на миграциите врз **здравјето и животната средина** е неповолно и е сè понагласено во последната деценија. Бројот на македонските лекари што работат надвор од земјата во периодот 2010-2019 година се зголемил за околу 60 проценти. Најголем дел од нив престојуваат во Соединети Американски Држави, Германија, Словенија, Франција и во Швајцарија. Последиците од медицинската емиграција се манифестираат во растечки недостиг од лекари од различни профили и од медицински сестри. Емиграцијата во странство, која трае повеќе од пет децении, предизвикува трајна депопулација на голем дел од територијата на Северна Македонија. Континуирано се зголемува бројот на населените места што немаат ниту еден жител, во кои не се одржува никаква инфраструктура, нема контрола на теренот во однос на користењето на обработливото земјиште и шумскиот фонд, како и формирањето на дивни депонии, што условува далекусежни неповолни импликации врз животната околина.

Во **делот В** од Миграцискиот профил се презентирани сознанијата за **управувањето со миграциите**. Врз основа на нив може да се констатира:

- а) **Кохерентноста и координацијата на активностите во областа на миграциите** може да се оценат како релативно добри. Тие се препознаваат во: (а) добрата соработка со меѓународните организации и реализацијата на голем број проекти; (б) работата на меѓуресорските, односно координативните тела што се формираат при креирањето на миграциските политики и стратегиските документи; (в) усвоените резолуции на миграциската политика и другите стратегиски документи во областа на миграциите; (г) идентификуваната потреба за интеракција и координираност на политиките и стратегиските документи за миграциите со другите стратегиски и секторски политики; (д) усвојувањето на Националната стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, 2019-2023, во насока на зголемување на влијанието на дијаспората врз развојот.
- б) **Постојните национални закони за миграциите и законите во кои се третираат миграциски прашања** се добра правна основа за решавање на поединечните барања на различни категории лица за легален

и нелегален престој во земјата. Северна Македонија има склучено повеќе мултилатерални и билатерални договори за миграцијата и е потписник на Глобалниот договор за бегалците и Глобалниот договор за безбедна, уредена и регуларна миграција.

- в) **Меѓународната соработка на Северна Македонија** со: ИОМ, ФРОНТЕКС, Канцеларијата на Високиот Комесаријат за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР), Европската Унија, Европска канцеларија за азил (ЕАСО), Европол, Интерпол, Меѓународниот центар за развој на миграциска политика (ИЦМПД), Секторот за меѓународна полициска соработка (СЕЛЕК), Центарот на регионална иницијатива за миграции, азил, бегалци (МАРРИ), Фондот за население на Обединетите нации (УНФПА) и други организации е континуирана и мошне плодна.

Клучните наоди, влијанијата на миграциската политика и препораките се елаборирани во **делот Г** на Миграциската политика. Врз основа на сублимираните наоди за промените во трендовите на миграциите, поддржувачката рамка и влијанијата на миграциската политика, дадени се повеќе препораки:

- а) Во делот на управувањето на миграциите се предлага да се разгледа целисходноста на конципирањето и усвојувањето закон за управување со миграциите, во кој, меѓу другото, би биле утврдени принципи, надлежни државни органи одговорни за управувањето со миграцијата и единствен систем за прибирање и размена на податоци во оваа област.
- б) Стратегијата за соработка со дијаспората покажа дека се големи можностите за вклучување на миграциите во секторските политики, како можност за ублажување на неповолните влијанија на миграциите и поттикнување на развојот на земјата. Тие се особено значајни во делот на продуктивно користење на девизните дознаки и девизните приливи на мигрантите за поттикнување на инвестициите. Мошне значајни би биле и активностите во секторот надворешна трговија и зголемување на извозот на македонски производи во земјите на прием на македонски граѓани на Северна Македонија, развојот на дијаспора-туризмот, соработката со научната дијаспора во делот на образованието и науката и др.
- в) За подобрувања на статистиката во областа на миграциите неопходно е собирање и користење на точни и дезагрегирани податоци за надворешните миграции, како основа за градење политики базирани на докази, и обезбедување докази за правен идентитет и соодветна документација за мигрантите.

ДЕЛ А: ОСОБЕНОСТИ НА МИГРАНТИТЕ И МИГРАЦИСКИТЕ ТРЕНДОВИ

А.1. Клучни движечки фактори на миграцијата и прекуграничната мобилност

А.1.1. Основни детерминанти на миграцијата и промените на преселеничките движења

Миграцијата е комплексен феномен, каде што „макро“, „мезо“ и „микро“ факторите дејствуваат заедно влијаејќи врз конечната индивидуална одлука за преселување во рамките на земјата или надвор од неа. Ваквиот поглед на причините за миграциските движења ја интегрира добро познатата и широко прифатена „пуш-пул“ (push-pull) теорија на одбивање и привлекување за детерминантите на преселеничките движења.

Меѓу „макрофакторите“, политичките, демографските, социоекономските и еколошките ситуации се основните детерминанти за миграцијата. Тие се главните двигатели на меѓународната и внатрешната миграција, како и легалната и нелегалната миграција, и во голема мера се надвор од контролата на поединците. Меѓу „мезофакторите“ важна улога игра комуникациската технологија, земјиштето како ресурс за економски опстанок и врските со дијаспората. Социјалните медиуми ги привлекуваат луѓето од земјите на потекло со подигање на свеста за условите за живот во поразвиените области, иако често не ја одразуваат реалноста, а врските со дијаспората делуваат како силен привлекувачки фактор. Сепак, „микрофакторите“, како што се образованието, религијата, брачниот статус и личниот став кон миграцијата, имаат клучна улога во донесувањето на конечната одлука за миграција при индивидуалниот избор. Стереотипот на неписмен, сиромашен и рурален мигрант што стигнува до границите на богатите земји се напушти. Најсиромашните луѓе едноставно немаат средства да избегаат од војната и сиромаштијата и остануваат заробени во својата земја на потекло или во соседството.

Причините за легалните надворешни и внатрешни преселенички движења во Северна Македонија се многубројни и мошне комплексни. Врз промените на нивниот интензитет и структурните особености на мигрантите подеднакво делуваат макро-, мезо- и микрочинителите. Иако во последната деценија се одвиваа под влијание на одредени промени од аспект на основните детерминанти, тие во голема мера остануваат исти. Сите истражувања за надворешните и внатрешните миграции потврдуваат дека основните причини за двата вида преселенички движења коинцидираат.

Тие во најголем дел кореспондираат со промените во социоекономскиот развој на земјата. Притоа, според своето значење и понатаму се издвојуваат неколку групи на чинители: сè уште големата и долгорочна невработеност (посебно на младите), (а) вклучително порастот на невработеноста на лицата со високо ниво на образование (посебно во услови на масовизација на високото образование); (б) поголемите плати и подобриот животен стандард во земјите на прием, како и поголемите можности што ги нуди градот Скопје; (в) непочитувањето на трудот, потценувањето на стручноста, ограничените можности за промоција во професијата, условијата натамошно интензивирање на интелектуалната емиграција во странство и од помалку развиените подрачја во земјата кон градот Скопје; (г) традицијата, формирањето многубројни македонски заедници и воспоставените миграциони врски останаа значајна олеснителна околност за континуируаниот пораст на емиграцијата во странство; (д) миграциските политики на земјите на прием беа и останаа една од клучните детерминанти за промените во обемот и структурните белези на граѓаните на Северна Македонија што заминуваат во странство (тие се особено изразени во однос на привлекувањето високообразована работна сила и таленти, што резултираше со интензивирање на интелектуалната емиграција од Северна Македонија).

Што се однесува на доселувањата од странство, нивниот пораст во периодот 2009 – 2019 првенствено се однесува на привремената миграција заради (а) вработување и (б) школување или специјализација. Вработувањето на странците во земјата бележи континуиран пораст, а се должи на зголемените странски инвестиции во Република Северна Македонија. Зголемениот интерес на странски државјани за студирање во Северна Македонија, пак, кореспондира со приспособувањето на студиските програми на универзитетите во земјата на потребите за создавање кадар за странските пазари на труд и изведување настава на мајчин јазик на студентите. Склучувањето брак и семејните причини остануваат традиционално застапени детерминанти за доселувањата на мигрантите од регионот.

Во делот на нелегалната миграција, поради својата географска положба Северна Македонија е дел од западнобалканскиот коридор, односно таа е земја на транзит. За овој коридор карактеристични се мешаните миграциски движења, вклучувајќи и бегалци, помеѓу земјите на потекло (земјите на Блискиот Исток, Африка и Азија) и земјите на дестинација (земјите-членки на Европска Унија). Тие се составени од ранливи категории лица, меѓу кои се непридружувани деца, жртви на трговија со луѓе, бегалци и лица на кои им беше потребна меѓународна заштита. Меѓународните криминални мрежи ги користат мешаните миграциски движења за криумчарење мигранти и жртви на трговија со луѓе од земјите на потекло до земјите на дестинација.

Од средината на 2015 до март 2016 година Северна Македонија беше соочена со масовен бран на бегалци, при што за краток период преку територијата на земјата, како дел од западнобалканскиот коридор воспоставен од страна на Европска Унија, транзитираа повеќе стотици илјади бегалци. Станува збор за масовен мешан миграциски бран, кој беше карактеристичен по својата структура, бидејќи во него беа вклучени голем број ранливи категории на лица. Тој, меѓу другото, услови значителен пораст на барателите на азил во Северна Македонија. Нивниот број имаше тренд на пораст по 2009, а достигна кулминација во 2015 година.

Северна Македонија останува земја на транзит за нелегалната миграција, бидејќи овие мигранти преферираат држави каде што имаат постоечки контакти (воспоставено миграциски мрежи) и во кои е поголема застапеноста на земјоделскиот и градежниот сектор. Освен тоа, помала е веројатноста илегалните мигранти да останат во држави со повисоки стапки невработеност.

A.1.2. Издавање визи

Миграциските текови од Северна Македонија во земјите на Европска Унија и влезот на странците во земјата, го карактеризираат периодот 2009-2019 година, се одвиваа во услови на значителни промени во областа на визниот режим. Тие во најголем дел се однесуваат на визната либерализација добиена од страна на Европската Унија,¹² потоа хармонизирањето со визниот режим на Европската Унија, како и преземените активности за одредени визни олеснувања со повеќе земји. Во овој период како земја-кандидат за членство во Европската Унија, земјата реализираше голем број активности насочени кон натамошно хармонизирање со визниот режим на Европската Унија утврден со Регулативата на Европскиот совет бр. 539/2001, при што е постигнат висок степен на усогласеност со оваа регулатива.

Во функција на јакнење на економската соработка со одредени земји, потоа зголемување на бројот на странските туристи и привлекување странски инвестиции, беа преземени активности за одредени визни олеснувања со повеќе земји.¹³ Од 2015 до 2020 година беа донесени одлуки за еднострано укинување на визите за влез и престој до 90 дена на државјаните на 24 земји (кои се наоѓаат на т.н. Бела листа на Европска Унија), како и одлуки

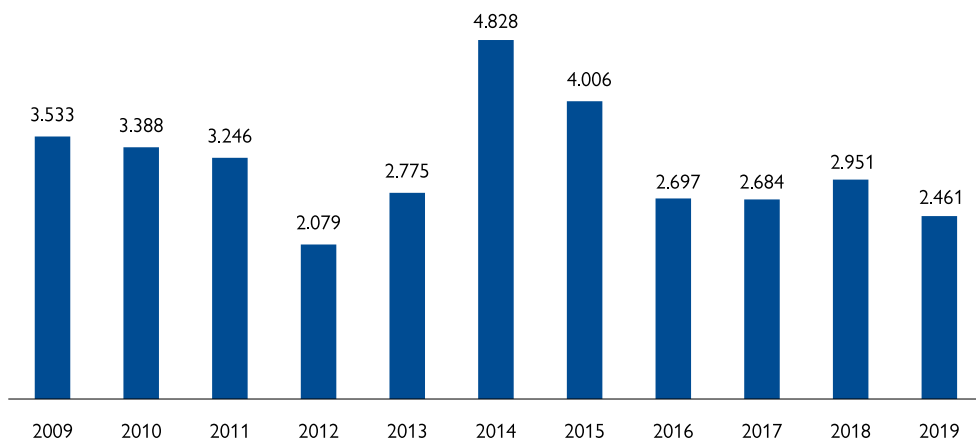
¹² На 19 декември 2009 година, Европската унија го укина условот за виза за краток престој за граѓаните на Северна Македонија (види фуснота 2) кои планираа да ги посетат земјите од Шенген зоната, дозволувајќи им престој до 90 дена во период од 180 дена, сметајќи од денот на нивното прво влегување.

¹³ Од 2010 до 2014 година, Северна Македонија (види фуснота 2) беа донесени одлуки за еднострано укинување на визите за влез и престој до 90 дена за државјаните на земјите што беа ставени во Анексот 2 на Регулативата на Европскиот совет бр. 539/2001. Освен тоа, беа донесени одлуки за еднострано времено укинување на визите за краткорочен престој од една година (Руската Федерација, Украина, Република Азербејџан и Република Казахстан) или подолг период (п.р. за граѓаните на Украина).

за еднострано времено укинување на визите за краткорочен престој за државјаните на пет земји. Истовремено, беа потпишани спогодби меѓу Северна Македонија и пет земји од регионот (Србија, Албанија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Косово⁷) за условите за патувања на лицата, односно за влез и краткорочен престој, освен со важечка патна исправа и со важечка биометриска лична карта. Освен тоа, со одредени држави беа потпишани меѓудржавни договори и спогодби за укинување на визниот режим за носителите на дипломатски и службени пасоши. Напоредно со тоа се одвиваа и активностите за дополнително опремување на граничните премини со работни станици поврзани директно со **Националниот виза-информатички систем (НВИС)**¹⁴ и за инсталација на видеоспектрални компаратори (ВЦЦ) наменети за секундарна контрола заради откривање фалсификувани документи.

Сите овие промени имаа помало или поголемо влијание врз бројот на одобрените барања (апликации) за визи во Република Северна Македонија од 2009 до 2019 година – вкупно, според видовите визи и државјанството на апликантите. Во овој период се одобрени вкупно 34.648 барања за виза, а нивниот број по години бележи значителни осцилации. Од 2009 до 2011 година тој е повисок од три илјади годишно, а во 2014 и 2015 година бројот на одобрените визи достигнува 4.828 и 4.006, респективно (Слика/Графикон 2).

Графикон 2. Одобрени апликации за виза во Република Северна Македонија, 2009 – 2019

Извор: Податоци од Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

¹⁴ Тоа овозможи директна контрола на веќе издадените визи во нашите ДКП во странство, како и електронско издавање виза на самиот граничен премин.

Сите релевантни аспекти поврзани со издавањето визи за влез и престој во Северна Македонија се регулирани со Законот за странци¹⁵ (од член 24 до член 46). Согласно со овој Закон се издаваат три вида визи:

- а) **Аеродромска транзитна виза (виза А)** – странците што не ја напуштаат меѓународната транзитна зона на аеродромите во Северна Македонија или авионот не треба да поседуваат аеродромска транзитна виза. Сепак, врз основа на одлука на Владата на Северна Македонија, таа може да се издава за државјаните на одредени држави. Од барањето за поседување аеродромска транзитна виза се исклучени: членовите на семејствата на државјани на Северна Македонија; носителите на дипломатски пасоши и членовите на екипажот на воздухопловите.
- б) **Виза за краткорочен престој и транзит (виза Ц)** – таа му се издава на странец за еден, два или повеќе влеза, за сите цели на патувањата во Северна Македонија (освен за оние за кои се издава виза А или виза Д), а не смее да надминува 90 дена. Доколку се издава за транзит, странецот има право на еднократен престој до пет дена.
- в) **Виза за регулирање привремен престој (виза Д)** – се издава за еднократен влез и право на престој до 30 дена, за странец што има намера да престојува во Северна Македонија од причини утврдени во членот 71 од Законот за странци.¹⁶

Податоците на Министерството за надворешни работи покажуваат дека во периодот 2015-2020 година најголем дел од одобрените и одбиените барања за визи се однесува на визите за краткорочен престој и транзит (Табела 2). Нивното учество во вкупно одобрените барања за визи изнесува 64,3%, а во вкупно одбиените барања 74,2%.

Табела 2. Одобрени / одбиени визи, според видови, за влез и престој во Република Северна Македонија, 2015-2020 година

Одобрени / одбиени барања за визи, според видови		2015	2016	2017	2018	2019	2020
А	Одобрени	62	14	36	28	8	0
	Одбиени	5	3	1	1	0	0
Ц	Одобрени	2.039	1.615	1.867	2.029	1.744	411
	Одбиени	520	400	320	397	289	85

¹⁵ Пречистениот текст на Законот за странци ги опфаќа; (а)Законот за странци (Службен весник на Република Македонија“ број 97/18 и Законот за изменување и дополнување на Законот за странци (Службен весник на Република Северна Македонија број 108/19).

¹⁶ Странецот е должен во рок од пет дена од денот на влегувањето во Република Северна Македонија да се јави во Министерството за внатрешни работи, кое во рок од 25 дена од денот на неговото јавување ќе му издаде дозвола за привремен престој во земјата.

Одобрени / одбиени барања за визи, според видови		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Д	Одобрени	1.913	1.072	783	903	446	126
	Одбиени	292	202	103	50	28	13
Вкупно одобрени визи		4.014	2.701	2.686	2.960	2.198	537
Вкупно одбиени визи		817	605	424	448	317	98
Вкупно сторнирани визи		н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Вкупно анулирани визи		н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Вкупно рачно издадени визи		н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Вкупно обработени барања за визи		4.831	3.306	3.110	3.408	2.515	635

Извор: Податоци на Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Посматрано по години бројот на апликациите за визи за краткорочен престој и транзит осцилира и бележи голем пад за време на пандемијата на ковид-19 во 2020 година. Што се однесува на визите за регулирање на привремениот престој, во периодот по 2015 година бројот на одобрените / одбиените барања има тренд на значително намалување. Како резултат на ваквите промени учеството на визите за краткорочен престој и транзит во вкупно одобрените визи се зголеми од 50,8 на (2015) на 79,3% (2019 година), а на визите за привремен престој се намали од 47,7% на 20,3%, респективно. Освен тоа, евидентен е тренд на намалување на уделот на одбиените барања во вкупниот број апликации за виза и кај двете категории - визите за краткорочен престој и транзит и визите за привремен престој.

Во периодот 2009-2019 година забележливи се значителни промени во бројот на одобрените барања за визи според државјанството на апликантите. Податоците на Министерството за надворешни работи покажуваат дека во последната деценија им биле издадени визи за влез и краткорочен престој во Република Северна Македонија на државјани од околу 180 земји. Во Табела 3 се претставени податоци за државјаните на 30 земји што се издвојуваат со најголем, односно поголем број одобрени апликации за визи, а кои се систематизирани во три групи.

Табела 3. Одобрени апликации за визи во Република Северна Македонија, според државјанството на апликантите или местото на потекло, 2009-2019 година

Земја на државјанство/ место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Вкупно
Туркије	1	2	2	2	387	1 334	726	506	493	610	232	4.295
Кина	111	135	227	207	250	305	317	252	312	319	202	2.637
Без државјанство	334	271	215	267	260	197	161	186	179	184	197	2.451
Индија	39	164	267	296	337	174	167	120	146	136	156	2.002
Руска Федерација	964	599	142	71	14	25	22	3	1	3	1	1.845
Украина	650	772	227	43	4	36	36	11	1	0	2	1.782
Ерменија	99	149	91	57	120	144	67	129	104	111	99	1.170

Земја на државјанство/ место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Вкупно
Република Молдавија	162	182	204	131	123	181	182	1	2	0	0	1.168
Грузија	95	131	139	97	127	98	95	104	73	69	56	1.084
Иран (Исламска Република)	68	116	118	54	53	111	83	85	153	74	46	961
Египет	9	81	85	65	94	100	148	105	53	66	118	924
Казахстан	75	91	148	4	0	3	1	0	0	187	165	674
Србија	8	5	3	0	28	239	169	100	54	27	20	653
Сирија	29	26	26	37	88	78	82	46	63	45	45	565
Косово ⁷	27	21	4	3	31	141	163	65	17	24	16	512
Филипини	28	16	27	28	39	39	50	48	70	85	71	501
Белорусија	185	73	61	70	9	6	10	10	15	9	9	457
Филипини	5	0	2	2	39	177	96	24	46	28	28	447
Белорусија	0	0	0	0	52	214	84	25	5	3	2	385
Јордан	15	18	30	25	39	47	45	34	50	46	36	385
Киргистан	44	17	45	12	22	29	32	64	38	52	26	381
Јужноафриканска Република	27	27	35	26	39	33	67	40	38	29	15	376
Ирак	16	13	32	18	41	62	78	23	38	25	23	369
Тајланд	25	11	37	13	10	28	18	36	43	34	59	314
Индонезија	27	24	30	47	43	24	28	23	19	19	23	307
Узбекистан	44	11	16	18	27	39	19	19	21	39	24	277
Либан	14	17	18	27	26	25	63	23	22	21	12	268
Бугарија	0	0	0	0	0	73	66	30	11	19	9	208
Азербејџан	79	57	39	15	0	2	2	0	1	3	4	202
Германија	1	0	2	0	5	50	43	28	27	17	10	183
Вкупно	3.490	3.380	2.707	2.060	2.775	4.828	4.006	2.697	2.684	2.912	2.461	34.000

Извор: Податоци од Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Првата група ја сочинуваат државјаните на: Туркије, Кина, Индија, Руската Федерација, Украина, Ерменија, Република Молдавија, Грузија, Исламска Република Иран и Египет. Бројот на одобрените апликации за визи на државјаните од овие земји во посматраниот период изнесува 17.868, што претставува повеќе од половина (52,6%) од вкупниот број издадени визи (34.000).

Во **Втората група** се издвојуваат државјаните на: Казахстан, Србија, Сирија, Филипини, Белорусија, Албанија, Грција, Јордан и Косово.⁷ За државјаните на овие земји биле одобрени 5.227 барања за визи, или 13,5% од вкупниот број издадени визи.

Во **Третата група** влегуваат државјаните на: Киргистан, Јужноафриканската Република, Ирак, Тајланд, Индонезија, Узбекистан, Либан, Бугарија, Азербејџан и Германија. За нив биле одобрени 2.885 апликации за визи, што претставува 8,5% од вкупниот број издадени визи.

Врз основа на овие показатели може да се констатира дека на државјаните на овие триесет земји отпаѓаат три четвртини (75%) од издадените визи во периодот 2009-2019 година. Посматрано по одделни години и земји забележливи се повеќе или помалку нагласени осцилации. Тие се особено изразени кај државјаните на Руската Федерација, чиј број е мошне голем во првите години и потоа драстично се намалува, и кај државјаните на Туркије, чиј број од 2013 година бележи голем и континуиран пораст. Во анализираниот период значаен е бројот на одобрените апликации за визи и на лицата без државјанство, а кој изнесува 2.451 (7,1%).

Расположливите податоци за бројот и структурата на одобрените визи според полот на апликантите покажуваат дека настанале значителни промени. Учеството на мажите и жените е изедначено само во 2009 година (Табела 4). Потоа започнува осцилирачки пораст на уделот на мажите, кој се движи во интервал од 56,1% (2010) до 68,9% (2015 година) со пад до 2019 (56,6%).

Табела 4. Одобрени барања за визи, според полот на апликантите, Република Северна Македонија, 2009-2019 година

година	Број на одобрени апликации за виза			Структура во % (вкупно=100,0)	
	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
2009	1.773	1.760	3.533	50,2	49,8
2010	1.902	1.486	3.388	56,1	43,9
2011	1.975	1.271	3.246	60,8	39,2
2012	1.306	773	2.079	62,8	37,2
2013	1.841	934	2.775	66,3	33,7
2014	3.265	1.563	4.828	67,6	32,4
2015	2.762	1.244	4.006	68,9	31,1
2016	1.771	926	2.697	65,7	34,3
2017	1.608	1.076	2.684	59,9	40,1
2018	1.755	1.196	2.951	59,5	40,5
2019	1.390	1.071	2.461	56,5	43,5

Извор: Податоци од Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Ваквиот севкупен пораст на мажите помеѓу успешните апликанти коинцидира со порастот на бројот на барателите на визи за влез во Северна Македонија на државјаните на Туркије, Кина, Индија, Исламска Република Иран, Египет. Во структурата на апликантите од овие земји според полот доминира застапеноста на мажите (Табела 5). Со оглед на нивната застапеност во вкупниот број апликанти во периодот 2009-2019 година, тие влијаат на структурата според полот на вкупниот број баратели на визи.

Табела 5. Одобрени апликации за визи во Република Северна Македонија во проценти според полот и државјанството на апликантите, 2009-2019 година

Земја на државјанство/место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Вкупно
МАЖИ (број на одобрени апликации)	1.773	1.902	1.975	1.306	1.841	3.265	2.762	1.771	1.608	1.755	1.390	21.348
Ерменија	47,5	73,2	40,7	33,3	72,5	52,8	49,3	58,9	52,9	66,7	75,8	58,8
Кина	91,9	71,1	81,5	73,4	66,0	67,2	72,9	73,0	61,9	60,2	69,8	70,0
Египет	55,6	93,8	88,2	81,5	75,5	77,0	80,4	62,9	73,6	78,8	92,4	80,3
Грузија	52,6	50,4	54,7	56,7	58,3	57,1	49,5	45,2	45,2	56,5	55,4	53,0
Индија	66,7	73,8	80,9	78,7	68,8	77,6	77,8	80,0	78,8	74,3	71,8	75,8
Иран	80,9	81,9	78,8	85,2	77,4	70,3	65,1	72,9	57,5	136,5	54,3	76,8
Република Молдавија	50,6	52,2	53,4	42,7	52,0	46,4	44,5	0	0	0	0	48,9
Руска Федерација	39,8	45,9	45,8	50,7	78,6	64,0	68,2	33,3	100,0	33,3	100,0	43,7
Туркије	0	100,0	50,0	50,0	77,8	79,5	78,7	75,7	64,3	67,2	68,5	74,6
Украина	45,1	43,7	59,9	51,2	75,0	30,6	88,9	81,8	0	0	0	47,3
Без државјанство	54,2	56,8	51,6	52,8	53,5	48,2	52,2	59,7	52,5	57,1	51,8	53,7
ЖЕНИ (број на одобрени апликации)	1.760	1.486	1.271	773	934	1.563	1.244	926	1.076	1.196	1.071	13.300
Ерменија	52,5	26,8	59,3	66,7	27,5	47,2	50,7	41,1	47,1	33,3	24,2	41,2
Кина	8,1	28,9	18,5	26,6	34,0	32,8	27,1	27,0	38,1	39,8	30,2	30,0
Египет	44,4	6,2	11,8	18,5	24,5	23,0	19,6	37,1	26,4	21,2	7,6	19,7
Грузија	47,4	49,6	45,3	43,3	41,7	42,9	50,5	54,8	54,8	43,5	44,6	47,0
Индија	33,3	26,2	19,1	21,3	31,2	22,4	22,2	20,0	21,2	25,7	28,2	24,2
Иран	19,1	18,1	21,2	14,8	22,6	29,7	34,9	27,1	42,5	6,5	45,7	23,2
Република Молдавија	49,4	47,8	46,6	57,3	48,0	53,6	55,5	0	0	0	0	51,1
Руска Федерација	60,2	54,1	54,2	49,3	21,4	36,0	31,8	66,7	0,0	66,7	0,0	56,3
Туркије	0	0	50,0	50,0	22,2	20,5	21,3	24,3	35,7	32,8	31,5	25,4
Украина	54,9	56,3	40,1	48,8	25,0	69,4	11,1	18,2	0	0	0	52,7
Без државјанство	45,8	43,2	48,4	47,2	46,5	51,8	47,8	40,3	47,5	42,9	48,2	46,3

Извор: Податоци од Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Со влегувањето во сила на визната либерализација, голем дел од граѓаните на Северна Македонија почнаа да ја практикуваат можноста слободно, без визи, да патуваат во земјите на Шенген-зоната. Дел од нив вршеа злоупотреба на овие придобивки од различни причини, што резултираше со појава на неосновани баратели на азил од Република Северна Македонија во земјите-членки на ЕУ/Шенген. За сузбивање на ваквата состојба, македонските власти презедоа повеќе општи и оперативни мерки и беше спроведена кампања за подигнување на јавната свест. Овие мерки и активности дадоа резултати. Податоците на Евростат покажуваат дека бројот на граѓаните на Северна Македонија што прв пат побарале азил во некоја од земјите на ЕУ по 2015 година континуирано се намалува, односно тој изнесува: 10.545 лица (2015 година), 6.135 (2016), 4.250 (2017), 3.425 (2018) и 2.805 (2019 година).¹⁷ Тоа значи дека во овој период нивниот број бил намален за повеќе од трипати. Речиси сите барања (99%) за азил на граѓаните на Северна Македонија беа одбиени.

А.1.3. Прекугранична мобилност во Република Северна Македонија

Протекот на патници на државната граница на Република Северна Македонија во периодот 2009-2019 година се карактеризира со значителен пораст, но со различен обем и динамика од аспект на влезот и излезот на македонските и на странските државјани.

Податоците на Министерството за внатрешни работи за бројот на граѓаните на Северна Македонија што влегле во земјата од 2009 до 2014 година покажуваат дека тој бележи континуиран и голем пораст (39%). Во наредните три години се намалува, а во 2018 и 2019 година нивниот број достигнува најголема нумеричка големина, која достигна повеќе од 3,3 милиони лица (Табела 6). За разлика од влезот, во анализираниот период бројот на граѓаните на Северна Македонија што излегоа од земјата од година во година се зголемува и во 2019 година е безмалку двојно поголем (95,2%) од оној во 2009 година. Ваквата промена во основа е условена од визната либерализација, но и од зголемениот број нови авионски линии со различни дестинации, можноста за користење евтини летови и др.

¹⁷ JRC, *Atlas of Migration 2020* (види фуснота 6).

Табела 6. Проток на патници на државната граница на Република Северна Македонија, 2009-2019 година

година	Влез на македонски државјани	Излез на македонски државјани	Влез на странски државјани	Излез на странски државјани
2009	2.254.259	2.701.746	4.819.026	3.965.658
2010	2.480.547	3.025.769	4.999.741	3.641.419
2011	2.690.183	3.337.484	5.563.795	4.198.162
2012	2.710.666	3.417.837	5.508.287	4.037.850
2013	2.920.403	3.572.007	6.031.826	4.242.819
2014	3.133.412	3.858.114	6.669.495	4.582.740
2015	3.095.826	4.016.161	6.457.152	4.196.618
2016	2.984.411	4.381.079	6.832.498	4.292.229
2017	2.978.732	4.480.585	7.025.013	4.165.433
2018	3.389.427	4.906.709	7.484.751	4.711.585
2019	3.600.783	5.272.537	7.693.532	4.954.861

Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Големи промени се карактеристични и за протекот на странски државјани на државната граница на Република Северна Македонија. Тие се особено големи кога станува збор за влезот на странските државјани, кој иако со одредени осцилации, забележа тренд на значителен пораст. Во 2019 година бројот на странците што влегле во земјата е за три петтини (59,6%) поголем од оној во 2009 година. Истовремено, бројот на странските државјани што излегле преку граничните премини на државната граница е зголемен за 24,9%.

Од аспект на мапирањето на прекуграничната мобилност интересни сознанија даваат и податоците за потеклото на странските државјани што ја преминале државната граница на Република Северна Македонија, по континенти и земји со најголема застапеност. Бројот на странците од европските земји што на влез/излез ја преминале македонската граница останува доминантен и во периодот 2009-2019 година, а неговиот пораст изнесува 67% (влез) и 29,2% (излез). Најголем дел од другите континенти се карактеризираат со поголем релативен пораст, и тоа: Африка - 216,6% (влез) и 204% (излез); Азија - 133,5% и 125%; Америка - 75,6% и 51,6%; Океанија - 65,9% и 36,4%, респективно (Табела 7).

Табела 7. Број на легални преминувања (влез / излез) на странски државјани на граничните премини на Република Северна Македонија

место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Влез на странски државјани											
Европа	4.338.511	4.770.936	5.321.991	5.239.508	5.701.678	6.311.174	6.097.216	6.467.859	6.607.892	7.062.485	7.247.460
Азија	135.238	144.285	156.534	185.848	240.575	262.867	261.614	262.273	306.194	298.503	315.795
Африка	946	1.237	1.248	1.205	2.540	2.858	2.058	1.879	2.195	2.416	2.995
Америка	51.906	55.240	56.705	53.805	58.165	61.936	65.299	71.557	75.998	84.193	91.138
Океанија	18.772	20.517	23.468	24.556	25.031	26.428	25.751	24.415	28.112	31.581	31.144
Спорни држави и протекторати на ОН	244.	561	960	1.569	2.004	2.615	3.094	2.681	3.149	4.158	3.371
Влез со патни исправи на меѓународни организации	7.825	6.965	2.689	1.796	1.833	1.617	2.120	1.834	1.473	1.415	1.629
Вкупно	4.553.442	4.999.741	5.563.795	5.508.287	6.031.826	6.669.495	64.57.152	6.832.498	7.025.013	7.484.751	7.693.532
Излез на странски државјани											
Европа	3.551.054	3.458.484	3.992.303	3.812.002	3.972.226	4.287.626	3.903.440	3.982.271	3.845.654	4.358.514	4.588.773
Азија	115.972	111.414	134.565	158.936	198.332	220.008	215.866	226.199	230.536	252.774	260.857
Африка	825	825	1.072	1.056	1.762	1.962	1.649	1.576	1.757	2.054	2.509
Америка	47.264	45.434	46.239	42.109	45.621	48.316	48.764	56.674	58.928	65.181	71.649
Океанија	19.866	19.260	21.347	21.203	22.159	21.751	22.823	21.923	25.297	29.003	27.092
Спорни држави и протекторати на ОН	227	455	897	1.529	1.629	2.052	2.849	2.315	2.418	3.236	2.877
Излез со патни исправи на меѓународни организации	7.012	5.547	1.739	1.015	1.090	1.025	1.227	1.271	843	823	1.104
Вкупно	3.742.220	3.641.419	4.198.162	4.037.850	4.242.819	4.582.740	4.196.618	4.292.229	4.165.433	4.711.585	4.954.861

Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија. Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Интересни сознанија даваат податоците за првите десет земји според бројот на странските државјани по континент што ја преминале државната граница на Република Северна Македонија во 2009, 2015 и 2019 година (Прилог 1 и Прилог 2). Кај европските земји се издвојуваат Албанија и Србија, чие заедничко учество се движи околу две петтини (40%). Најголем дел (околу 80%) од оние од Азија се државјани на Туркије, а голем пораст бележи и бројот на државјаните на НР Кина, Израел, Јапонија, Малезија. Од африканскиот континент со големо и растечко учество се издвојуваат Египет и Јужноафриканската Република (од 32,98% (2009) на 33,72% (2015) и 41,47%(2019). Што се однесува на Америка, останува доминантно учеството (повеќе од 90%) на државјаните на Соединети Американски Држави и Канада, а од Океанија на оние од Австралија и Нов Зеланд (повеќе од 99% комбинирано). Во однос на Америка и Океанија може да се констатира голем пораст, кој во најголем дел се должи на посетата на граѓаните на Северна Македонија што долго престојуваат во прекуокеанските земји на прием и се стекнале со странско државјанство и со нивни странски патни исправи ја минуваат македонската граница.

А.2. Имиграција на странци

Доселувањето на странците во Република Северна Македонија е регулирано со Законот за странци, кој во последната деценија претрпе неколку измени/дополнувања. Во 2018 година беше донесен нов Закон за странци.¹⁸ Од аспект на следењето на овие преселнички движења треба да се прави дистинкција помеѓу податоците што се однесуваат на вкупното странско население што живее на територијата на Република Северна Македонија (migration stock) и двете категории на доселени странци (migration flow) согласно со Законот, кои се однесуваат на: (а) странци со привремен престој (подолго од три месеци, односно 90 дена) и (б) странци со постојан престој. Согласно со постојниот Закон за странци, постојан престој му се одобрува на странец што најмалку пет години пред поднесувањето на барањето за одобрување постојан престој непрекинато престојувал на територијата на Република Северна Македонија врз основа на одобрен привремен престој (доколку со Законот за странци не е поинаку определено), но и по други основи.¹⁹

¹⁸ *Пречистен текст Законот за странци* („Службен весник на Република Македонија“ број 97/18) и Законот за изменување и дополнување на Законот за странци („Службен весник на Република Македонија“ број 108/19). Достапно на www.refworld.org/cgi-bin/txis/vtx/rwmain?page=search&docid=6290d0774&skip=0&query=consolidated%20text%20law%20on%20foreigners&coi=MKD.

¹⁹ Под исти услови им се одобрува постојан престој на лица под меѓународна заштита, поради семејно обединување, но само на членовите на потесното семејство, како и на странци чиј престој е во интерес на Република Северна Македонија.

A.2.1. Вкупно странско население (migration stock)

Податоци за вкупното мигрантско население во Република Северна Македонија може да се добијат единствено од пописи на населението. Според податоците од последниот Попис 2002 година, бројот на вкупното население доселено од странство изнесува 79.167 лица.²⁰ Податоците од Миграцискиот атлас покажуваат дека од 2005 до 2019 година бројот на вкупното мигрантско население (migration stock) во Република Северна Македонија бележи мал пораст и достигнува околу 131.000 лица (Табела 8). Бројот на мигрантското население што потекнува од земјите на Европската Унија е мал и има иста нумеричка вредност (3.000 лица). Најголем дел од доселеното население отпаѓа на други земји.

Табела 8. Вкупно мигрантско население (migration stock) во Република Северна Македонија

Земја на државјанство/место на потекло	2005	2010	2015	2019
Земји на ЕУ	3.000	3.000	3.000	3.000
Други земји	125.000	127.000	127.000	128.000
Вкупно	128.000	130.000	130.000	131.000

Извор: JRC, 2020; DESA, 2019.

A.2.2. Доселени странци - со привремен и постојан престој

Податоците на Државниот завод за статистика покажуваат дека во периодот од 2009-2019 година доселувањата на странците со привремен и постојан (или продолжен) престој бележат тренд на пораст, кој е особено нагласен по 2015 година (Табела 9). Имено, бројот на странците со привремен престој во 2019 година (2.811 лица) е речиси трипати поголем од оној во 2009 година (1.000 лица). Исто така, три пати поголем е и бројот на странците со продолжен престој, кој се зголеми од 598 (2009) на 1.782 лица (2019 година). Со оглед на безмалку изедначениот пораст на бројот на доселените странци со привремен и продолжен престој, не се забележуваат големи промени во структурата на вкупниот број странци. Независно од манифестираните осцилации, беше и остана доминантно учеството на доселените лица со привремен престој.

Табела 9. Доселени странци со привремен и продолжен престој во Република Северна Македонија, 2009-2019 година

Категорија	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Странци со привремен престој	1.000	1.356	1.747	2.072	1.941	2.273	3.617	2.481	2.322	2.557	2.811
Странци со продолжен престој	598	1.056	1.115	1.319	1.560	1.670	1.482	1.979	1.760	1.684	1.782
Вкупно доселени странци	1.598	2.412	2.862	3.391	3.501	3.943	5.099	4.460	4.082	4.241	4.593

²⁰ Државен Завод за Статистика (ДЗС), Попис на населението 2002-финални податоци (ДЗС Скопје, 2002) www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaIX.pdf.

Категорија	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Структура во % (вкупно=100,0)											
Странци со привремен престој	62,6	56,2	61,0	61,1	55,4	57,6	70,9	55,6	56,9	60,3	61,2
Странци со продолжен престој	37,4	43,8	39,0	38,9	44,6	42,4	29,1	44,4	43,1	39,7	38,8

Извор: ДЗС, 2012а, 2016б и 2018б.

Во однос на земјите на потекло на доселените странци, најмногубројни се имигрантите од пет држави – Туркије, Албанија, Србија, Грција и Косово⁷ (Табела 10). Оваа констатација се однесува како на лицата со привремен престој, така и на оние со продолжен престој. Иако нивниот вкупен број по одделни години бележи осцилации, сепак тој останува најголем во однос на другите земји. Нивното заедничко учество во вкупниот број доселени странци по двете основи изнесува околу или повеќе од две третини, односно се движи во интервал од 64,8% (2010) до 72,6% (2019 година).

Табела 10. Вкупно доселени странци, држави со најмногубројна имигрантска популација во Република Северна Македонија, 2009-2019 година

Земја на државјанство/ место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Туркије	407	611	716	912	982	1.125	1.745	1.355	1.540	1.456	1.831
Албанија	306	390	478	474	466	590	619	514	327	423	462
Србија	348	499	423	363	382	375	519	508	428	464	433
Грција	38	59	61	84	213	268	227	105	84	75	62
Косово ⁷	n.d.	4	185	381	304	333	492	490	438	447	547
Вкупно - пет земји	1.099	1.563	1.863	2.214	2.347	2.691	3.602	2.972	2.817	2.865	3.335
% од вкупен број доселени лица	68,8	64,8	65,1	65,3	67,1	68,2	70,6	66,6	69,0	67,6	72,6

Извор: ДЗС, 2012а, 2016б и 2018б.

Забелешка: подредени од поголем кон понизок број на доселени странци за периодот 2009-2019.

Податоците на Министерството за внатрешни работи за доселените странци покажуваат дека во периодот 2015-2020 година нивниот број се движи во интервал од 9.838 лица (2018 година) до 10.378 (2015 година) за странците со привремен престој, односно од 779 лица (2015) до 822 (2019 година) за оние со постојан престој (Табела 11).

Табела 11. Доселени странци со привремен и постојан престој во Северна Македонија, 2009-2019 година

Категорија	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Странци со привремен престој	10.378	10.298	10.024	9.854	9.838	9.846
Странци со постојан престој	779	797	806	817	822	807

Извор: Податоци на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Според основата на престој во структурата на вкупниот број странци со постојан престој, во периодот 2015-2019 година (посматрано по години) со доминантна застапеност (повеќе од 50%) се издвојуваат оние заради семејно обединување и други причини (околу 30,0%), а релативно мал е делот на доселените странци што добиле одобрение за постојан престој врз основа на потекло од Социјалистичка Федеративна Република Југославија.²¹ Десетте земји со најголем број странци со постојан престој во Република Северна Македонија се претставени во Табела 12. Според податоците за државјанството на странците со одобрен постојан престој, со најголем број се издвојуваат Србија, Туркије и Германија. Релативно помал број се државјаните на Бугарија, Грција и Косово⁷.

Табела 12. Број на странците со постојан престој во Република Северна Македонија, според државјанството или место на потекло, 2015-2019 година

Земја на државјанство или место на потекло	2015	2016	2017	2018	2019
Србија	129	131	132	133	133
Туркије	122	127	128	128	128
Германија	84	92	94	95	98
Бугарија	48	48	49	50	51
Грција	47	45	49	49	49
Босна и Херцеговина	29	29	30	30	32
Полска	28	28	28	28	28
Руска Федерација	25	25	25	26	26
Австрија	17	19	20	20	20
Косово ⁷	36	36	37	39	39
Вкупно	779	797	806	817	822

Извор: Податоци на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Забелешка: Увидена е разлика во прибраните податоци во однос на бројот на доселените странци во Република Северна Македонија. Институциите работат на согледување на причините за разликите и на нивно надминување.

²¹ Податоци на Министерството за внатрешни работи на Северна Македонија.

A.2.3. Особености на доселувањето на странците со привремен престој

Со новиот Закон за странци од 2018 година сеопфатно е регулиран привремениот престој на странците по различни основи: работа; школување или студирање; учество во програми на меѓународна размена на ученици или студенти; специјализација, стручно усовршување или практично оспособување; волонтирање; научноистражувачка дејност; лекување; сместување или згрижување во установи за стари лица; семејно обединување или хуманитарни причини и др.²² Со измените во Законот за странци од 2018 година дозвола за привремен престој се издава и врз основа на поседување недвижен имот во Република Македонија.²³

Податоците на Државниот завод за статистика за 2009, 2015 и 2019 година покажуваат дека во последната деценија дошло до одредени промени во доселувањата на странците според причините за нивниот престој (Табела 13). Од 2015 година евидентен е значителен апсолутен пораст на бројот на странците што привремено престојуваат во земјата по сите основи - вработување, склучување брак, школување, вршење професионална дејност (пр. кратки консултантства кои не побаруваат работна дозвола) и семејни причини. И покрај тоа што има зголемување на бројот на странци во 2015 година со дозволи за привремен престој по основа на вработување, склучување брак и семејни причини, нивниот процент во вкупниот број на доселените таа година е 57% што е пониско од процентот на странци кои пристигнале во земјата од истите причини во 2009 година (89,3% од вкупниот број странци во 2009 година добиле дозволи за привремен престој по основ на вработување, брак и семејни причини). Оттаму, со најголем апсолутен и релативен пораст по 2015 година се издвојуваат странците со привремен престој заради школување и специјализација.

²² Освен тоа, привремен престој му се одобрува и на: (а) странец што е член на потесното семејство на државјанин на Северна Македонија; (б) странец што по потекло е од Северна Македонија; (в) дете на странец родено во Република Северна Македонија; (г) странец резидент на држава-членка на Европската Унија или на ОЕЦД што стекнал право на сопственост на стан, станбена зграда и кука на територијата за Северна Македонија под услови утврдени со закон, во износ од најмалку 40.000 евра.

²³ Барањето за издавање дозволи за привремен престој се поднесува во релевантните дипломатски мисии или конзуларни претставништва. Исклучок барање за семејно обединување може да се поднесе и во организационите единици на Министерството за внатрешни работи на Северна Македонија. При проверките за донесување на одлуката за одобрување привремен престој на странец се контактираат и надлежните институции во зависност од причините за кои се бара престојот.

Табела 13. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија во 2009, 2015 и 2019 година

година	Вкупно	Причини за доселување на странците						
		Вработување	Склучување брак	Школување и специјализација	Вршење професионална дејност	Семејни причини	Лекување	Друго
2009	1.000	332	411	87	16	150	0	4
2015	3.617	892	808	1.427	78	361	41	10
2019	2.811	852	687	900	83	250	5	34
Структура во % (вкупно = 100,0)								
2009	100,0	33,2	41,1	8,7	1,6	15,0	0	0,4
2015	100,0	24,7	22,3	39,5	2,2	10,0	1,1	0,3
2019	100,0	30,3	24,4	32,0	3,0	8,9	0,2	1,2

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Врз основа на податоците на Државниот завод за статистика може да се согледаат и промените во бројот на доселените странци по различни основи за доселување и според државата на потекло.²⁴

A.2.3.1. Доселување за вработување и вршење професионална дејност

Доселувањето на странците со привремен престој во Северна Македонија заради вработување и вршење професионална дејност бележи тренд на пораст, а во основа кореспондира со динамиката на странските вложувања во земјата. Во 2015 и 2019 година нивниот број е за 150 проценти поголем од оној во 2009 година (Табела 14).

Според државите на потекло на странците со привремен престој, Туркије беше и остана земја со најголем пораст и број на доселени лица во Северна Македонија заради вработување во 2009, 2015 и 2019. Процентуално најголемо зголемување има од 2009 до 2019. Безмалку половина (47,3%) од доселените во 2019 врз основа на вработување се од оваа земја, а од другите земји со релативно висок удел се издвојуваат Албанија, Србија и Косово⁷, чие заедничко учество изнесува околу една четвртина (24,5%).

²⁴ 10 држави со најголемо учество на доселени странци од Северна Македонија се претставени во табелите во Миграцискиот профил, а сите држави се претставени во - во прилозите на крајот на овој документ.

Табела 14. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на вработување и по држави или места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година

2009			2015			2019		
Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %
Туркије	171	51,5	Туркије	166	18,6	Туркије	403	47,3
Србија	24	7,2	Грција	128	14,3	Албанија	76	8,9
Грција	21	6,3	Србија	82	9,2	Србија	67	7,9
Бугарија	15	4,5	Босна и Херцеговина	65	7,3	Косово ⁷	66	7,7
Австрија	14	4,2	Албанија	59	6,6	Бугарија	20	2,3
Соединети Американски Држави	12	3,6	Косово ⁷	51	5,7	Грција	19	2,2
Кина	8	2,4	Хрватска	36	4,0	Хрватска	18	2,1
Хрватска	7	2,1	Бугарија	35	3,9	Соединети Американски Држави	16	1,9
Slovenia	7	2,1	Украина	26	2,9	Германија	12	1,4
Обединето Кралство	6	1,8	Руска Федерација	24	2,7	Украина	11	1,3
Други земји	47	14,2	Други земји	220	24,7	Други земји	144	16,9
Вкупно	332	100,0	Вкупно	892	100,0	Вкупно	852	100,0

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Во контекст на промените во бројот на странците со привремен престој заради вработување, значајно е да се укаже и на движењата на доселените лица врз основа на вршење професионална дејност. Иако во 2019 година нивниот број е десет пати помал од оној на доселените заради вработување, во последната деценија евидентна е мошне изразената динамика на пораст на бројот на доселените странци заради вршење професионална дејност. Имено, во 2019 година тој е пет пати поголем во споредба со 2009 година (Табела 15).

Табела 15. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на вршење професионална дејност и по држави, во 2009, 2015 и 2019 година

2009			2015			2019		
Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %
Соединети Американски Држави	6	37,5	Соединети Американски Држави	19	24,4	Туркије	20	24,1
Србија	3	18,8	Франција	10	12,8	Соединети Американски Држави	13	15,7
Албанија	2	12,5	Албанија	8	10,3	Франција	8	9,6
Германија	1	6,3	Србија	5	6,4	Германија	6	7,2

2009			2015			2019		
Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство	Број на лица	Учество во %
Бугарија	1	6,3	Германија	5	6,4	Србија	4	4,8
Кина	1	6,3	Туркије	4	5,1	Полска	3	3,6
Италија	1	6,3	Хрватска	3	3,8	Албанија	2	2,4
Република Кореја	1	6,3	Чешка Република	3	3,8	Бугарија	2	2,4
Други земји	0	0	Бугарија	2	2,6	Грција	2	2,4
			Романија	2	2,6	Австрија	2	2,4
			Други земји	17	21,8	Други земји	21	25,3
Вкупно	16	100,0	Вкупно	78	100,0	Вкупно	83	100,0

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Растечкиот број на лицата доселени од Туркије, посебно заради вработување и вршење професионална дејност коинцидира со растечката инвестициона активност на оваа земјата во Северна Македонија. Може да се очекува овој тренд да продолжи и во наредните години, со тенденција привремениот престој да се трансформира во подолготраен.

Според податоците на Агенцијата за вработување (АВРМ), во последните години **вработувањето странци** во земјата бележи континуиран пораст. Тој се должи на зголемените странски инвестиции во Северна Македонија и на поедноставената процедура за вработување странци во земјата. Иако процедурата за добивање работна дозвола е олеснета во споредба со претходните години, сепак, како и во многу други држави, таа сè уште се гледа како сложена и долга.

Во периодот од 2015 до 2019 година во Република Северна Македонија се регистрирани вкупно 6.616 вработени странци, од кои 6.415 (97,0%) биле со привремен престој, а 201 лице (3,0%) со постојан престој.²⁵ Во АВРМ биле евидентирани 72 невработени странци (од нив 64 со регулиран привремен престој, а 8 лица со постојан престој). Во овој период 48 странци биле корисници на права, мерки и услуги за вработување.

Од бројот на вработените странци, по окупација, истражувањето на податоците на АВРМ покажува дека најголем дел од нив се управители, директори и менаџери, а во последните години зголемен е бројот и на општите работници, шивачите, машинските техничари и економистите. Според образовната структура, пак, најголем дел од странците што работат во Северна Македонија се со средно образование и завршен факултет,

²⁵ Овие и другите податоци, како и информациите за структурата и потеклото на вработените странци, се преземени од Проектот финансиран од Европската Унија: *Анализа на политиките и услугите достапни за странците во Република Северна Македонија* (автори Назиф Авди, Ирена Здравкова, Диме Ѓорчевски), (МЗМП, Скопје, 2020) стр. 22-26.

меѓутоа не е мал бројот и на оние со докторски и магистерски титули. Од аспект на земјата на потекло, најголем број од вработените странци доаѓаат од Туркије, по што следуваат оние од Грција, Србија и Бугарија, односно од земјите што се јавуваат како најголеми странски инвеститори во земјата. Во последните години значително е зголемен бројот на вработените странци од Косово⁷ и Албанија.

A.2.3.2. Доселување заради склучување брак и од семејни причини

Преселеничките движења врз основа на склучување брак (кои во демографијата се познати како женидбени миграции) и од различни семејни причини, отсекогаш биле една од позначајните причини за доселувањата на странците во Северна Македонија. Тие во последните децении се одвиваа со различен обем и интензитет, а во периодот 2009-2019 година и покрај осцилациите бележат тренд на пораст. Бројот на доселените странци заради склучување брак се зголемил за речиси два пати во периодот од 2009 година до 2015 година, намалувајќи се за 15 проценти во 2019 година во споредба со 2015 година (Табела 16).

Табела 16. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на склучување брак и по држави /места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година

2009			2015			2019		
Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %
Србија	169	41,1	Албанија	250	30,9	Косово ⁷	205	29,8
Албанија	114	27,7	Косово ⁷	168	20,8	Србија	126	18,3
Бугарија	18	4,4	Србија	131	16,2	Албанија	97	14,1
Туркије	15	3,6	Бугарија	30	3,7	Туркије	30	4,4
Босна и Херцеговина	12	2,9	Руска Федерација	23	2,8	Бугарија	20	2,9
Германија	11	2,7	Босна и Херцеговина	21	2,6	Руска Федерација	19	2,8
Руска Федерација	10	2,4	Германија	19	2,4	Босна и Херцеговина	19	2,8
Црна Гора	10	2,4	Украина	19	2,4	Германија	18	2,6
Украина	6	1,5	Туркије	14	1,7	Соединети Американски Држави	15	2,2
Соединети Американски Држави	5	1,2	Соединети Американски Држави	14	1,7	Филипини	13	1,9
Други земји	41	10,0	Други земји	119	14,7	Други земји	125	18,2
Вкупно	411	100,0	Вкупно	808	100,0	Вкупно	687	100,0

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Од аспект на земјите на потекло на овие мигранти, тие вообичаено доаѓаат од соседните земји или од земјите во регионот. Податоците во Табела 16 покажуваат дека во последната деценија 2009–2019, најголем дел од доселените странци заради склучување брак потекнуваат од Албанија, Србија и Косово⁷. Нивното заедничко учество во вкупно доселените по оваа основа изнесува 68,9 проценти во 2009, 67,9 проценти во 2015 и 62,3 проценти во 2019 година.

Сличен тренд на промени е карактеристичен и за доселените странци од семејни причини, но нивниот број е значително помал и потеклото е различно (Табела 17). Така, од 150 доселени странци во 2009 година повеќе од половина (52,7%) се од Туркије, Србија и Германија, потоа од оние во 2015 (361 лице) 41,6 процент се од Туркије, Србија, Германија и Косово⁷, а во 2019 година од 250-те доселени лица 45,6 процент се од Туркије и Косово⁷.

Табела 17. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија од семејни причини и по држави/места на потекло, во 2009, 2015 и 2019 година

2009			2015			2019		
Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %
Туркије	36	24,0	Туркије	63	17,5	Туркије	75	30,0
Србија	22	14,7	Косово ⁷	30	8,3	Косово ⁷	39	15,6
Германија	21	14,0	Србија	29	8,0	Албанија	19	7,6
Соединети Американски Држави	17	11,3	Германија	28	7,8	Руска Федерација	12	4,8
Руска Федерација	9	6,0	Руска Федерација	20	5,5	Србија	11	4,4
Индија	6	4,0	Хрватска	19	5,3	Австрија	11	4,4
Унгарија	6	4,0	Албанија	17	4,7	Украина	9	3,6
Бугарија	4	2,7	Соединети Американски Држави	17	4,7	Соединети Американски Држави	8	3,2
Украина	4	2,7	Грција	12	3,3	Полска	7	2,8
Обединето кралство	4	2,7	Украина	12	3,3	Бугарија	6	2,4
Други земји	21	14,0	Други земји	114	31,6	Други земји	53	21,2
Вкупно	150	100,0	Вкупно	361	100,0	Вкупно	250	100,0

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Доселувањата на странците во Северна Македонија врз основа на склучување брак и од семејни причини да продолжат и во иднина, поради сè уште силно изразените семејни врски во регионот и традиционално присутните женидбени миграции.

A.2.3.3. Доселување заради школување и специјализација

Школувањето претставува пат за подобрување на сопствената економска состојба на семејството. Со растечкото значење на образованието се зголемуваат и преселеничките движења во потрага по подобро образование, а во кои најчесто учествуваат младите и семејствата со деца на училишна возраст. Овој тренд на пораст се однесува и на доселувањата на странците во Северна Македонија, чиј број во 2015 година е многукратно поголем од оној во 2009 година. Иако потоа доаѓа до намалување на бројот на мигрантите врз основа на школување / специјализација, сепак и во 2019 тој е 10 пати поголем од оној во 2009 година (Табела 18).

Табела 18. Доселени странци со привремен престој во Република Северна Македонија врз основа на школување / специјализација по земја на државјанство/место на потекло во 2009, 2015 и 2019

2009			2015			2019		
Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %	Земја на државјанство/ Место на потекло	Број на лица	Учество во %
Туркије	74	85,1	Туркије	1.065	74,6	Туркије	713	79,2
Србија	6	6,9	Србија	133	9,3	Албанија	49	5,4
Албанија	4	4,6	Косово ⁷	92	6,4	Србија	34	3,8
Германија	1	1,1	Албанија	36	2,5	Косово ⁷	21	2,3
Украина	1	1,1	Црна Гора	22	1,5	Црна Гора	15	1,7
Белгија	1	1,1	Германија	8	0,6	Шпанија	13	1,4
Други земји	0	0	Бугарија	7	0,5	Бугарија	10	1,1
			Кина	7	0,5	Италија	7	0,8
			Словенија	5	0,4	Азербејџан	6	0,7
			Хрватска	4	0,3	Германија	5	0,6
			Други земји	48	3,4	Други земји	27	3,0
Вкупно	87	100,0	Вкупно	1.427	100,0	Вкупно	900	100,0

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Она што го прави специфичен големиот пораст на бројот на доселените странци заради школување / специјализација е потеклото на мигрантите. Имено, доминантен дел од нив, односно повеќе од 80% во 2009 и повеќе од 70% во 2015 и 2019 година, се од една земја, односно Туркије. Од другите земји со релативно повисока застапеност на доселеници по оваа основа се издвојуваат Србија, Албанија и Косово⁷.

Во последната деценија се зголеми и бројот на странските студенти на високообразовните институции во Северна Македонија. Овој тренд е карактеристичен за сите степени на високото образование. Така, од 2009 до 2019 година во земјата дипломирале 2.873 странски државјани, од кои 1.954 лица или 68,0% во периодот 2015-2019 година (Табела 19). Вкупниот број на странците што стекнале академски степен магистер е 995, од кои 705 (70,9%) од 2015 до 2019 година. Овие показатели за докторите на науки изнесуваат 206 и 150 лица (72,8%), респективно. Само во 2019 година докторирале 56 странски државјани. Најголем дел од странските државјани што студирале на високообразовните институции во Северна Македонија потекнуваат од Туркије и од земјите во регионот – Албанија, Србија, Црна Гора и Косово⁷.

Табела 19. Странски студенти што дипломирале, магистрирале и докторирале во Република Северна Македонија, 2009-2019 година

Ниво на образование	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Дипломирани	173	137	86	171	156	196	334	293	467	435	425
Магистри	7	10	45	65	89	74	115	97	158	165	170
Доктори на науки	5	15	12	10	10	4	14	14	27	39	56

Извор: Податоци на Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

A.2.4. Стекнување државјанство

Стекнувањето и отпустот на државјанство на Република Северна Македонија се регулираат согласно со Законот за државјанството од 1992 година и неговите измени и дополнувања од 2004, 2008, 2011 и 2016 година. Преку одредбите во Законот и сите негови досегашни измени и дополнувања претставени се заложбите за воспоставување баланс меѓу начелата на меѓународното право, интересите на поединците и интересите на државата во областа на државјанството. Тој е солидна правна рамка за решавање на прашањата на државјанството, како во контекст на сукцесијата на поранешната СФРЈ, така и во решавањето на голем број индивидуални случаи во областа на државјанството.

Анализата на податоците од Министерството за внатрешни работи за бројот на лицата што стекнале македонско државјанство и основата по која го добиле покажува релативно стабилен тренд на промени во последната деценија, и покрај манифестираните осцилации од година во година. Во периодот 2009-2019 година македонско државјанство стекнале вкупно 12.660 лица, при што нивниот број е најмал во 2009, а најголем во 2019 година (Табела 20).

Табела 20. Прием во државјанство на Република Северна Македонија, според основата за стекнување државјанство, 2009-2019 година

Година	Стектото македонско државјанство				
	Вкупно	со потекло	со раѓање на територијата на РСМ	со природување	друго
	1-4	1	2	3	4
2009	846	85	0	761	0
2010	1.179	87	0	1.089	0
2011	1.243	74	0	1.169	0
2012	1.098	60	0	1.039	0
2013	1.260	143	0	1.117	0
2014	1.166	93	0	1.073	0
2015	1.065	89	0	976	0
2016	1.276	70	0	1.206	0
2017	1.145	55	0	1.090	0
2018	1.297	43	0	1.254	0
2019	1.085	30	0	1.055	0
Вкупно	12.660	829	0	11.829	0

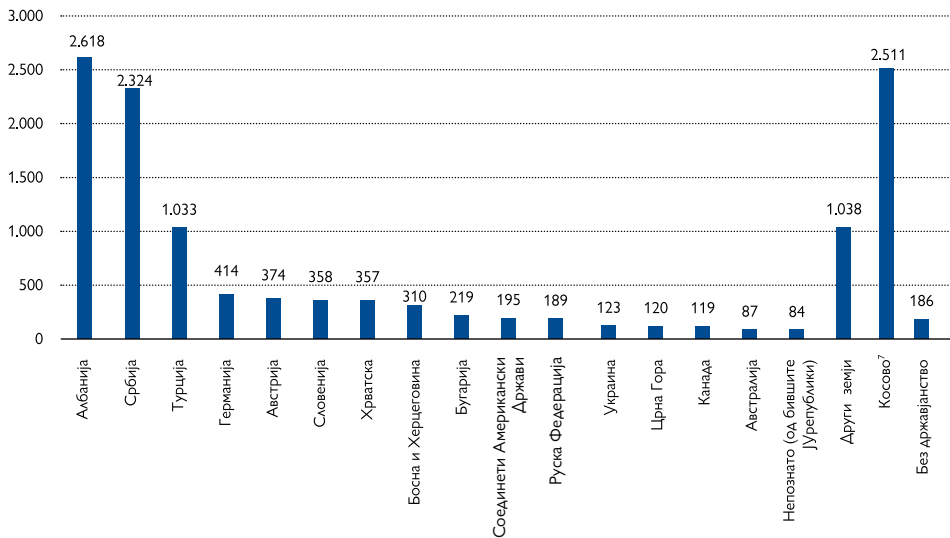
Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Државјанството на Северна Македонија може да се стекне со (а) со потекло, (б) со раѓање на територијата на Северна Македонија, (в) со природување и (г) по други основи. Од нив во последната деценија се застапени првата и третата основа. Имено, најголем дел од новите македонски државјани (11.829 лица или 93,4%) се врз основа на природување, односно натурализација. Нивното учество во вкупниот број издадени државјанства се движи од 88,7% (2013) до 97,2% (2019 година). Бројот и застапеноста (829 лица или 6,6%) на оние што добиле македонско државјанство врз основа на потеклото беше и остана мошне мал.

Од аспект на земјите на претходното државјанство на лицата што бараат прием во државјанство на Република Северна Македонија, може да се констатираат одредени промени во обемот и динамиката во однос на претходните децении.²⁶ Две третини (67,0%) од вкупниот број лица (12.659) што стекнале македонско државјанство во периодот 2009-2019 година отпаѓаат на четири земји – Албанија, Србија, Туркије и Косово⁷ (Слика/Графикон 3). Безмалку половина (47,2%) или 5.980 лица од оние што во овој период стекнале македонско државјанство ѝ припаѓаат на некоја од земјите-наследнички на поранешна Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Најголем дел од нив, или околу 80%, се од Косово⁷ (2.511 лица) и од Република Србија (2.324 лица).

²⁶ Детални информации во: ИОМ, The Former Yugoslav Republic of Macedonia Migration Profile (Женева, 2007). Достапен на: https://publications.iom.int/system/files/pdf/mp_macedonia_2007.pdf.

Графикон 3. Прием во државјанство на Република Северна Македонија, според земја на претходно државјанство, вкупно 2009-2019 година

Извор: Податоци на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Што се однесува на другите земји, со значително учество во вкупниот број на оние што стекнале македонско државјанство се издвојуваат Албанија (2.618 лица или 20,7%) и Туркије (1.033 лица или 8,2%), чие заедничко учество во вкупниот број издадени државјанства (12.659 лица) во овој период изнесува 28,8%.

Бројот на апликантите и на оние што стекнале македонско државјанство по одделни години помалку или повеќе варира (Табела 21). Оттаму, десетте држави на претходно државјанство, чии апликанти се најмногубројни според стекнатото македонско државјанство, се утврдени врз основа на збирот за периодот 2009-2019 година. А тоа се: Албанија, Косово⁷, Србија, Туркије, Германија, Австрија, Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Бугарија. Како земји со релативно поголем обем, а кои се интересни за анализа и од други аспекти, се издвојуваат и: Соединетите Американски Држави, Русија, Украина, Канада, Австралија. Од вкупниот број лица што стекнале државјанство на Република Северна Македонија од 2009 до 2019 година, безмалку половина претходно имале регулирано престој како странци, што значи дека процесот на нивната интеграција во земјата завршил со највисокото ниво, односно со стекнување државјанство.

Табела 21. Прием во државјанство на Република Северна Македонија според државата на претходното државјанство, 2009-2019 година

Држава на претходно државјанство/Место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Вкупно - број на лица	Учество во % (вкупно =100,0
Албанија	187	301	298	216	240	231	202	236	217	332	158	2.618	20,7
Косово ⁷	4	131	181	225	262	270	254	309	247	318	310	2.511	19,8
Србија	359	364	251	210	177	146	144	196	163	163	151	2.324	18,4
Туркије	31	47	109	80	54	134	77	101	106	148	146	1.033	8,2
Германија	32	0	58	42	51	37	37	42	52	30	33	414	3,3
Австрија	50	46	55	44	44	29	22	38	28	12	6	374	3,0
Словенија	13	29	24	30	27	38	44	38	43	38	34	358	2,8
Хрватска	24	44	35	42	51	29	20	32	31	25	24	357	2,8
Босна и Херцеговина	34	33	35	32	21	27	25	36	28	20	19	310	2,4
Бугарија	24	27	20	14	14	21	14	30	18	16	21	219	1,7
Соединетите Американски Држави	8	12	8	4	101	14	14	11	0	12	11	195	1,5
Руска Федерација	7	11	24	20	14	18	20	17	14	22	22	189	1,5
Без државјанство	.0	0	0	0	33	31	20	47	13	28	14	186	1,5
Украина	6	16	13	10	5	13	16	11	8	11	14	123	1,0
Црна Гора	10	12	9	15	12	10	10	6	11	10	15	120	0,9
Канада	0	3	7	3	52	5	42	2	0	3	2	119	0,9
Австралија	0	8	0	10	17	26	0	0	9	7	10	87	0,7
Непознато (од бившите ЈУ-републики)	5	1	30	27	2	0	3	1	15	0	0	84	0,7
Други земји	52	91	86	74	83	87	101	125	142	102	95	1.038	8,2
Вкупно	846	1.176	1.243	1.098	1.260	1.166	1.065	1.276	1.145	1.297	1.085	12.657	100,0

Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Во периодот 2009-2019 година државјанство на Северна Македонија стекнале и 186 лица без државјанство. Тоа е резултат на доследното постапување и грижата за лицата без државјанство во согласност со Конвенцијата за статусот на лицата без државјанство од 1954 година, која Северна Македонија како земја-наследничка ја има потпишано и ратификувано.²⁷ Податоците на Министерството за внатрешни работи покажуваат дека најголем дел (11.099 лица, или 98%) од новопримените државјани на Северна Македонија во овој период се полнолетни лица (Табела 22).

Табела 22. Новопримени државјани на Република Северна Македонија (донесени решенија, возраст на новите државјани), 2009-2019 година

Година	Вкупно решенија	Полнолетни лица	Малолетни лица	Вкупно лица
2009	636	666	21	687
2010	944	988	36	1.024
2011	1.095	1.130	33	1.163
2012	1.028	1.061	55	1.116
2013	1.124	1.173	60	1.233
2014	944	968	36	1.004
2015	898	926	24	950
2016	1.118	1.129	31	1.160
2017	1.014	1.026	27	1.053
2018	1.057	1.058	10	1.068
2019	971	974	11	985
Вкупно	10.829	11.099	344	11.443

Извор: Податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Во однос на отпустот од државјанство, податоците на Министерство за внатрешни работи покажуваат дека во периодот од 2009 до 2019 година вкупно 13.591 лице добиле отпуст од државјанство на Северна Македонија. Најголем дел од нив, односно околу две третини, побарале отпуст за да стекнат државјанство на Германија, Австрија и Словенија.

²⁷ Резолуција на миграциска политика на Република Македонија 2015-2020 година, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 8 16.јануари.2015 година, стр. 33-34.

А.3. Емиграција на граѓани на Република Северна Македонија

Северна Македонија е традиционално емиграционо подрачје, бидејќи иселувањата во странство од нејзината постојна територија траат подолго од еден век. “Современата емиграција” во странство, пак, започна во средината на шеесеттите години на минатиот век и до денес бележи континуиран пораст. Поради долгата историја на емиграцијата не се располага со релевантни податоци за „старата“ миграција и нивните потомци (втората и третата генерација), како и за оние што се вратиле во земјата.

Дополнителен проблем од аспект на обезбедувањето статистички податоци за емиграцијата на граѓаните на Северна Македонија во странство во последните децении останува недостигот од релевантни податоци од домашни извори. Тој е условен од фактот што само мал дел од граѓаните на Северна Македонија официјално го пријавуваат својот привремен и траен престој во странство. Оттаму, нивниот опфат во базата на податоци на Министерство за внатрешни работи, која ја користи и Државниот завод за статистика во своите публикации за надворешните миграции, е мошне мал и го покажува само бројот и структурните белези на македонските државјани што официјално ги пријавиле заминавањето и престојот во странство.²⁸ Независно од тоа, овие податоци даваат индикации во однос на промената на демографската структура на лицата што заминале во странство (вклучително и социоекономскиот статус и релевантните варијабли), како и за причините на манифестираните движења.

Во вакви околности, податоците од странски извори даваат пореални информации за обемот, трендовите и особеностите на емиграцијата на граѓаните на Северна Македонија во странство. Промените и постојните состојби на обемот на емиграцијата од Северна Македонија во странство и нејзината условеност, во периодот по 2009-2019 година, се анализираат врз основа на расположливите домашни и странски извори на податоци.

А.3.1. Емиграција на граѓаните на Северна Македонија во странство, вкупно и по држави (flow data)

Податоците на Државниот завод за статистика покажуваат дека во периодот 2009-2019 година бројот на граѓаните на Северна Македонија што

²⁸ Истражувањето за преселувањата на населението во Република Македонија, се спроведува во согласност со Програмата за статистички истражувања („Службен весник на Република Македонија“ број 11/08, 141/2010, 24/2014 и 50/2017), а врз основа на Законот за државната статистика („Службен весник на Република Македонија“ број 54/97, 21/07, 51/2011, 42/2014, 192/2015 и 27/16), како и на Законот за пријавувањето на живеалиштето и престојувалиштето на граѓаните („Службен весник на Република Македонија“ бр. 36/92, 12/93, 43/2000 и 66/2007) и Законот за странците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 35/2006, 66/2007, 117/2008, 92/2009 и 156/2010).

заминале во странство изнесува 7.954 лица (Табела 23). Нивниот број по одделни години се движи од 141 лице (2017) до 1.330 (2012 година).

Табела 23. Отселени граѓани на Република Северна Македонија во странство, вкупно и по држави, 2009-2019 година

Земји на прием	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Европа	532	679	733	792	480	318	407	277	98	139	561
Австрија	31	23	49	41	7	3	14	13	11	8	40
Албанија	24	57	8	5	6	2	23	8	-	-	-
Бугарија	12	35	65	52	23	18	23	16	4	8	3
Германија	124	107	168	208	183	101	121	110	40	36	214
Данска	15	22	10	15	11	4	11	16	1	-	1
Италија	96	130	82	75	42	29	44	16	11	15	69
Словенија	16	38	46	32	20	14	14	12	3	12	64
Србија	54	42	38	35	47	23	27	16	2	4	5
Холандија	12	18	24	23	15	11	10	2	1	-	5
Швајцарија	77	83	88	166	53	39	39	25	14	30	75
Шведска	19	14	61	61	25	31	28	6	0	2	21
Други земји - Европа	52	110	94	79	48	43	53	37	11	24	64
Америка	98	142	147	240	229	234	230	131	42	5	38
Канада	14	16	18	38	32	32	23	16	2	0	1
Соединетите Американски Држави	84	126	129	202	197	202	206	115	39	5	37
Други земји - Америка	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Азија	3	0	2	1	1	5	2	2	0	0	3
Катар	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	1
Обединети Арапски Емирати	0	0	1	0	1	3	0	1	0	0	2
Други земји - Азија	3	0	0	1	0	2	0	1	0	0	0
Африка	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Јужна Африка	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Други земји - Африка	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Океанија	136	102	257	297	235	183	128	30	1	0	10
Австралија	136	101	254	295	234	182	127	27	1	0	10
Нов Зеланд	0	0	3	2	1	1	1	3	0	0	0
Други земји - Океанија	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Непознато	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Вкупно	769	923	1.143	1.330	945	740	767	440	141	144	612

Извор: ДЗС, 2021б.

Иако овие податоци не го покажуваат реалниот обем на емиграцијата,²⁹ тие сепак потврдуваат дека најзастапени дестинации за граѓаните на Северна Македонија во европските земји на прием се Германија, Швајцарија Италија, Австрија и Словенија. Што се однесува на прекуокеанските земји, тие потврдуваат дека сè уште е голем интересот за иселување во Австралија, Соединетите Американски Држави и Канада. Истовремено, се зголемува интересот на македонските државјани за иселување и престој во други земји на прием (Катар, Обединетите Арапски Емирати и други земји на прием).

Странските извори на податоци од меѓународните организации/ институции (Обединетите нации, Светската банка, Евростат и др.) и од земјите на прием даваат пореална проценка за бројот на граѓаните на Северна Македонија што заминале од Република Северна Македонија во одделни години. Така, податоците на Евростат потврдуваат дека тој е многукратно поголем од она што го покажуваат податоците на Државниот завод за статистика (Табела 24). Освен тоа, по 2015 година евидентен е тренд на континуиран и мошне голем пораст на бројот на оние што заминале од земјата.

Табела 24. Новодоселени државјани на Северна Македонија во европски земји на прием, 2009-2019 година (податоци на Евростат)

Земја на прием	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Австрија	н.п	516	711	н.п	871	1.171	1.120	1.107	970	1.037
Белгија	649	1.382	603	382	407	398	343	382	440	427
Бугарија	н.п	н.п	145	277	247	270	294	452	882	684
Германија	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Грција	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Данска	71	66	54	100	85	94	115	130	123	119
Естонија	1	1	0	1	1	1	4	6	4	5
Ирска	3	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Исланд	0	0	3	9	6	3	6	5	21	6
Италија	3.359	2.932	2.632	1.946	1.843	1.761	1.767	1.835	1.904	2.111
Кипар	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Латвија	н.п	н.п	н.п	н.п	2	н.п	н.п	2	4	0
Литванија	3	0	1	1	1	0	4	2	3	5
Лихтенштајн	1	2	8	4	1	0	3	0	2	3
Луксембург	25	356	82	42	42	44	69	39	29	36
Малта	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Норвешка	69	75	69	70	62	86	104	86	83	117

²⁹ За некои држави нема официјални податоци (пр. Малта).

Земја на прием	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Обединето Кралство	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Полска	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Португалија	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Романија	6	9	1	46	382	76	35	57	56	н.п
Словачка	14	14	10	16	18	18	9	17	19	10
Словенија	1.145	1.016	1.080	822	745	709	862	1.007	1.456	1.595
Унгарија	49	32	39	50	68	111	93	132	110	106
Финска	14	21	15	33	19	14	20	17	23	18
Франција	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Холандија	80	105	94	89	129	136	159	146	190	23
Хрватска	188	185	260	241	270	240	173	205	798	1.462
Црна Гора	440	560	287	323	218	198	85	198	164	228
Чешка Република	100	64	112	81	70	98	264	230	344	555
Швајцарија	1.159	1.209	1.284	1.287	1.329	1.441	1.565	1.667	1.627	1.597
Шведска	252	305	346	267	310	348	428	511	560	481
Шпанија	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Вкупно	7.628	8.850	7.836	6.087	7.126	7.217	7.522	8.233	9.812	10.625

Извор: Евростат, 2021а.

Податоците на Евростат не претставуваат целосен опфат на македонските државјани што во одделни години дошле во европските земји на прием, бидејќи недостигаат податоци за многу земји (Германија, Обединетото Кралство, Малта и други), посебно кога ќе се направи споредба со посебните статистички податоци на земјите на прием чии статистики покажуваат поголем број имигранти од нашата земја. Зголемениот интензитет на емиграцијата го потврдуваат и податоците од Миграцискиот атлас за 2020 година за бројот на прв пат издадените дозволи за престој на македонски граѓани во ЕУ-земјите на прием (во текот на годината), кој изнесува: 12.129 (2015 година); 13.948 (2016); 16.404 (2017); 24.040 (2018) и 26.718 (2019 година).³⁰ При проценката на бројот на македонските државјани што заминале во странство треба да се има предвид фактот дека дел од нив заминуваат со бугарски пасоши. Што се однесува на земјите на прием, податоците на Евростат, исто како и оние на Државниот завод за статистика, потврдуваат дека се зголемува емиграцијата од Северна Македонија во Германија, Швајцарија Италија, Австрија и Словенија, но нејзиниот обем е многу поголем. Освен тоа, значителен пораст бележи и бројот на граѓаните на Северна Македонија што заминале во Хрватска, Чешката Република, Шведска и други земји на прием.

³⁰ JRC, *Atlas of Migration 2020* (види фуснота 6); United Nations, "International migrant stock 2019", data set, достапно на: www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock (пристапено на 10 јуни 2021 година).

A.3.2. Граѓани што престојуваат во странство, вкупно и по држави (stock data)

Што се однесува на вкупниот број на граѓаните на Северна Македонија што престојуваат во земјите на прием низ целиот свет, странските извори на податоци потврдуваат дека тој бележи пораст по неколку основи. Тоа се големиот број наши граѓани што подолг период живеат во странство, зголемениот интензитет на трајната емиграција и континуираниот пораст на бројот на децата родени во странство. Според податоците од Миграцискиот атлас за 2020 година, во последната деценија вкупниот број на државјани на Северна Македонија што живеат во странство бележи постојан и голем пораст и во 2020 година се проценува на околу 693.900 лица (Табела 25). Апсолутните податоци, пак, потврдуваат дека емиграцијата од Северна Македонија по 2010 година продолжила со зголемен интензитет, како во европските, така и во прекуокеанските земји на прием. Нивното учество во земјите на Европска Унија на прием се зголеми од 35,3% (2010) на 37,5% (2019 година), а во другите земји во светот се намали од 64,7% на 62,5%, респективно.

Табела 25. Граѓани на Северна Македонија во странство (migration stock) - вкупно, во ЕУ и други земји на прием во 2005, 2010, 2015, 2019 и 2020 година

Земји на прием	2005	2010	2015	2019	2020
Европска Унија-земји на прием	136.000	186.000	216.000	247.000	н.п
Други земји на прием	323.000	341.000	347.000	411.000	н.п
Структура во % (вкупно=100,0)					
ЕУ-земји на прием	29,6	35,3	38,4	37,5	н.п
Други земји на прием	70,4	64,7	61,6	62,5	н.п
Вкупно	459.000	527.000	563.000	658.000	693.900

Извор: JRC, 2020; DESA, 2019.

Податоците на Евростат, исто така, покажуваат дека вкупниот број државјани на Северна Македонија што престојуваат во **европските земји на прием** се зголемил од 229.366 во 2010 на 299.506 лица во 2020 година, или за околу 70.000 лица (Табела 26). Овој пораст најверојатно е поголем поради нецелосниот опфат или недостигот од податоци за одделни земји (на пример, нема податоци за Малта, каде што бројот на државјани на Северна Македонија со постојан или продолжен престој се проценува дека изнесува околу 10.000 лица според Министерот без ресор задолжен за дијаспора). Освен тоа, во овие податоци за вкупниот број македонски државјани не се вклучени оние што во европските земји на прием престојуваат со бугарски пасоши.

Табела 26. Вкупен број македонски државјани во европски земји на прием, 2009-2020 година

Земја на прием	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Австрија	17.929	н.п	н.п	18.883	19.377	20.135	20.852	21.723	22.354	23.056	23.372	24.088
Белгија	2.931	3.290	5.976	5.990	5.625	5.147	5.078	4.977	4.950	4.977	5.149	5.061
Бугарија	1.242	1.291	1.335	1.223	1.111	1.228	1.289	1.368	1.453	1.712	2.474	2.936
Германија	66.196	66.651	н.п	61.794	66.731	72.182	78.597	91.684	88.655	94.406	102.052	111.786
Грција	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Данска	2.259	2.337	2.416	2.499	2.653	2.962	3.175	3.344	3.372	3.466	3.592	3.763
Естонија	н.п	н.п	н.п	н.п	1	2	6	5	9	14	17	20
Ирска	68	65	64	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	77	74	75	74
Исланд	н.п	25	24	19	19	25	20	23	28	32	51	54
Италија	65.809	69.208	71.315	73.972	76.608	78.424	77.703	73.512	67.969	65.347	60.581	55.816
Кипар	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Латвија	н.п	н.п	н.п	2	5	8	5	9	9	11	12	10
Литванија	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	2	1	1	2	2	4	8
Лихтенштајн	125	130	132	135	141	146	149	142	141	139	143	142
Луксембург	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	507	479	447	402	398
Малта	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Норвешка	505	513	559	600	657	674	704	752	823	871	954	1.102
Обединето Кралство	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Полска	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п

Земја на прием	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Португалија	19	20	11	12	21	15	21	27	33	43	55	66
Романија	н.п	н.п	н.п	219	0	181	188	208	207	202	210	220
Словачка	337	353	366	392	403	355	377	405	421	442	466	480
Словенија	7.818	9.087	8.817	9.079	9.550	9.829	10.105	10.422	10.835	11.346	12.329	13.324
Туркије	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	1.773	1.920	2.078	2.129	1.936	1.984	1.861
Унгарија	81	128	144	126	140	153	175	241	243	305	304	322
Финска	170	192	199	218	215	228	232	228	220	224	225	235
Франција	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п.	4.551	4.704	4.987	5.098	5.742	5.330
Холандија	717	764	775	843	856	856	897	934	1.019	1.064	1.162	48
Хрватска	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Црна Гора	н.п	н.п	434	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Чешка Република	1.817	1.989	1.854	1.770	1.733	1.808	1.884	1.945	2.097	2.033	2.253	2.316
Швајцарија	59.909	60.043	60.116	60.741	61.668	62.633	63.516	64.448	65.486	66.076	66.629	67.108
Шведска	1.434	1.517	1.660	1.683	1.780	1.818	1.925	2.020	2.208	2.394	2.691	2.938
Шпанија	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п	н.п
Вкупно	229.366	217.603	156.197	240.200	249.294	260.584	273.370	285.707	280.206	285.717	292.928	299.506

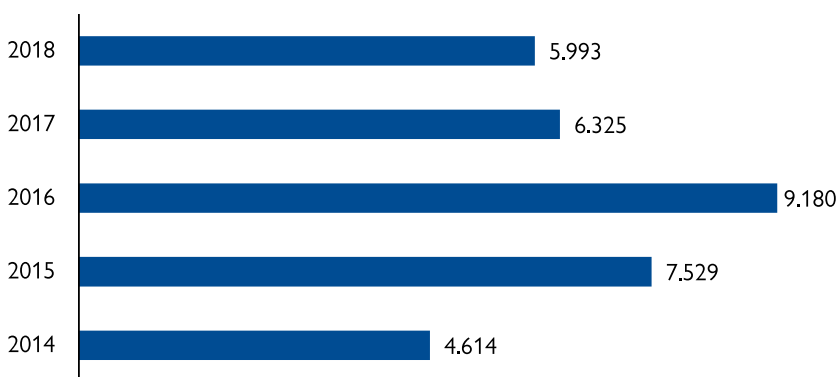
Извор: Евростат, 2021а.

Во однос на **географската распореденост на граѓаните** на Северна Македонија **во европските земји на прием**, врз основа на податоците на Евростат, може да се констатира дека по 2010 година Германија, Италија, Швајцарија, Австрија и Словенија се издвојуваат со најголем број имигранти од Северна Македонија. Во овие пет земји до крајот на 2010 година престојувале 217.661, а во 2020 година 272.122 лица, што претставува пораст од околу 54.500 лица, или 25 проценти.

Податоците на ОН и Светската банка покажуваат дека бројот на граѓаните на Северна Македонија **во неевропските земји на прием** изнесува околу 411.000 лица (2019 година). Тој исто така може да се оцени како потценет, особено кога станува збор за прекуокеанските земји на прием (Соединетите Американски Држави, Канада, Австралија и Нов Зеланд). Официјалните податоци на овие земји покажуваат дека бројот на доселените лица од Северна Македонија е многу поголем од она што го покажуваат податоците на ОН, Светската банка и другите меѓународни организации.

Во последната деценија значителни промени се случиле во однос на **натурализацијата на граѓаните** на Северна Македонија **во земјите на прием**. Така на пример, од 2014 до 2018 година 33.641 наш граѓанин стекнале државјанство на некоја европска земја. Нивниот број по одделни години е претставен на Слика/Графикон 4.

Графикон 4. Граѓани на Република Северна Македонија што стекнале државјанство во европски земји на прием

Извор: JRC, 2020; DESA, 2019.

Вкупниот број на државјани на Северна Македонија што денес престојуваат во странство може да се процени на најмалку 700.000 лица. Во услови на недостиг од релевантни податоци за вкупното население во земјата, денес не би можело реално да се утврди стапката на емиграција. Извештајот на ИОМ за 2020 година покажува дека според стапката на емиграција во 2019 година (која е проценета на околу 25 проценти), а Северна Македонија е во групата на првите дваесет земји во светот со најголема емиграција во странство.³¹

А.3.3. Основи за емиграцијата на граѓаните на Република Северна Македонија во странство

Во услови на недостиг од сеопфатни податоци за обемот и динамиката на емиграцијата од Северна Македонија во странство, не може прецизно да се утврдат и причините за овие преселувања. Ова посебно се однесува на расположливите податоци на ДЗС на Северна Македонија, како поради малиот опфат на мигрантите, така и поради големата застапеност на оние што не се изјасниле децидно во однос на причините за престојот во странство (Табела 27).

Табела 27. Отселени граѓани на Република Северна Македонија во странство, според причините за отселувањето, 2009-2019 година

Година	Причина за преселувањето							Вкупно (сите причини)
	вработу- вање	склучу- вање брак	семејни причини	школу- вање	друго			
					без назначен одговор	непознато	Вкупно	
2009	184	88	338	35	124	0	124	769
2010	192	77	300	30	318	6	324	923
2011	314	119	497	26	185	2	187	1.143
2012	247	101	614	32	336	0	336	1.330
2013	127	65	383	19	342	9	351	945
2014	85	42	292	14	306	1	307	740
2015	83	54	263	18	346	3	349	767
2016	43	36	78	6	275	2	277	440
2017	21	6	29	5	80	0	80	141
2018	31	7	65	1	40	0	40	144
2019	145	19	139	11	296	2	298	612

³¹ ИОМ, *World Migration Report 2020* (види фуснота 8).

Година	Причина за преселувањето							Вкупно (сите причини)
	вработу- вање	склучу-вање браќ	семејни причини	школу- вање	друго			
					без назначен одговор	непознато	Вкупно	
Структура во % (вкупно=100,0)								
2009	23,9	11,4	44,0	4,6	16,1	0	16,1	100,0
2010	20,8	8,3	32,5	3,3	34,5	0,7	35,1	100,0
2011	27,5	10,4	43,5	2,3	16,2	0,2	16,4	100,0
2012	18,6	7,6	46,2	2,4	25,3	0	25,3	100,0
2013	13,4	6,9	40,5	2,0	36,2	1,0	37,1	100,0
2014	11,5	5,7	39,5	1,9	41,4	0,1	41,5	100,0
2015	10,8	7,0	34,3	2,3	45,1	0,4	45,5	100,0
2016	9,8	8,2	17,7	1,4	62,5	0,5	63,0	100,0
2017	14,9	4,3	20,6	3,5	56,7	0	56,7	100,0
2018	21,5	4,9	45,1	0,7	27,8	0	27,8	100,0
2019	23,7	3,1	22,7	1,8	48,4	0,3	48,7	100,0

Извор: ДЗС, 2010а, 2011б, 2012а, 2013а, 2014а, 2015а, 2016б, 2017б and 2018б.

Од оние што се изјасниле во однос на причините за емиграцијата во странство до 2015 година доминира застапеноста на семејните причини, релативно висок е уделот, но со позначителен тренд на намалување во 2016-2018, на оние што се иселуваат заради вработување, а значителен е и бројот на наши граѓани што заминале заради школување во целиот референтен период.

Овие констатации во одредена мера ги потврдуваат и странските извори на податоци. Така, оние за основата на издадени дозволи за престој во европските земји на прием потврдуваат дека во периодот 2015-2018 година семејните причини остануваат доминантна основа за првпат издадените дозволи за престојот на македонските државјани во земјите на Европската Унија на прием, и покрај трендот на намалување на нивниот удел (Табела 28). Од 2017 значително се зголемува бројот на првпат издадените дозволи заради вработување, а во 2019 година и за школување во странство.

Табела 28. Основа на издадените дозволи за престој на македонските државјани во ЕУ-земји на прием од 2015-2019 година

Година	Основа за издадените дозволи Структура во % (вкупно=100,0)				Вкупно издадени дозволи
	Работа	Семејни причини	Школување	Друго	
Прв пат издадени дозволи за престој (во текот на годината)					
2015	0	68,0	0	0	12.129
2016	18,0	58,0	9,0	15,0	13.948
2017	28,0	52,0	5,0	15,0	16.404
2018	41,0	42,0	5,0	12,0	24.040
2019	43,0	36,0	14,0	17,0	26.718
Валидни дозволи за престој (на крајот на годината)					
2018	17,0	49,0	1,0	33,0	215.244
2019	18,0	47,0	2,0	33,0	220.846

Извор: JRC, 2020; DESA, 2019.

Што се однесува на валидните дозволи за престој на крајот на годината, во 2018 и 2019 година доминира застапеноста на семејните причини (49% и 47%, респективно). Истовремено, релативно висок е и уделот на граѓаните на Северна Македонија со валидни дозволи за престој во европските земји на прием заради вработување (17%, односно 18%). Сепак, и според овие податоци за една третина (33%) од мигрантите не е позната основата за престој во странство. Податоците на Миграцискиот атлас 2020 покажуваат дека од вкупниот број македонски граѓани со валидни дозволи за престој, на крајот на 2018 година 132.789 лица, или 61,7%, и 132.252 лица, или 59,9%, во 2019 година се со долгорочен престој.

А.4. Илегална миграција

Во меѓународните правни инструменти се претпочита терминот ирегуларна миграција. Исто е случај и со публикациите на ИОМ. ИОМ го дефинира терминот како ‘движење на лица кое се одвива надвор од законите и регулативите или меѓународните договори кои го регулираат влезот или излезот од државата на потекло, транзит или дестинација.’³² и ирегуларен мигрант или мигрант во ирегуларна ситуација се дефинира како ‘лице кое се движи или се преселило преку меѓународна граница и не е овластено да влезе или да остане во држава во согласност со правото на таа држава и меѓународните договори на кои таа држава е потписничка.’³³

И покрај тоа, во Северна Македонија, терминот илегална миграција се користи кога се зборува за ирегуларната миграција. За таа цел, изготвувачите на Миграцискиот Профил на Северна Македонија одлучија да го користат терминот ‘илегална миграција’ во овој документ.

³² ИОМ, *Glossary on Migration*, International Migration Law No. 34 (Geneva, 2019).

³³ Исто.

A.4.1. Прекугранична мобилност - илегална миграција

A.4.1.1. Гранични проверки и граничен надзор

Појавата на ковид-19 ги обележа активностите во 2020 година и значително влијаеше на учеството и спроведувањето на меѓународните активности на сите чинители во земјата и во регионот. Во 2020 година граничната полиција имаше неколку приоритети во работењето:

- а) Справување со ковид-19 преку имплементација на мерки и одлуки за спречување на ширењето на корона вирусот.
- б) Справување со мигрантскиот притисок.
- в) Борба против криумчарење мигранти и други видови прекуграничен криминал.
- г) Соработка со ФРОНТЕКС, која се реализира по претходно утврдени активности во различни области на соработка - оперативна соработка, ситуациона свесност и мониторинг, враќање, развој и истражувања и хоризонтални обуки и подобрување на прекуграничната полициска соработка со Република Грција.

Во 2020 година е отворен заеднички граничен премин со Косово⁷, „Белановце-Станчик“, наменет за меѓународен патен сообраќај. Со тоа, Република Северна Македонија има 21 граничен премин, од кои седумнаесет се патни, два железнички и два се на аеродромите во Скопје и Охрид. Потпишан и ратификуван е договор за отворање нов граничен премин „Маркова Нога Мајдан“ кон Република Грција.

Со цел да се остварува ефикасна билатерална соработка со граничните служби на соседните земји, во 2020 година се остварени 817 средби и контакти на сите нивоа на Граничната полиција; реализирани се 80 мешани патроли. Заедничките контакт-центри за полициска соработка се ефективни и функционираат со Бугарија, Србија, Албанија и Косово⁷.

Ефикасен инструмент во работата на граничната полиција е размената на информации. Во 2020 година се разменети 3.595 информации³⁴ и пораки за рано предупредување заради заедничка борба против сите форми на организиран прекуграничен криминал.

³⁴ Годишен извештај на МВР за 2020 година, стр. 22 https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Годишен%20извештај%202020%20kopi.pdf.

Во овој контекст, учеството во меѓународни програми и проекти е препознаено како важна активност на Министерството за внатрешни работи. Во изминатите години е создадена добра основа за соработка и партнерство со странски пријателски служби, со европските агенции со надлежност во граничното работење и со меѓународни и регионални организации,³⁵ како и со научни институции во рамките на програмите на Европската Унија. Воспоставените релации овозможуваат усвојување нови, понапредни методологии, поголема интеграција и поврзување и поголема доверба меѓу партнерите. Овие активности ќе продолжат и во иднина.

A.4.1.2. Илегална миграција - состојба на границите

Северната граница со Србија се користи за илегален излез од земјава и упатување кон европските земји. Во овој дел бројот на обидите во 2020 година е зголемен за 42% во однос на 2019 година. Источната граница со Бугарија која ја покрива Министерството за Внатрешни работи (Регионалниот центар Исток) бележи пораст на откриени случаи на криумчарење мигранти. На ова подрачје криумчарите ги користат правците преку Валандово, Струмица, Радовиш, Штип, додека најголем дел од обидите за илегален премин на границата во 2020 година и натаму се регистрирани на границата со Република Грција - 27.971, каде што е забележан пораст за 27,4% во однос на 2019 година.³⁶

Во 2020 година обидите за илегални преминувања во Северна Македонија се во пораст споредено со последните три години. Спречени се 32.100 обиди,³⁷ а според местото, над 85% се спречени на влез во државата,

³⁵ Министерство за Внатрешни Работи активно учествуваше во меѓународни програми и проекти: (а) Регионална поддршка за заштита – управување со сензитивната миграција во Западен Балкан и Туркије, (IPA II 2014-2020, Акција „Миграција и азил, гранично управување и борба против тероризмот и организираниот криминал“), Усогласување на националните системи со ЕУ и Шенген-стандардите за гранично управување, (Твининг-проект, IPA II 2-14-2020, Акција „Миграција и азил, гранично управување и борба против тероризмот и организираниот криминал“), Специјална мерка за поддршка на Република Северна Македонија за зајакнување на капацитетите на гранично управување и миграции (ИОМ Проект, ЕУ Специјална мерка 4) – заклучно со октомври 2020, ЕУ за подобрување на капацитетите за управување со границите и миграциите во Република Северна Македонија (ИОМ Проект, Европска Унија Специјална мерка 4) – од ноември 2020, (б) Програма за гранична безбедност (DCAF), –(в) Заедничка акција на Европска Унија и Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал (UNODC) за промовирање на законот и добро управување преку таргетиран мерки за гранична контрола на пристаништа и аеродроми AIRCOP), (г) Краткорочна техничка помош за азил, миграција, мобилност на Западен Балкан – StAMM (ICMPD), (д) Зајакнување на структурата и капацитетот на агенциите за спроведување на законот за справување со транснационалните закани со посебно внимание кон борбата против организираниот криминал, вклучително и поддршка на интегрираното управување со границите (OSCE), (ф) Намалување на ризикот од пролиферација на оружје и муниција (OSCE), (е) Превенција и борба против трговијата со луѓе во Западен Балкан-РАСТ (MARRI).

³⁶ Повеќе за нерегуларната миграција, облиците на криумчарење, цените што ги наплатуваат криумчарите во земјите на Западен Балкан, во: Walter Kemp | Kristina Amerhauser | Ruggero Scaturro, *Spot Prices Analyzing flows of people, drugs and money in the Western Balkans*, (Женева, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2021) <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3>.

³⁷ Национална Комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција, Годишен Извештај за 2020 година. Достапен на линкот: www.nacionalnakomisija.gov.mk/mk/годишни-извештаи-на-националната-ком.

во најголем дел на границата со Република Грција. Од голема важност е да се истакне дека бројот на откриените мигранти значително е зголемен во текот на зимскиот период (јануари и февруари 2020 година), кога Туркије ги отвори границите за мигрантите кон Грција. Со донесувањето на одлуката да се затворат границите поради состојбата со пандемијата на ковид-19, во следните три месеци бројот на спречените обиди почнува да се намалува, особено во текот на април, кога се регистрирани и најмал број обиди - 516. Меѓутоа, како што земјите во регионот, па и пошироко, ги олабавуваат рестриктивните мерки, нивниот број повторно се зголемува и продолжува со ист интензитет и во следните месеци, особено во текот на јули 2020 година, кога се спречени над 4.600 мигранти.

A.4.1.3. Структура на мигрантите

Во 2020 година првите пет земји на потекло на илегалните мигранти се: Авганистан - 12.244 и тие се речиси за 100% зголемени во однос на 2019 година. Потоа најзастапени се мигрантите од Пакистан - 7.349, Бангладеш 3.746, Сирија 2.683 и лицата без државјанство 1.409. Карактеристичен за 2020 година е зголемениот број на мигранти, особено на лицата што доаѓаат од Либија, Сомалија, Туркије и Палестински територии, чиј број е зголемен за повеќе од три пати во однос на 2019 година, како и на лицата од Египет, Мароко и Еритреја, што не беше карактеристично за претходниот период.

Табела 29. Илегални мигранти во Република Северна Македонија, според земја на потекло

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Албански државјани	892	216	328	400	624	347	374	252	241	215	166
Авганистански државјани	16	57	65	134	291	95.782	35.079	963	2.625	6.249	12.244
Сириски државјани	0	0	0	116	570	216.393	49.633	476	582	1.156	2.683
Пакистански државјани	0	23	88	73	21	5.751	4.143	1.033	4.970	7.820	7.349
Ирачки државјани	1	4	1	4	3	54.808	19.508	250	959	501	541
Илегални мигранти	1.103	469	682	1.132	1.750	1.949	127.358*	4.129	16.895	24.601	32.100

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи.

Забелешка: *Во податокот за 2016 година е содржан и бројот на издадените потврди за време на мигрантската криза.

А.4.2. Спречување недозволен влез и недозволен излез на странски државјани во Република Северна Македонија

Големата мигрантска и бегалска криза од 2015 година иницира голем број активности, како научени лекции, а заради намалување на ранливоста на мигрантите и обезбедување поголема безбедност на границата. Законот за странци од 2018 година ги пропишува одредбите кога ќе му се одбие влез на странец во Северна Македонија:

Одбивање влез во Република Македонија (член 17)

1. На странец кој не ги исполнува условите за влез и кој не припаѓа на исклучоците утврдени во членот 11 од овој закон, ќе му се одбие влез во Република Северна Македонија.
2. Одбивањето на влезот нема да биде во спротивност со примената на посебни одредби за правото на меѓународна заштита.
3. Решение за одбивање на влез на странец во Република Северна Македонија донесува Министерството за внатрешни работи.
4. Против решението за одбивање на влез, странецот има право на жалба согласно со членот 18 од овој закон.
5. Податокот за одбивањето на влез се внесува во патната исправа на странецот, доколку ја поседува, како и во системот за контрола на патници и возила.
6. Полициските службеници надлежни за гранична контрола обезбедуваат странецот на кого му е одбиен влезот, да не влезе на територијата на Република Северна Македонија.

Одбивањето влез се запишува во патната исправа на странецот. Наведените причини, исто така, се основа за откажување престој на странец во Република Северна Македонија.

А.4.2.1. Недозволен влез

најчести причини за недозволен влез се:³⁸

- а) претставува опасност за јавното здравје;
- б) неприложување документи за целта на престојот;
- в) непоседување важечка виза за влез во Северна Македонија;
- г) немање важечка патна исправа;
- д) има забрана за влез во Северна Македонија.

³⁸ Годишен извештај 2020 на Министерство за внатрешни работи (види фуснота 34) стр. 81.

Податоците на Министерството за внатрешни работи покажуваат дека во периодот 2009-2019 година бројот на странските државјани со недозволен влез на територијата на Република Северна Македонија осцилира и се движи од 2.346 во 2019 година до 5.436 во 2014 година (Табела 30). Најчесто оваа мерка е изречена спрема граѓаните од соседните земји, кои всушност биле и најмногубројните патници за влез во земјата.

Табела 30. Недозволен влез и недозволен излез на странци во и од Република Северна Македонија, 2009-2019 година

Година	Недозволен влез	Недозволен излез
2009	3.349	351
2010	3.513	613
2011	2.548	496
2012	3.115	478
2013	2.905	416
2014	5.436	813
2015	4.542	584
2016	3.219	537
2017	2.530	486
2018	2.710	416
2019	2.346	408

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Недозволеният влез на странски државјани во 2020 година е намален за повеќе од 36 проценти во однос на 2019 година. Од страна на службите на граничните премини по разни основи влез во Северна Македонија не им е дозволен на 1.499 странски државјани, повеќето државјани од Албанија (376 лица), Косово⁷ (282) и Туркије (234), потоа од Куба (79), Германија (75), Србија (72), а помал е бројот на странските државјани од други земји.

Во 2020 година најчесто не им е дозволен влез на странските државјани на граничните премини „Меѓународен Аеродром Скопје“ (398 лица), потоа на граничниот премин „Долно Блаце“ на границата со Косово⁷ (281), на граничниот премин „Кафасан“ на границата со Албанија (204) и на граничниот премин „Табановце“ на границата со Србија (202).

А.4.2.2. Недозволен излез

Според податоците на Министерството за внатрешни работи добиени во 2021 година, најчести причини за недозволен излез се: пречекорен престој; непоседување виза за трета земја; се користи фалсификувана патна исправа; сторител на кривично дело или прекршок. Бројот на странците на кои не им бил дозволен излез е значително помал од оној на странските државјани на кои не им бил дозволен влез во Северна Македонија. Тој од 2009 до 2019 година се движи од 351 во 2009 до 813 лица во 2014 година (Министерство за внатрешни работи, 2021).

Во 2020 година на граничните премини во државата не им бил дозволен излез на 225 странски државјани, при што нивниот број е помал за 45% во споредба со 2019 година. Според државјанството, најмногубројни се државјаните на Албанија (70 лица), Туркије (35), Косово⁷ (34), Србија (15), Бугарија и Израел (по девет државјани) и други. Според местото на граница, најголем дел од лицата на кои не им е дозволен излез се на граничните премини на двата аеродроми во земјата (112 лица), како и на граничните премини „Блато“ и „Кафасан“ на границата со Албанија (49 лица).

A.4.2.3. Враќање на лица што живеат илегално во Република Северна Македонија

Податоците за протерувањето како заштитна мерка во прекршочна постапка покажуваат дека во периодот 2009-2019 година бројот на протераните странци од територијата на Северна Македонија се движи во интервал од 80 (2009) до 313 лица (2014 година) (Табела 31).

Табела 31. Протерување странци од Северна Македонија како заштитна мерка во прекршочна постапка, според земјата на државјанство или земјата на потекло 2009-2019 година

Државјанство	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Албанија	39	63	46	52	141	245	145	96	101	128	92
Босна и Херц	1	0	1	0	1	3	2	1	0	1	0
Бугарија	0	6	13	19	17	17	9	21	0	2	1
Грција	1	2	0	0	1	1	1	0	0	0	0
Иран (Исламска Република)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	31	0
Романија	1	0	0	2	2	3	0	0	3	0	0
Србија	24	3	13	2	11	19	39	21	23	12	5
Туркије	4	2	5	2	1		3	1	4	2	6
Хрватска	0	0	0	0	0	0	3	0	2	0	1
Косово ⁷	3	8	20	16	16	15	15	6	6	19	16
Други земји	7	1	8	1	2	10	10	14	3	10	17
Вкупно	80	85	106	94	192	313	227	160	142	205	138

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Во овој период биле протерани 1.742 лица, од кои речиси две третини (1.148 лица или 65,9%) се државјани на Албанија. Од другите со поголемо учество се издвојуваат државјаните на Србија (172 лица или 9,9%), Косово⁷ (140 лица или 8%) и Бугарија (105 лица или 6%).

A.4.3. Криумчарење мигранти

Миграциските текови особено по мигрантската и бегалска криза во 2015 година бележат промени, но значајно е дека брзо се приспособуваат на состојбите низ кои минува балканската рута. Граничната полиција се соочува со илегални движења на мигрантите од земјите разурнати од воени конфликти, земјите со нестабилна демократија и корупција, кои одат кон Европа, каде што постојат подобри услови за живот. Кога е отежнато минувањето на границите, се зголемуваат обидите за илегални преминувања³⁹ и се интензивираат активностите на криминалните групи за криумчарење мигранти.

Во март 2018 година е формирана Националната единица за сузбивање на криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе (task force), со цел да се подобрат координацијата и соработката меѓу Министерство за внатрешни работи и Јавното обвинителство. Од нејзиното формирање се откриени и неутрализирани четири организирани криминални групи. Со сузбивањето на криминалните групи е спречено криумчарење на 1.529 мигранти, чиј број исто така бележи зголемување на откривачката улога од 71,6 процент во споредба со претходната (2018) година.⁴⁰

Во јуни 2018 година, по формирањето на националната единица (task force), ИОМ организира координативна работилница меѓу претставници од националната единица, Министерството за труд и социјална политика, центрите за социјална работа и невладиниот сектор, заради зајакнување на меѓу-институционалната соработка и координација во борбата против криумчарењето мигранти (во работата на оваа работилница е опфатена и трговијата со луѓе).

Во 2019 година со поддршка на ИОМ се спроведоа 38 дводневни заеднички обуки на темата трговија со луѓе и криумчарење мигранти, со кои беа опфатени 889 социјални работници, членови на Националната единица (task force) и мобилните тимови за идентификација, упатување и заштита на жртви на трговија со луѓе претставници на Министерство за внатрешни работи, судии и обвинители. Од нив 48 проценти беа жени. Целта на обуките беше зајакнување на меѓусебната соработка во областа на криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе.

Во рамките на **Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција** постои Секретаријат, кој е извршно и оперативно тело составено од претставници на владини институции,

³⁹ Бројот на детектирани обиди за илегални преминувања во 2019 година бележи зголемување за 45,6% во споредба со 2018 година, односно регистрирани се 24.601 обид за илегално преминување. (Извор: Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Годишен извештај за 2019 година, стр. 29).

⁴⁰ Исто.

меѓународни организации и здруженија на граѓани. По иницијатива на Комисијата донесени се СОП за постапување со жртви на трговија со луѓе (ревидирани во 2018), СОП за непридружувани деца-странци и СОП за постапување со ранливи категории странци (2016).

Има напредок во обезбедувањето преведувачи на јазикот што го зборуваат мигрантите, со цел да се воспостави комуникација со нив, да се разберат нивните специфики и потреби. Овие информации се нужни за натамошно упатување и постапување. Заради големиот број мигранти што немаат документи, потребна е соработка со земјите на потекло за утврдување на нивниот идентитет и на причините за миграцијата.

А.4.4. Трговија со луѓе

Трговијата со луѓе е облик на организиран криминал, кој е препознаен и властите на Северна Македонија преземаат сеопфатни мерки за негово превенирање, гонење и пресудување. Значаен сеопфатен напредок е остварен со формирањето на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција (2001 година). Таа е креатор на мерките и иницијативите што ги презема државата во казнено-правната област, но и во јакнењето на социјалните и заштитните мерки, кога станува збор за жртвите, за ранливите категории и посебно за децата. Националната комисија значајно внимание им посветува на превенцијата и борбата против трговијата со луѓе, на идентификувањето на причините за појавување на трговијата со луѓе, јакнење на капацитетите за спроведување на активностите, подигнување на свеста и едукација, намалување на ранливоста, поддршка и заштита на жртвите и мигрантите, идентификација и упатување на жртвите, помош за жртвите и мигрантите, како и унапредување на казнената легислатива за поефикасно гонење на криминалците.

Годишните извештаи на Националната комисија кажуваат дека во континуитет се преземаат мерки и активности за превенција и борба против трговијата со луѓе. Од друга страна, статистичките податоци на Министерство за внатрешни работи за последните десетина години покажуваат дека во Северна Македонија годишно се откриваат од 0 до 3 кривични дела, со тоа што во последните три години од анализираниот период не е документирано казнено дело трговија со луѓе (Табела 32). Овие податоци секако не ја одразуваат реалната ситуација, бидејќи станува збор за казнено дело што не е лесно за откривање и соодветно документирање. Од аспект на видот на експлоатацијата на жртвите на трговијата со луѓе, врз основа на откриените кривични дела може да се констатира дека преовладуваат трудовата и сексуалната експлоатација.

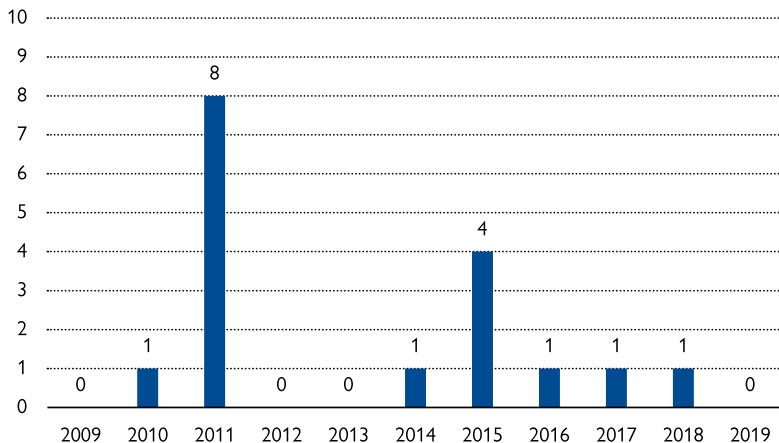
Табела 32. Кривични дела и сторители на кривичното дело трговија со луѓе (по член 418-а), Северна Македонија, 2009-2019

Година	Кривични дела	Сторители	Жртви	Вид на експлоатација (број на жртви)
2009	1	1	1	Трудова – 1
2010	0	0	0	-
2011	2	6	2	Принуден брак - 1 Сексуална - 1
2012	3	6	3	Сексуална – 2 Трудова - 1
2013	0	0	0	-
2014	1	1	1	Сексуална - 1
2015	0	0	0	-
2016	1	6	2	Сексуална - 1
2017	0	0	0	Трудова - 1
2018	0	0	0	-
2019	0	0	0	-

Извор: Податоци од Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Судот постапувајќи по поднесените обвиненија, за кривичното дело трговија со луѓе (чл. 418-а од КЗ), во периодот од 2009 до 2019 година изрекол вкупно 17 осудителни пресуди (Слика/Графикон 5).

Графикон 5. Осудени сторители за кривичното дело трговија со луѓе (чл. 418-а од КЗ), Северна Македонија, 2009-2019 година

Извор: Податоци на ДЗС споделени со истражувачите.

Статистичките податоци што се однесуваат на бројот на жртвите на трговијата со луѓе се од МВР, специјализираната единица за борба против трговијата со луѓе (task force) и Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција. Податоците произлегуваат од поднесените кривични пријави. Во собирањето на податоците МВР прави класификување на жртвите според полот, возраста, видот на експлоатацијата и земјата на потекло. Расположливите податоци за периодот 2009-2019 година покажуваат дека за 9 жртви на кривичното дело трговија со луѓе се поднесени кривични пријави (Табела 33). Според возраста сите се полнолетни, 2 се мажи, 7 се жени, а според државјанството 2 лица се државјани на Северна Македонија, 4 на Албанија, 1 на Бугарија, 1 на Босна и Херцеговина и 1 на Романија.

Табела 33. Жртви на кривичното дело трговија со луѓе (член 418-а од КЗ) во Северна Македонија, според полот, возраста и државјанството, 2009-2019 година

Профил на жртви на кривично дело по член 418-а						
година	Возраст		Државјанство		Пол	
	Малолетни	Полнолетни	Северна Македонија	Странци	Мажи	Жени
2009	0	1	1	0	1	0
2010	0	0	0	0	0	0
2011	0	2	1	Бугарија (1)	0	2
2012	0	3	0	Албанија (2) Босна и Херцеговина (1)	1	2
2013	0	0	0	0	0	0
2014	0	1	0	Романија (1)	0	1
2015	0	0	0	0	0	0
2016	0	2	0	Албанија (2)	0	2
2017	0	0	0	0	0	0
2018	0	0	0	0	0	0
2019	0	0	0	0	0	0

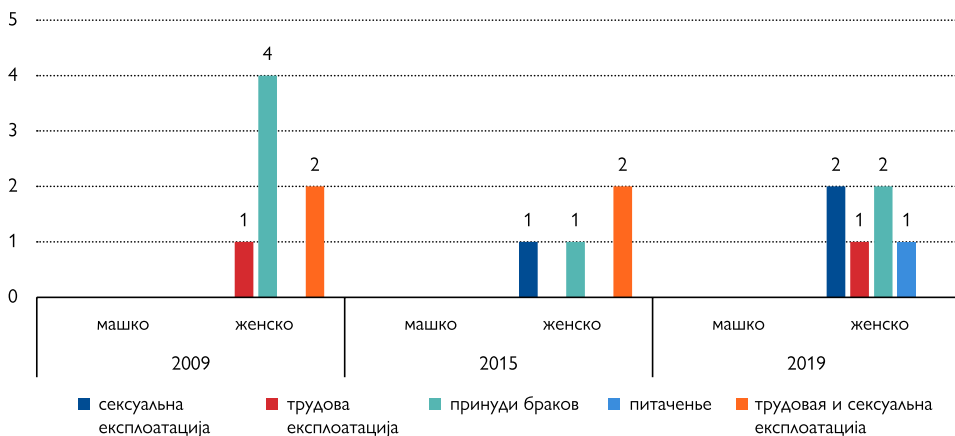
Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Во глобални рамки жртви на трговијата со луѓе најчесто се децата од женски пол, кои се најранлива и најзагрозена категорија. Најчесто причините за овој вид експлоатација се поврзани со присилен брак, трудова и сексуална експлоатација, но и само заради сексуална експлоатација.⁴¹ Трдувата експлоатација кај децата и питачењето како казнени дела се документирани во мал број случаи, но постојат индиции дека се случуваат многу почесто и се присутни во континуитет. Особена ранливост има кај

⁴¹ ИОМ, "Global trafficking trends in focus: IOM victim of trafficking data 2006–2016", fact sheet, August (Женева, 2017). Достапно на www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/our_work/DMM/MAD/A4-Trafficking-External-Brief.pdf.

ромската заедница, каде што питачењето на деца-Роми од предучилишна и училишна возраст се забележува во поголемите градови и особено во Скопје.⁴²

Графикон 6. Жртви на трговија со луѓе по видот на експлоатацијата и полот, Северна Македонија, 2009, 2015 и 2019 година

Извор: Министерство за внатрешни работи на Северна Македонија.

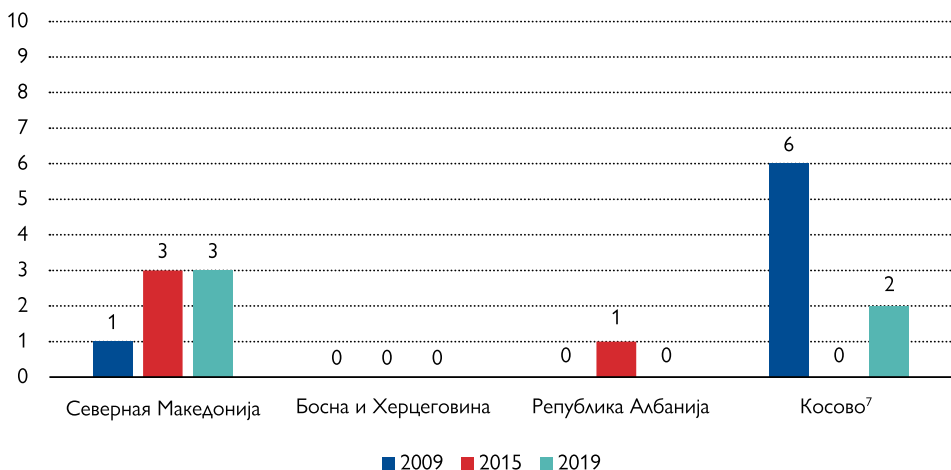
Според земјата на потекло, жртвите на трговијата со луѓе што се откриени во земјата се од Северна Македонија, Косово⁷ и од Албанија (Слика/Графикон 7). Децата-жртви на трговија со луѓе од Северна Македонија се идентификувани во сите облици на експлоатација на кривичното дело трговија со луѓе. Децата-жртви од Косово⁷ во најголем дел се поврзани со миграцискиот и бегалски бран од Косово⁷ од крајот на минатиот век и престојот на нивните семејства во Северна Македонија. Нивната вклученост во питачењето и во други облици на криминал најчесто е со присила и тоа ги прави подложни на експлоатација и на дополнително вклучување во спиралата на девијантно и асоцијално однесување. Нема регистрирани случаи ниту истражувања (регионални или национални) што укажуваат на поврзаност меѓу миграциските бранови и случаите на трговија со луѓе.

Препораките на Групата на експерти за акција против трговијата со луѓе за Северна Македонија, потоа препораките од годишниот извештај на Европската комисија (ЕК) за напредокот на земјата од 2017 и 2018 година, како и од Извештајот на Владата на Соединетите Американски Држави од 2020 година, соодветно се имплементирани во Акцискиот план за работа на Националната Стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2017-2020 и 2021-2025. Министерство за труд

⁴² Влада на Северна Македонија, Министерство за труд и социјална политика, Стратегија за инклузија на Роми во Северна Македонија за периодот 2012–2014 (Скопје, 2011). Достапно на www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/strategija_socijalno_vklucuvanje.doc.

и социјална политика иницираше и реализираше мерки и активности за подобра превенција и заштита на жртвите на трговија со луѓе. Направено е подобрување на јакнењето на капацитетите на стручните лица во центрите за социјални работи и на трудовата инспекција. Министерство за труд и социјална политика ги координира активностите преку социјалните работници во центрите за социјални работи во 30 града во државата, во процесот на идентификација, ресоцијализација и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе.

Графикон 7. Број на идентификувани жртви на трговија со луѓе во Северна Македонија, според земјата/местото на потекло, 2009, 2015 и 2019 година

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Од 2017 до 2019 година ИОМ во соработка со Министерството за внатрешни работи, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за правда спроведе проект за зајакнување на националните капацитети во областа на азилот, миграциите и трговијата со луѓе, со кој се формираа пет мобилни тима за идентификација на ранливи категории, вклучително и жртви на трговија со луѓе во Скопје, Битола, Куманово, Гевгелија и Тетово. Мобилните тимови се составени од социјален работник, полициски службеник и претставник на здружение на граѓани. Тие работат по методологија и развиени индикатори, придонесуваат за продлабочување на соработката меѓу засегнатите институции во идентификацијата на ранливите категории лица за азил, миграции и трговија со луѓе, особено деца.

Со поддршка на тимовите во 2018-2019 година се идентификуваа 14 жртви на трговија со луѓе (сите жени), 190 потенцијални жртви на трговија со луѓе и 593 ранливи категории на лица. Бројот на идентификуваните жртви е за речиси два пати поголем од 2016-2017 година (вкупно 8). За 89

жртви и потенцијални жртви е обезбедена директна асистенција преку Фондот за директна асистенција во форма на медицинска помош, правна помош, храна и хигиенски материјали, облека и поддршка за јакнење на професионалните вештини.

Во 2018 и 2019 година беа организирани 42 дводневни обуки за 992 претставници на полицијата, социјални работници, судии и обвинители (52% беа жени) на темата трговија со луѓе и криумчарење мигранти. Се поддржа изработка на три подзаконски акти согласно со новиот Закон за странци,⁴³ како и анализа на заштитата на непридружуваните малолетници и националната легислатива во делот на вработување на странците. Беа изработени информативни видеа за ризиците од појава на трговија со луѓе за сексуална и трудова експлоатација и малолетнички бракови, кои преку дигиталните канали и социјалните мрежи допреа до 70.000 луѓе во земјата и надвор од неа.

УНХЦР обезбедува континуирана поддршка за Министерство за внатрешни работи и Министерство за труд и социјална политика во спроведувањето на СОП за постапување со непридружувани деца-странци и СОП за постапување со ранливи категории лица-странци:

- а) Поддршка на стручен кадар во засолниште за жртви на трговија со луѓе преку партнер Отворена порта-Ла страда.
- б) Психосоцијална поддршка на 973 бегалци, мигранти и баратели на азил, потенцијални жртви и жртви на трговија со луѓе во прифатниот центар за баратели на азил Визбегово и во прифатно-транзитниот центар Винојуг, преку партнер Отворена порта-Ла страда.
- в) 1 преведувач од Фарси во прифатниот центар за баратели на азил Визбегово преку партнер Ла страда.

Дополнително, УНХЦР обезбедува итна медицинска интервенција во животозагрозувачки ситуации и ограничена хуманитарна помош на бегалците и лицата што имаат потреба од хуманитарна помош и транзитираат на различни локации.

А.4.5. Вратени лица врз основа на договорите за реадмисија

Реадмисијата е алатка за спречување на нерегуларната миграција на лица со незаконски престој. Институција што е задолжена за реадмисија во Северна Македонија е Министерство за внатрешни работи, Одделот за гранична полиција преку Секторот за странци. Во последната деценија Северна Македонија заради ефикасно и ефективно спроведување

⁴³ Влада на Северна Македонија, Закон за странци (види фуснота 18).

реадмисија на странци и наши граѓани има склучено имплементациски протоколи согласно со Спогодбата со Европската Унија со повеќе земји-членки на Европската Унија,⁴⁴ и билатерални договори за реадмисија со земји што не се членки на Европската Унија.

Зголемувањето на бројот на вратените македонски државјани по пат на реадмисија почнува веднаш по добивањето на безвизниот режим на крајот од 2009 година, кога граѓаните на Северна Македонија почнуваат многу повеќе да патуваат во земјите на ЕУ. Во периодот од 2011 година и во следните неколку години бројот на вратените лица е двојно поголем (Табела 34). Така, во периодот 2009-2014 година во постапка на реадмисија се вратени 6.163 македонски граѓани.

Табела 34. Број на вратените државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија и државите од кои најчесто се вратени, 2009-2020 година

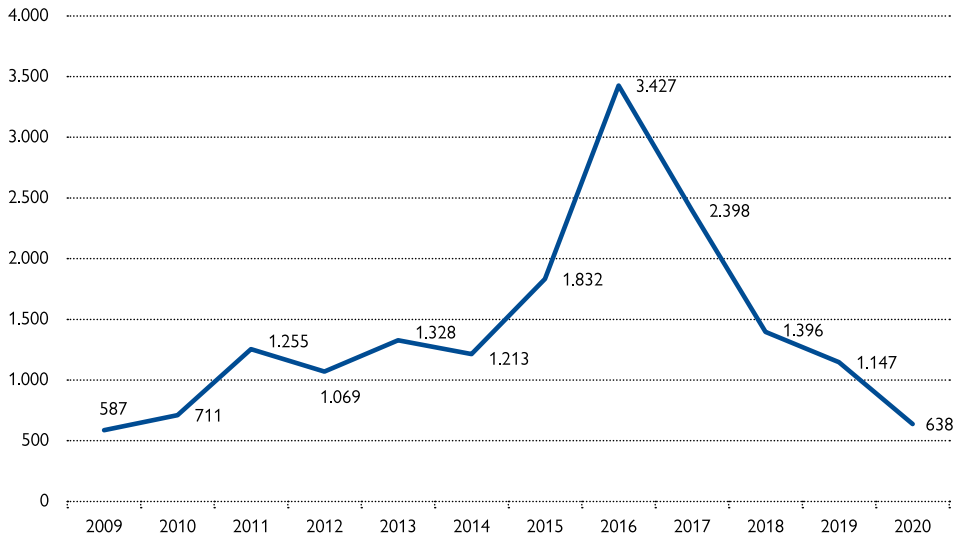
Држави/ години	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Австрија	28	30	44	35	16	17	43	59	66	80	74	41
Белгија	19	24	74	53	83	57	36	50	49	27	32	13
Германија	169	210	496	426	657	745	1.346	2.870	1.890	1.020	674	446
Грција	106	44	48	73	43	50	88	13	16	3	10	2
Данска	11	21	23	18	53	28	17	31	44	26	39	10
Италија	30	26	23	26	24	10	8	26	8	17	19	3
Норвешка	0	100	30	23	22	20	41	68	33	24	26	4
Франција	13	0	201	26	50	16	16	27	24	25	109	12
Холандија	14	19	9	30	7	5	0	12	35	22	18	16
Швајцарија	113	156	173	183	165	119	125	168	129	102	78	43
Шведска	11	27	70	130	122	120	80	80	67	37	50	35
Вкупно	587	711	1.255	1.069	1.328	1.213	1.832	3.427	2.398	1.396	1.147	638

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Нивниот број е значително поголем во периодот 2015-2020 година, кога изнесува 10.838 вратени македонски државјани. Притоа, нов голем бран на вратени лица се случува во 2016 година, кога го достигнува пикот од 3.427 македонски државјани, кои се вратени преку реадмисија, а во следната година и потоа бројот на вратените лица постојано се намалува (Табела 34, Слика/Графикон 8). Во 2020 година по пат на реадмисија се вратени 638 лица, македонски државјани. Оваа втора бројка е со најмала нумеричка вредност во низата од дванаесет години, по онаа од 2009 година, кога беа вратени 587 лица.

⁴⁴ Спогодба меѓу поранешна југословенска Република Македонија и Европската заедница за преземање лица што престојуваат без дозвола (документ 22007A1219(01)) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 141/2007).

Графикон 8. Број на вратени државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија во Северна Македонија, 2009-2020 година

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Германија е земјата од која се вратени најмногу македонски граѓани, односно безмалку две третини, или 64,4%, од 2009 до 2020 година. И на годишно ниво Германија е земјата од каде што се враќаат најмногу македонски граѓани со нерегулиран престој (Табела 34). Убедливо втора според бројот на вратени македонски државјани по пат на реадмисија е Швајцарија со 9,1%. Потоа следуваат Шведска (4,9%), Франција (3,1%), Австрија (3,1%), Белгија (3,0%), Грција (2,9), Норвешка (2,3), Данска (1,9), Италија (1,4), Холандија (1,1), а уделот на другите земји е значително помал. И на годишно ниво бројот на вратени лица со реадмисија во Република Северна Македонија од одделни земји сразмерно соодветствува на нивната застапеност во анализираниот период 2009-2020 година, прикажан во Табела 34.

Графикон 9. Учество (во %) на државите од кои се вратени државјани на Северна Македонија по пат на реадмисија, 2009-2020 година

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Рeadмисијата започнува со размена на информација меѓу надлежните служби од двете земји: земјата што ги враќа и земјата што ги прима лицата. Службените податоци презентирани во овој документ се однесуваат на одговорените барања за реадмисија за лица. Тие може да бидат позитивно решени барања, негативно решени барања или побарани дополнителни податоци од државите од кои се доставени барањата.

Негативните одговори на барањата во 2020 година, како и во сите претходни години, најчесто се однесуваат на лица што не се пронајдени во службените евиденции што се водат во Северна Македонија. Така на пример, во однос на вратените лица во 2020 година, за 361 лице Секторот за странци дал согласност за реадмисија, додека за 105 имал негативно мислење. За 11 лица е побарано дополнително појаснување. Лицата што се вратени најчесто биле со важечки патен документ, за што не е потребно барање за реадмисија, како што е предвидено во член 6 став 2 од Спогодбата меѓу Северна Македонија и Европската Комисија за преземање на лица со незаконски престој.

Најголем број одговорени барања и вратени лица се државјани на Северна Македонија, со нивните деца. Многу помал е бројот на лицата за кои е дадена согласност или се вратени согласно со член 2, став 2, алинеја 2 од Спогодбата со Европската Комисија (да биде во брак со државјанин на Северна Македонија), лица согласно со член 3, став 1 од Спогодбата со Европската Комисија (имало престој во Северна Македонија), како и лица согласно со член 3, став 3 од Спогодбата со Европска Комисија (поранешен

државјанин на поранешна Социјалистичка Федеративна Република Југославија чие место на раѓање и место на постојан престој до 8.9.1991 година било на територијата на Северна Македонија).

Најголем број лица се вратени преку Аеродромот во Скопје, додека бројот на вратените лица преку другите гранични премини е незначително мал. Најчесто лицата вратени по пат на реадмисија се од машки пол, но точни податоци за лицата според полот, возраста, образованието, работниот статус и ранливата категорија ќе биде можно по целосното хармонизирање на националното законодавство со Регулативата 862/2007 на Европскиот Парламент и нејзините измени од 2020 година.

Асистирано доброволно враќање

Асистирано доброволно враќање и реинтеграција (ABP) е активност што се спроведува со поддршка на ИОМ. За асистираното доброволно враќање во нивната земја се смета дека е неопходна алатка за сеопфатниот пристап во управувањето со миграцијата, заради достоинствено враќање и реинтеграција за лицата што не ги исполнуваат условите за азил или не бараат меѓународна заштита (Табела 35).

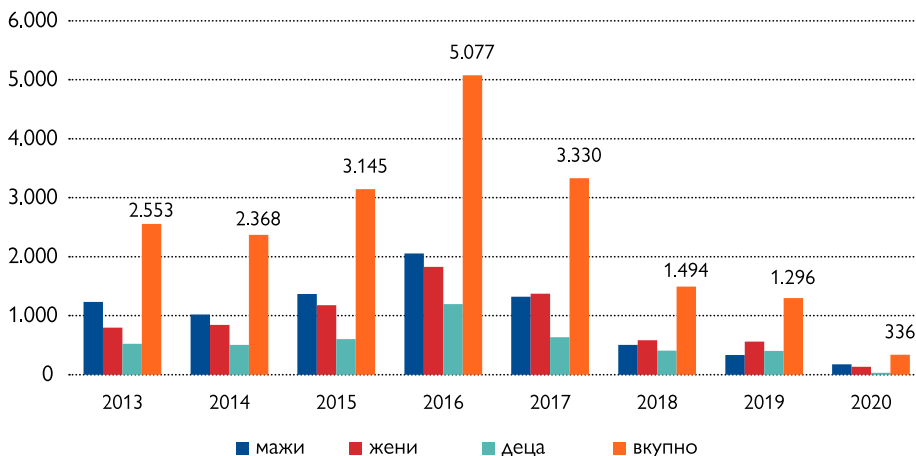
Табела 35. Доброволно вратени граѓани во Република Северна Македонија 2013-2020 година

Држава/ година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Германија	2.202	2.104	2.904	4.666	3.100	1.287	1.012	220
Австрија	138	88	142	154	115	84	94	24
Белгија	102	80	56	0	42	61	0	0
Холандија	0	0	0	142	0	0	124	61
Останати држави	111	96	43	115	73	62	66	31
Вкупно	2.553	2.368	3.145	5.077	3.330	1.494	1.296	336

Извор: Податоци на ИОМ Мисијата во Северна Македонија.

Државите од Европската Унија, Германија, Австрија, Белгија и Холандија се земјите каде што престојувале граѓаните на Северна Македонија и од каде што се вратиле во најголем број по пат на реадмисија. Структурата на доброволно вратените македонски државјани во анализираниот период покажува дека 53% се мажи, а 47% жени. Од вкупниот број вратени лица, околу една третина (32,6%) се деца.

Графикон 10. Доброволно вратени државјани на Северна Македонија, според полот и возраста, 2013-2020 година

Извор: Податоци на ИОМ Мисијата во Северна Македонија.

Во текот на 2020 година меснонадлежните центри за социјална работа и Министерството за труд и социјална политика постапувале во постапка за реадмисија на македонски државјани за вкупно 34 лица, од кои 11 се деца со и без придружба. Активностите на Министерство за труд и социјална политика во однос на овие лица најчесто се состојат во известување на меѓуопштински центар за социјални работи и давање повратен одговор до Министерство за внатрешни работи, како надлежно министерство за постапување по реадмисија. Ова особено се однесува на децата без придружба или возрасните лица со сериозни здравствени проблеми. Начинот (видот) на враќањето и транспортот не се познати за Министерство за труд и социјална политика. Исто така, Министерство за труд и социјална политика нема целосен податок за лицата што одлучиле доброволно да се вратат од земјата каде што престојувале без регулиран престој. Повратниците имаат ист пристап до правата од социјалната заштита како и другите граѓани.

A.4.5.1. Идентификување и дефинирање на индикаторите за проценка на реинтеграцијата на повратниците (лицата вратени) врз основа на Договорот за реадмисија

Северна Македонија создава механизми на централно и локално ниво за спроведување програми за поддршка и реинтеграција на повратниците. Податоци за повратниците се собираат преку прашалник што го спроведува МВР. Повратникот доброволно го пополнува прашалникот во Канцеларијата за реадмисија.

Министерство за внатрешни работи и Министерство за труд и социјална политика развија сет на индикатори за проценка на реинтеграцијата на повратниците за да се измери ефективноста на преземените мерки на полето на реинтеграција на повратниците врз основа на договорите за реадмисија (Табела 36). Развојот на индикатори беше исто така неопходен со цел да се соберат податоци што конкретно е направено за да се одржи безвизниот режим и да се спречи повторното заминување на повратниците во земјите на Европската Унија, како и да се спречи секундарната миграција.

Недостигот од сеопфатна евиденција за лицата вратени по пат на реадмисија се јавува како сериозна ограничувачка околност за системско следење на доброволното враќање. Еден број од вратените лица не се опфатени со статистиката. Истражувањата од одделни организации и надлежни државни институции откриваат само делови од проблемот.

Табела 36. Список на индикатори за следење на реинтеграцијата на повратниците според Договорот за реадмисија во Северна Македонија, 2019 и 2020 година

Одговорно министерство	Индикатори
МВР	Број на децата вратени по договори за реадмисија/период
МОН	Број на децата запишани во редовно образование - основно, средно, и број на децата што завршиле образование - основно, средно
МТСП	Број на децата запишани во предучилишно образование - градинки
МОН	Број на децата запишани во воннаставни активности
МОН	Број на децата запишани за дополнително изучување на мајчиниот јазик
МОН	Број на лицата запишани во високо образование
МОН	Број на дипломираните студенти во високото образование
МТСП	Број на лицата регистрирани во АВРМ
МТСП	Број на лицата што се вработени преку АВРМ
МТСП	Број на лицата што се регистрирани за обуки преку АВРМ
МТСП	Број на лицата што отвориле сопствени бизниси (самовработени лица)
МТСП	Број на лицата што користат социјална помош
МТСП/МЗ	Број на лицата што користат здравствено осигурување, разделено преку социјално или преку вработување
МВР	Број на лицата што се вратиле во земјата, а потоа пак ја напуштиле државата
МТСП	Број на лицата што имаат сопствени домови, број на лицата што изнајмуваат станови, број на лицата што користат државна помош за сместување
МТСП	Број на лицата што живеат во супстандардни услови
МТСП	Број на лицата што користат социјална услуга од доменот на семејното насилство и лични индикатори што укажуваат на фактори поврзани со околината и живеењето во заедница.

Извор: Податоци на Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија.

Забелешка: Сите податоци што се однесуваат на сите индикатори се собираат според родот и староста.

A.5. Забелешка: Сите податоци што се однесуваат на сите индикатори се собираат според родот и староста

Азилот претставува заштита од прогонување, според меѓународното право.⁴⁵ Правото на азил е загарантирано во чл. 18 од Повелбата за основните права на Европската Унија, односно тоа е содржано во принципот на невраќање (non-refoulement principle).⁴⁶

A.5.1. Поднесени барања за азил

бројот на поднесените барања за азил во Северна Македонија позначително се зголемува од 2011 година, кога се евидентирани 719 барања. Овој број бележи значително зголемување во 2013 година (1.364), 2014 година (1.249) и особено во 2015 година, кога се евидентирани 1.888 барања (Табела 37). Тоа е година на почетокот на големата мигрантска и бегалска криза, која на границата на Северна Македонија донесе повеќе од осумстотини илјади мигранти и бегалци. Во годините потоа бројот на евидентирани баратели на азил се стабилизира на неколку стотици годишно.

Во периодот 2009-2019 година најголем број баратели на азил потекнуваат од: Сирија – 2.361 лице, Авганистан – 2090, Пакистан – 946, Ирак – 385, Сомалија – 341, Мароко – 206, Исламска Република Иран – 188, Палестински територии – 167, Бангладеш - 135 и од Нигерија - 62 лица. Најголем број барања на азил од апликантите од Сирија, Авганистан и Ирак коинцидираат со почетокот на големата мигрантска и бегалска криза, додека апликантите од Пакистан, Сомалија и Палестински територии се јавуваат како чести баратели на азил уште пред појавата на мигрантската криза.

Табела 37. Број на поднесени барања за азил во Северна Македонија, според државјанството, 2009-2019 година

Држави/место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Авганистан	78	67	393	183	283	374	357	167	14	46	128
Бангладеш	0	1	0	5	49	18	19	7	1	14	31
Иран (Исламска Република)	0	2	7	5	1	3	30	96	11	19	14
Ирак	1	4	15	0	6		172	66	15	72	34

⁴⁵ Резолуција на Генералното собрание на Обединетите нации за Универзалната декларација за човекови права од 1948 година, достапна на www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.

⁴⁶ Според член 33 (1) од Конвенцијата за бегалци „Ниту една држава договорничка нема да протера или да врати со сила, на ниеден начин, бегалец на граница на територија каде што неговиот живот или слобода ќе бидат загрозувани поради неговата раса, вера, државјанство, припадност на некоја социјална група или неговите политички мислења“.

Држави/место на потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Мароко	0	2	18	28	55	1	37	39	1	3	22
Нигерија	1	0	0	3	44	8	5	1	0	0	0
Пакистан	0	20	181	154	100	22	70	122	66	89	122
Сомалија	0	13	52	80	96	34	55	10	1	0	0
Сирија	0	1	2	4	340	735	990	192	26	12	59
Палестински територии	0	0	26	36	33	6	55	9	0	1	1
Вкупно	88	156	719	527	1.364	1.249	1.888	760	162	299	490

Извор: Податоци на Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

A.5.2. Донесени одлуки во прв степен

согласно со Законот за меѓународна и привремена заштита (2018), барањата за признавање на правото на азил може да се поднесат на граничен премин, во прифатен центар за странци во Гази Баба и во полициска станица. Бесплатна правна помош на лицата што ќе побараат признавање право на азил е можно преку обезбедување пристап до правниците што се на терен (во Винојуг и Табановце), во Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово, каде што се сместуваат барателите на азил, како и на територијата на Северна Македонија. Секторот за азил во МВР постапува по поднесените барања за право на азил, во прв степен.

Во анализираниот период од 2009 до 2019 година, состојбата е следна:

- а) 2011 година - донесено е едно решение за признаен бегалец;
- б) 2014 година - за единаесет лица донесена е одлука за признаен бегалец, а за 1 лице постои супсидијарна заштита;
- в) 2015 година - Секторот за азил постапувал по 1.888 барања и притоа постапката е запрена за 1.881 лице, статус на признат бегалец им е доделен на две лица, а барањето за признавање право на азил им е одбиено на пет лица;
- г) 2016 година - постапката е запрена за 737 лица, статус на признат бегалец му е доделен на 1 лице, супсидијарна заштита е одобрена за девет лица и барање за признавање право на азил е одбиено за тринаесет лица;
- д) 2017 година - постапката е запрена за 152 лица, супсидијарна заштита е одобрена за две лица и барањето за признавање право на азил е одбиено за осум лица;

- ѓ) 2018 година - постапката е запрена за 285 лица, супсидијарна заштита е одобрена за три лица, барањето за признавање право на азил е одбиено за десет лица и за едно лице е направено спојување на постапката според Законот за општа управна постапка (ЗОУП);
- е) 2019 година - постапката е запрена за 450 лица, барањето за признавање право на азил е одбиено за 38 лица и супсидијарна заштита е доделена за две лица.

Новонастанатата состојба со пандемијата на ковид-19 во 2020 година влијаеше Секторот за азил да започне првичните разговори и интервјуа на поднесено барање за признавање право на азил со барателите на азил да ги спроведува преку онлајн-платформата. Ова придонесе да не се доцни со носењето на одлуките во однос на поднесените барања. Во 2020 година во Секторот за азил се примени 199 барања за признавање право на азил, за вкупно 211 лица. Од вкупниот број баратели, 180 се полнолетни лица, а 31 се малолетни лица (од нив 19 се деца без придружба, а 12 се деца придружувани од членови на семејството). Во однос на полот, 182 се од машки, а 29 се од женски пол.

Во 2020 година Република Северна Македонија врз основа на признаено право на азил згрижува 12 лица. Истовремено згрижува 163 лица со статус на супсидијарна заштита, од кои 153 лица што престојуваат по оваа основа се од Косовската криза во 1999 година, 4 од Сирија, 1 од Пакистан, 3 од Конго и 2 од Авганистан.⁴⁷

A.5.3. Постапка пред управните судови⁴⁸

по донесувањето решение од страна на Секторот за азил во Министерство за внатрешни работи, како надлежен орган во управна постапка што е конечна, барателот има право да поднесе тужба до Управниот суд на Северна Македонија. Во 2018 и 2019 година невладината организација Македонско здружение на млади правници во име на барателите на азил и лицата под супсидијарна заштита поднела 66 тужби. Во 2018 година Управниот суд⁴⁹ има одлучено за 38 предмети, а во 2019 година одлучил за 51 предмет. Меѓутоа, треба да се има во вид дека бројот на одлуките на овој суд се однесува и на тужби поднесени во претходниот период.

⁴⁷ Влада на Северна Македонија, Министерство за Внатрешни работи, *Годишен Извештај 2020* (види фуснота 28), стр. 22.

⁴⁸ За потребите на овој документ ИОМ канцеларијата во Скопје се обрати до претседателот на Вишиот управен суд со барање за статистички податоци за одлуките на Управниот суд и Вишиот управен суд. На барањето немаше одговор.

⁴⁹ МЗМП, „Состојбата со азил во Република Северна Македонија 2018–2019“, извештај (Скопје, МЗМП, 2020) <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/pdf/State-of-Asylum-2018-2019.pdf>.

А.6. Повратна миграција

Повратната миграција на доселените странци и отселените граѓани на Северна Македонија во последната деценија коинцидира со динамиката на пораст на овие преселенички движења. Во однос на повратната миграција на доселените странци расположливите податоци на Државниот завод за статистика се однесуваат на лицата со привремен престој. Тие покажуваат дека во периодот 2009-2019 година бројот на странците со привремен престој што заминале од Северна Македонија се движи од 23 лица (2009) до 283 лица (2017 година) (Табела 38). Нивното потекло по континенти и држави коинцидира со динамиката на доселените странци.

Табела 38. Отселени странци со привремен престој во Северна Македонија, по континенти, 2009-2019 година

Потекло	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Европа	21	64	119	66	77	86	218	158	229	211	167
Америка	0	6	6	8	8	2	10	8	16	12	5
Азија	6	12	18	10	9	7	9	14	22	5	14
Африка	0	2	3	0	0	0	8	7	4	2	0
Океанија	0	0	1	1	2	1	4	3	11	3	0
Непознато	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Вкупно	23	84	147	85	96	99	249	190	283	233	186

Извор: ДЗС, 2021б.

Што се однесува на демографските карактеристики на странците со привремен престој што заминале од Северна Македонија може да се констатира дека повеќе од 70проценти се мажи, а околу две третини се млади (15-29 години) и помладо средовечно население (30-39 години).

Интензивната емиграција од Северна Македонија не е проследена со позначителни повратни текови. Бројот на граѓаните што се враќаат беше и остана мошне мал и во последната деценија. Тој се движи од 259 лица (2009) до 490 лица (2013 година) (Табела 39). Најголем дел од нив доаѓаат од европските земји, а 10 пати помал е бројот на повратниците од Америка и Океанија. Околу една третина или повеќе од повратниците од европските земји доаѓаат од Албанија и Србија, кои не се традиционални земји на прием за граѓаните на Северна Македонија.

Табела 39. Доселени граѓани на Република Северна Македонија од странство, по континенти, 2009-2019 година

Континент	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Европа	225	287	323	360	451	232	218	234	268	323	274
Америка	10	7	12	23	19	18	29	38	16	27	27
Азија	0	0	0	0	1	2	1	0	1	4	8
Африка	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Океанија	24	9	14	13	19	13	11	11	19	15	26
Вкупно	259	303	349	396	490	265	259	283	304	369	336

Извор: Податоци на ДЗС, 2021b.

Податоците за демографските карактеристики на граѓаните на Северна Македонија што се вратиле од странство покажуваат релативно поедначена структура, но со изразени осцилации во однос на застапеноста на мажите и на жените. Во структурата според возраста се зголемува учеството на младите (15-29 години) и на помладото средовечно население (30-39 години), а се намалува уделот на постарото средовечно население (40-49 години). Во однос на нивото на образование доминира застапеноста на лицата со средно и ниско ниво, а мошне мало е учеството на оние со високо ниво на образование. Според брачната состојба доминира застапеноста на повратниците што се во брак. Од аспект на причините за враќањето во земјата повеќе од две третини дошле заради склучување брак и од семејни причини.

А.7. Внатрешна миграција

Проучувањата на внатрешните миграции покажуваат дека вкупните преселнички движења во рамките на земјата, потоа нивните различни облици, како и особеностите на мигрантите, се условени од нивото на општествено-економскиот развој и промените во територијалната организација. Тоа го потврдуваат и резултатите на досегашните истражувања на внатрешните миграции во Северна Македонија во подолг период, односно од шеесеттите години на минатиот век до денес. Со цел да се добие подобра претстава за особеностите на овие миграциски движења во последната деценија (2009-2019 година), значајно е да се направи кус осврт на фазите на миграциската транзиција.

А.7.1. Промени во различните облици на внатрешните миграции

Транзицијата во областа на миграциите во поновата историја подразбира постоење на карактеристични правилности на миграциските движења, како важен дел на процесот на модернизација. Идејата за миграциската транзиција ја развил американскиот географ Вилбур Зелински во 1971 година.⁵⁰ Таа означува премин од бројно помали и ограничени облици на просторна и социјална мобилност на населението во предмодерните општества кон пошироки и подиверзифицирани облици на миграции во современите општества, при што редовно се јавуваат промени во интензитетот на миграциите и нивните облици.⁵¹

Во процесот на транзиција во областа на миграциите се разликуваат пет карактеристични фази, почнувајќи од предмодерните традиционални општества (фаза I), преку раните и доцните транзициски општества (фази II и III), до развиените и високоразвиените општества (фази IV и V).

Проучувањето на различните облици на внатрешните миграции во Северна Македонија од средината на минатиот век до денес, и покрај големите промени во административно-територијалната организација, во основа ги потврдува карактеристичните правилности во развојот на овие преселенички движења, односно миграциската транзиција.

Особеностите на внатрешните миграции до почетокот на 60-тите години на минатиот век соодветствуваат на I фаза на миграциската транзиција, за која е карактеристична слаба подвижност на населението во смисла на трајни преселувања во рамките на земјата и релативно ограничена циркулација на населението и на работната сила. Притоа, доминира автохтоното во вкупното население, односно она што воопшто не го менувало местото на постојано живеење.

Втората фаза на миграциската транзиција во областа на внатрешните миграции се однесува на „раното транзициско општество“, кое коинцидира со периодот 1961-1971 година, кога започнува интензивна миграција од селата во градовите, а пораст бележат и разните видови „циркуларна миграција“. Овие преселувања во најголема мера се поврзани со процесите на деаграризација, индустријализација и урбанизација, условени од големите промени во социоекономскиот развој.

Според промените во обемот и облиците на преселувањата во рамките на земјата, периодот 1971-1981 година коинцидира со III фаза на

⁵⁰ Хипотеза за мобилната транзиција, „Географски преглед“ 61(2):219–достапно на www.jstor.org/stable/213996.

⁵¹ Алиша Вертхајмер-Балетиќ, „Население и развој“, Економски преглед, 54(3–4):404–410.

миграциската транзиција. Иако се намали интензитетот на миграциите од селата во градовите, сепак нивниот апсолутен и релативен обем остана значителен. Истовремено, натамошен пораст забележаа разните видови „циркуларна миграција“.

Со оглед на промената на административно-територијалната организација на земјата, во меѓупописниот период 1981-1994 година не може да се согледаат промените во обемот и видовите на внатрешните миграции. Врз основа на повеќе индиции може да се констатира дека дошло до значително зголемување на меѓуопштинските миграции, односно оние од град во град и во рамките на подрачјето на градот Скопје, карактеристични за IV фаза на миграциската транзиција. Истовремено продолжија и миграциите од селата во градовите, но со значително намалена апсолутна и релативна големина.

Истражувањата на внатрешните миграции по 1991 година, односно во периодот на транзиција, потврдија дека Северна Македонија останала во IV фаза на миграциската транзиција. Намалениот обем на внатрешните преселувања не е условен од нивото на развиеноста на земјата - вкупно и регионално, туку од интензивирањето на емиграцијата во странство. Имено, освен намалените трајни миграции, не може да се препознае ниту една од другите особености на V фаза од миграциската транзиција, која е карактеристична за високоразвиените земји. Оваа фаза се карактеризира со: (а) намалување на трајните миграции и забавување на некои од облиците на циркулација на населението и работната сила поради воспоставените нови облици на комуникација преку современите медиуми; (б) речиси целата трајна миграција е интерурбана и интраурбана; (в) појава на нови облици на „циркуларна миграција“; (г) може да се очекува и строга политичка контрола на внатрешните миграции.⁵²

A.7.2. Особености на внатрешните миграции во периодот 2009-2019 година

Редовното статистичко следење на внатрешните миграции на ДЗС ги опфаќа доселените и отселените лица и овозможува согледување на тековните движења (flow), вкупно и по одделни региони / општини во Република Северна Македонија, според важечката административно-територијална организација.⁵³ Извор на податоците за миграциите на населението во рамките на земјата се сите податоци од пријавите / одјавите

⁵² Влада на Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика, “Студија за внатрешните миграции во Република Македонија”, (Скопје, 2009 година), стр. 75-76.

⁵³ Во согласност со Законот за територијалната организација на локалната самоуправа во Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 55/2004, 12/2005 и бр. 10/2014) и по статистички региони, според Номенклатурата на територијалните единици за статистика на Република Македонија, НТЕС („Службен весник на РМ“ бр. 158/2007), последните измени и дополнувања се направени во јануари 2014 година („Службен весник на Република Македонија“ бр. 10 од 20.1.2014 година). (Види фуснота 2.)

за доселено / отселено лице, кои се добиваат од подрачните единици на Министерството за внатрешни работи на Северна Македонија.⁵⁴

Податоците на Државниот завод за статистика за внатрешните миграции во периодот 2009-2019 година покажуваат дека бројот на доселените / отселените лица во рамките на земјата, иако со одредени осцилации, останува релативно мал и се движи во интервал од 2.976 (2010) до 3.462 лица (2016 година) (Табела 40). **Вкупниот број на доселените/отселените лица** во овој временски интервал изнесува 35.464 лица, а просечниот годишен број на мигрантите (3.546 лица) е нешто повисок од оној во периодот 2000-2008 година (3.346 лица).

Табела 40. Внатрешни миграции во Република Северна Македонија - вкупно доселени и отселени лица, миграциско салдо, по региони, 2009-2019 година

Региони	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Вкупно доселени граѓани по регион											
Вардарски	303	314	325	304	363	303	259	255	221	289	252
Источен	257	295	266	292	212	256	252	260	269	258	227
Југозападен	379	362	382	416	343	269	275	298	299	279	338
Југоисточен	210	250	271	254	195	238	219	205	224	215	218
Пелагониски	324	318	359	333	261	263	272	279	233	217	266
Полошки	277	286	271	304	259	182	193	210	215	196	211
Североисточен	224	187	207	223	217	212	216	188	206	173	206
Скопски	1.207	964	1.245	1.515	1.341	1.336	1.545	1.767	1.456	1.406	1.523
Вкупно сите региони	3.181	2.976	3.326	3.641	3.191	3.059	3.231	3.462	3.123	3.033	3.241
Вкупно отселени граѓани од регион											
Вардарски	420	395	394	503	423	398	440	466	455	408	420
Источен	415	339	457	489	421	456	484	466	411	446	428
Југозападен	376	324	388	370	380	384	417	378	391	362	442
Југоисточен	261	240	274	292	259	289	324	306	268	297	272
Пелагониски	398	397	490	500	388	422	410	448	432	424	403
Полошки	365	236	329	367	293	268	328	367	330	280	342
Североисточен	335	332	345	393	368	357	332	460	337	335	364
Скопски	611	713	649	727	659	485	496	571	499	481	570
Вкупно – сите региони	3.181	2.976	3.326	3.641	3.191	3.059	3.231	3.462	3.123	3.033	3.241

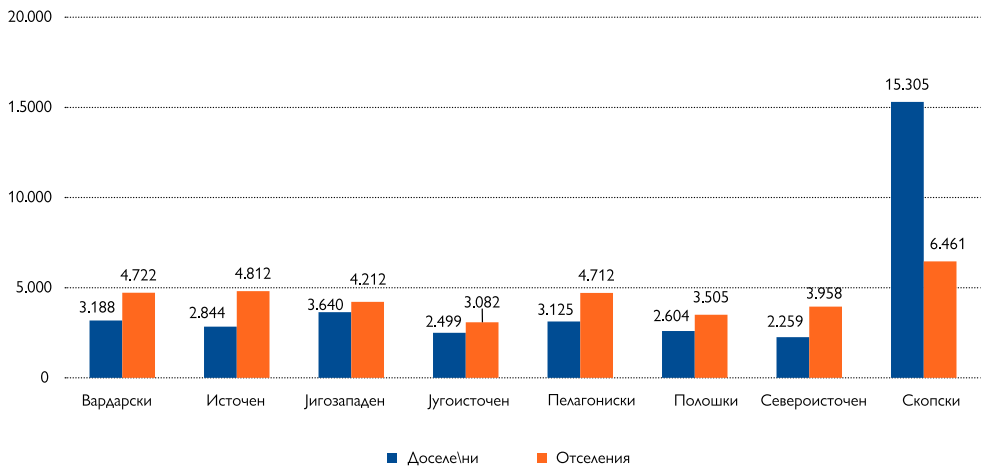
⁵⁴ Истражувањето за преселувањата на населението во Република Македонија, според содржината и организацијата што се дадени во овие методолошки објаснувања, се спроведува во согласност со Програмата за статистички истражувања („Службен весник на Република Македонија“ број 11/08, 141/2010, 24/2014 и 50/2017“), а врз основа на Законот за државната статистика („Службен весник на Република Македонија“ број 54/97, 21/07, 51/2011, 42/2014, 192/2015 и 27/16), како и на Законот за пријавувањето на живеалиштето и престојувалиштето на граѓаните („Службен весник на Република Македонија“ бр. 36/92, 12/93, 43/2000 и 66/2007) и Законот за странците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 35/2006, 66/2007, 117/2008, 92/2009 и 156/2010).

Региони	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Миграциско салдо											
Вардарски	-117	-81	-69	-199	-60	-95	-181	-211	-234	-119	-168
Источен	-158	-44	-191	-197	-209	-200	-232	-206	-142	-188	-201
Југозападен	3	38	-6	46	-37	-115	-142	-80	-92	-83	-104
Југоисточен	-51	10	-3	-38	-64	-51	-105	-101	-44	-82	-54
Пелагониски	-74	-79	-131	-167	-127	-159	-138	-169	-199	-207	-137
Полошки	-88	50	-58	-63	-34	-86	-135	-157	-115	-84	-131
Североисточен	-111	-145	-138	-170	-151	-145	-116	-272	-131	-162	-158
Скопски	596	251	596	788	682	851	1 049	1 196	957	925	953
Вкупно – сите региони	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Извор: Податоци на ДЗС, 2021b.

Во последната деценија (2009 – 2019) **внатрешните миграции на ниво на региони** се карактеризираат со релативно помали или поголеми осцилации по одделни години, како во однос на доселените, така и кај отселените лица. Притоа, сите региони освен Скопскиот во целиот период, Југозападниот во 2009 и 2010 година, како и Југоисточниот и Полошкиот регион во 2010 година, имаат помалку доселени отколку отселени лица, односно забележале негативно миграциско салдо. Во поглед, пак, на вкупниот број и учествата на доселените по одделни региони во вкупно доселените во земјата, со најголем број и учество се издвојува Скопскиот – 15.305 лица или 43,2 проценти, а со најниско учество е Североисточниот регион (6,4%) (Слика/Графикон 11). Учеството на другите региони се движи од 7,3 проценти (Полошки) до 10,3 проценти (Југозападен). Во структурата на вкупниот број отселени лица по одделни региони, пак, се забележуваат одредени отстапувања во споредба со доселените. Така, учеството на Скопскиот регион во вкупно отселените лица е двојно помало (18,2%), релативно високо е тоа на Источниот (13,6%), Вардарскиот (13,3%), Пелагонискиот (13,3%) и на Југозападниот (11,9%), а најмало на Полошкиот (9,9%) и Југоисточниот (8,7%).

Графикон 11. Вкупно доселени и отселени лица во Република Северна Македонија, 2009-2019 година

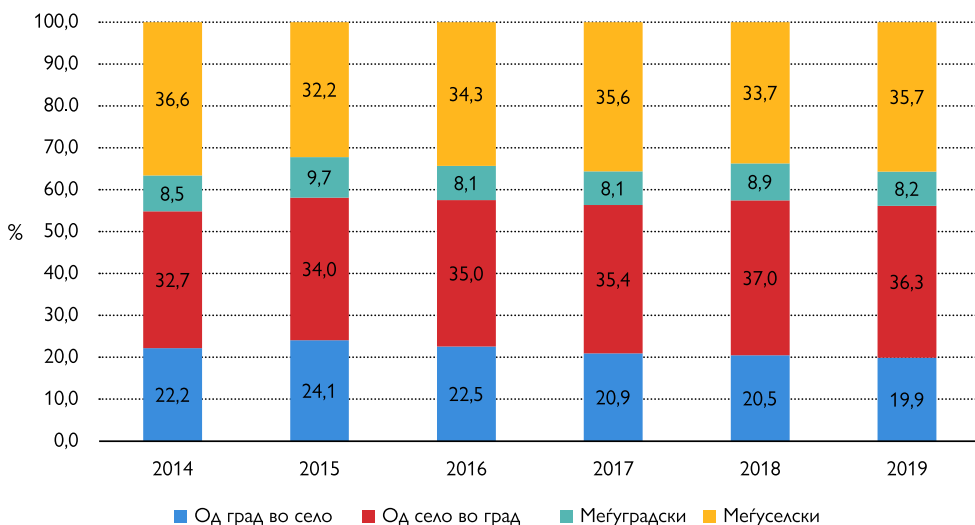

Извор: Податоци на ДЗС, Северна Македонија.

Овие податоци недвосмислено потврдуваат дека Скопскиот регион апсорбира најголем дел од доселувањата во рамките на земјата и дека внатрешните миграции и во последната деценија имале значително влијание врз вкупниот пораст на населението.

Што се однесува на видовите доселувања/отселувања што се однесуваат на локалните и меѓуопштинските миграции, врз основа на податоците на Државниот завод за статистика за периодот 2014-2019 година (за кој има споредливи податоци според последните измени на Законот за територијалната организација на локалната самоуправа во Северна Македонија), може да се констатира следното: вкупниот број на мигрантите во локалните преселувања во овој временски интервал изнесува 24.761 лице, од кои 5.849 лица се преселиле од град во село, 9.508 од село во град, а 9.404 лица мигрирале од село во село. Во меѓуградските, односно меѓуопштинските миграции, учествувале 2.316 лица. Учесвата на споменатите видови внатрешни миграции покажуваат дека во овој период останува доминантна застапеноста на миграциите село-град, а и покрај осцилациите висок останува и уделот на меѓуселските миграции (Слика/Графикон 12).

Графикон 12. Учество (%) на одделните видови миграции во внатрешните миграции во Северна Македонија, 2014-2019 година

Извор: Податоци на ДЗС, Северна Македонија.

Различна е застапеноста на овие видови внатрешни миграции на ниво на региони. Тоа во основа е условено од застапеноста на градското и селското население во регионите и неговата демографска и социоекономска структура, како и нивото на развиеност на одделните подрачја во земјата. Во периодот 2014-2019 година релативно изедначен е бројот на мигрантите од град во село, кој се движи од 579 лица (Источен) до 888 лица (Полошки регион) (Табела 41).

Табела 41. Видови миграции во внатрешните преселувања во Република Северна Македонија, вкупно и на ниво на региони, 2014-2019 година

Регион	Од град во село	Од село во град	Меѓуградски	Меѓуселски
Вардарски	634	952	309	485
Источен	579	1.560	620	604
Југозападен	751	1.318	553	1.405
Југоисточен	685	1.105	252	1.548
Пелагониски	730	1.319	408	843
Полошки	888	1.136	116	3.107
Североисточен	745	1.218	58	971
Скопски	837	900	-	441
Вкупно (сите региони)	5.849	9.508	2.316	9.404

Извор: ДЗС, 2021с.

Миграциите село-град се најмали во Скопскиот (900) и Вардарскиот регион (952). Меѓуградските миграции се движат од 58 лица (Североисточен) до 620 лица (Источен регион), а ги нема во Скопскиот регион. Една третина

(33%) од меѓуселските преселувања отпаѓаат на Полошкиот регион, а 31,4 проценти на Југозападниот и Југоисточниот регион.

Во внатрешните миграции во Република Северна Македонија во континуитет преовладуваат доселувањата, а со тоа и позитивното миграциско салдо во градските подрачја. Во периодот 2014-2019 година тоа е релативно мало и се движи во интервал од 110 (2017) до 174 лица (2019 година) (Табела 42). Истовремено, селските подрачја изгубиле многукратно поголем број жители, односно нивното негативно миграциско салдо е 10 пати повисоко.

Табела 42. Број на доселените и отселените во градски и селски подрачја, Република Северна Македонија, 2014-2019 година

Категорија/Вид	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Градски подрачја						
Доселени	2.201	2.394	2.551	2.250	2.234	2.365
Отселени	2.043	2.257	2.409	2.140	2.060	2.210
Миграциско салдо	158	137	142	110	174	155
Селски подрачја						
Доселени	858	837	911	873	799	876
Отселени	1.016	974	1.053	983	973	1.031
Миграциско салдо	-1.874	-1.811	-1.964	-1.856	-1.772	-1.907
Вкупно - доселени / отселени	3.059	3.231	3.462	3.123	3.033	3.241

Извор: ДЗС, 2021с.

Податоците во Табела 42 потврдуваат дека релативно голем дел од оние што заминале од селските подрачја на Северна Македонија не се доселиле во градовите, туку најверојатно заминале надвор од земјата. Ова е реална претпоставка и логично објаснување на овие податоци, особено ако се има предвид фактот дека најголем дел од граѓаните на Северна Македонија што заминуваат во странство не го пријавуваат своето заминување во странство.

Имајќи ги предвид обемот и застапеноста на локалните и меѓуопштинските преселувања во земјата и интензитетот на емиграцијата во странство во последните две децении, како и нивната причинско-последична обусловеност, може да се констатира дека со надворешните миграции во голема мера се компензирале внатрешните преселувања. Во околности на релативно пониско ниво на развиеност на сите региони освен Скопскиот, а со тоа и намалени можности за вработување и погодни услови за живеење, потенцијалните внатрешни миграции се трансформираа во емиграција во странство, која се интензивираше во сите региони, особено во селските подрачја со поголем демографски потенцијал.⁵⁵

⁵⁵ Влада на Република Македонија, Студија за внатрешните миграции во Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика, оп., цит., стр. 77.

ДЕЛ Б: ВЛИЈАНИЕТО НА МИГРАЦИЈАТА

Влијанието на легалната миграција врз демографскиот, економскиот и социјалниот развој е во директна корелација со обемот, структурните карактеристики и причинско-последичната поврзаност на иселувањата на македонските државјани во странство и доселувањето на странците. Во периодот 2009-2019 година обемот на имиграцијата, односно бројот на странците што престојуваат и работат во Северна Македонија, и покрај трендот на пораст, остана релативно мал и има доминантно привремен карактер. Оттаму, тој не може да има позначително влијание врз споменатите аспекти на развојот. Поради тоа, влијанието на легалната миграција првенствено треба да се посматра од аспект на големата емиграција во странство.

Што се однесува на влијанието на нелегалната миграција, таа освен големиот бран во 2015-2016 година, во последната деценија не забележа позначителен обем што би имал посериозни импликации врз развојот. Северна Македонија за најголем дел од нив е земја на транзит. Истовремено, според властите безмалку сите баратели на азил не ги исполнуваат законските основи за одобрување право на пристап до азил.

Во вакви околности, предмет на опсервација во миграцискиот профил се последиците и импликациите од емиграцијата во странство, која достигна мошне големи размери. Тие се многубројни и мошне комплексни, а се манифестираат врз развојот на населението и човечкиот капитал, расположливата работна сила и пазарот на трудот, образовната и научната дејност, социоекономскиот развој, здравјето и животната средина. Влијанието на миграцијата вообичаено се посматра на макро-, мезо- и микрониво.

Б.1. Влијание на миграцијата врз развојот на населението и човечкиот капитал

Б.1.1. Промени на вкупното население

Бројот на македонските државјани што заминаа од земјата и бројот на оние што престојуваат и живеат во земјите на прием низ целиот свет во периодот 2009-2019 година забележаа голем пораст. Промените на миграцискиот контингент на македонски граѓани се условени од новиот иселенички бран, кој според сите белези има карактер на трајно иселување, од промените во бројот на родените деца на нашите граѓани во странство, како и од континуираната трансформација на привремениот престој во траен, посебно на младите што се на школување или специјализација надвор од земјата.

Расположливите податоци од странски извори⁵⁶ потврдуваат дека во последната деценија (периодот од 2009 -2019) бројот на македонските државјани што заминуваат во европските земји на прием се зголемил (flow data) за околу 30 проценти (Табели 25). Вкупниот број на оние што заминаа во европските и другите земји низ целиот свет, пак, по 2015 година се удвои и достигна околу 26.000 лица.⁵⁷ Реална е претпоставката дека дел од нив се трајни мигранти, а дел ѝ припаѓаат на циркуларната миграција, што значи дека на годишно ниво вкупното население во земјата се намалува врз основа на трајната емиграција во странство.

Тоа го потврдуваат и податоците од истите извори за вкупниот број на македонските државјани што престојуваат во странство (stock data). Според податоците на Евростат, тој во периодот 2009-2020 година е зголемен за околу 70.000 лица. Ова може да се оцени како нецелосна проценка на бројот на нашите граѓани што трајно се иселиле во некоја од европските земји на прием, бидејќи за дел од нив нема податоци.

Освен тоа, голем број македонски државјани престојуваат во европските земји со бугарски патни исправи и во статистиките на Евростат не се опфатени како лица доселени од Република Северна Македонија. Податоците на *Миграцискиот атлас 2020*, пак, покажуваат дека вкупниот број на македонските државјани низ целиот свет во периодот 2010-2020 година се зголемил за повеќе од 160.000 лица. Доколку се има предвид дека дел од нив се родени во странство, тогаш би можело да се процени дека во последната деценија врз основа на емиграцијата во странство вкупното население во земјата е намалено за околу 100.000 лица.

Во периодот по 2009 година уште понагласено е влијанието на емиграцијата врз **порастот на населението** во Северна Македонија и поради трендот на пораст на бројот на децата родени во странство. Тој кореспондира со порастот на семејната миграција, а со тоа и на бројот на жените, кои се придружени со пораст на бројот и учеството на жените на фертилна возраст (15-49 години) и на жените на оптимална репродуктивна возраст (20-34 година). Во периодот 2009-2019 година бројот на родените во странство се зголеми од 3.510 на 5.187 деца или за 47,8 проценти (Табела 43).

⁵⁶ Eurostat, "Emigration", data set, достапно на https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi1ctz&lang=en (пристапено на 15 мај 2021); JRC, *Atlas of Migration 2020* (види фуснота 8).

⁵⁷ JRC, *Atlas of Migration 2020*; DESA, "International migrant stock 2019" (види фуснота 30).

Табела 43. Број на живородените деца во Република Северна Македонија и на живородените деца од македонски граѓани во странство, 2009-2019 година

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Живородени деца во земјата	23.684	24.296	22.770	23.568	23.138	23.596	23.075	23.002	21.754	21.333	19.845
Живородени деца во странство	3.510	3.642	4.012	4.221	4.373	4.400	4.632	4.833	4.829	5.019	5.187
Учество (во %) на живородените деца во странство во вкупно живородените во земјата	14,8	15,0	17,6	17,9	18,9	18,6	20,1	21,0	22,2	23,5	26,1

Извор: ДЗС, 2010б, 2011а, 2012б, 2013б, 2014б, 2015б, 2016а, 2017с, 2018б, 2019б и 2020с.

Истовремено, учеството на родените во странство во вкупно родените во земјата од 14,8 проценти (2009) достигна повеќе од една четвртина, или 26,1 проценти (2019 година). Во овој временски интервал надвор од земјата биле родени 48.658 деца, што претставува двегодишен наталитет на земјата и 19,5 проценти од вкупно родените (250.061 дете) во Северна Македонија. Од аспект на земјите на прием, повеќе од две третини (66-70%) отпаѓаат на три европски земји на прием (Швајцарија, Италија и Германија). Сепак, треба да се има предвид дека овие податоци не значат целосен опфат на децата родени во странство, односно нивниот број денес најверојатно е значително поголем.

Особеностите на миграцискиот контингент потврдуваат дека со емиграцијата Северна Македонија директно (преку одливот на постојното население) и индиректно (преку природниот прираст) губи значителен дел од вкупното население. Сите податоци покажуваат дека надвор од земјата се околу (најверојатно и повеќе од) 700.000 македонски државјани (види Табела 24), што претставува повеќе од една третина од вкупното население во земјата. Имајќи го предвид вкупниот број жители во Северна Македонија, денес емиграцијата во странство добива димензии на егзодус со мошне неповолно влијание врз развојот на населението во земјата.

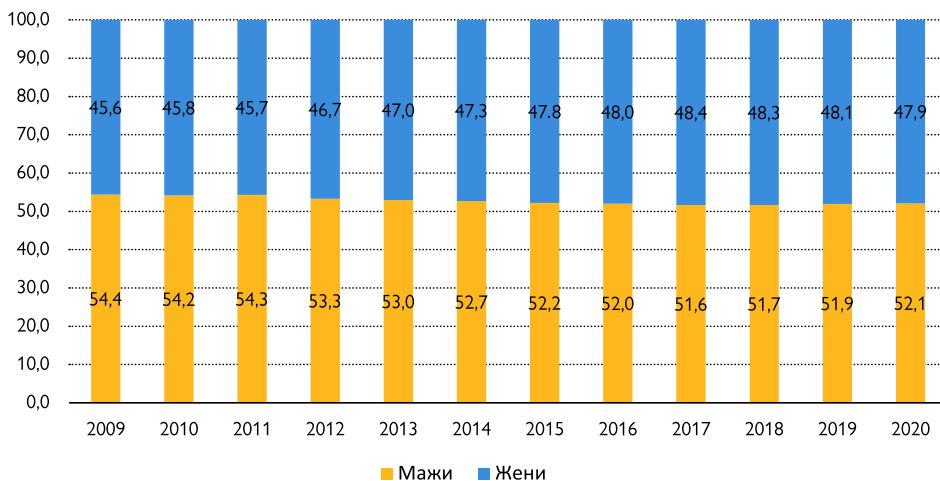
Б.1.2. Влијание врз демографската структура и стареењето на населението

Напоредно со интензивирањето на емиграцијата од Северна Македонија во странство, во последната деценија големи промени се случиле и во демографската структура на граѓаните на Северна Македонија во странство.

Во однос на нивната структура според полот забележлив е пораст на бројот и уделот на жените во миграцискиот контингент. Тоа го потврдуваат податоците на Евростат за промените во бројот на мажите и жените во

периодот 2009-2019 година. Имено, бројот на мажите во европските земји на прием се зголеми за 25,1 проценти, а на жените за 37,1 проценти. Ваквиот пораст резултираше со пораст на учеството на жените од 45,6 проценти (2009) на 47,9 проценти (2019 година) (Слика/Графикон 13).

Графикон 13. Структура (во %) според полот на граѓаните на Северна Македонија во европските земји на прием, 2009-2019 година

Извор: Евростат, 2021b.

Големи промени се случија и во структурата на граѓаните на Северна Македонија во странство според возраста. Тоа го потврдуваат податоците за основните функционални контингенти на мигрантите од Северна Македонија во европските земји на прием (Табела 44).

Табела 44. Основни функционални контингенти на мигранти од Северна Македонија во европските земји на прием 2009, 2015 и 2020

Демографски групи	2009 - 229366 мигранти		2015 - 273370 мигранти		2020 - 299506 мигранти	
	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број
Деца (возраст 0–4)	16.879	7,4	20.456	7.5	19.333	6,5
Деца (возраст 5–14)	33.388	14,6	34.226	12.5	35.760	11,9
Млади лица (возраст 15–29)	62.267	27,1	68.546	25.1	70.063	23,4
Работно способна популација (возраст 15–64)	172.126	75,0	200.158	73.2	219.438	73,3

Демографски групи	2009 - 229366 мигранти		2015 - 273370 мигранти		2020 - 299506 мигранти	
	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број	Број на основни функционални миграциски контингенти	Удел (во %) на секој контингент во вкупниот број
Жени на репродуктивна возраст (години 15–49)	64.376	28,1	78.681	28.8	85.158	28,4
Жени на оптимална репродуктивна возраст (возраст 20–34)	33.934	14,8	39.043	14.3	40.967	13,7
Мигранти (возраст 65+)	6.973	3,0	12.059	4.4	17.784	5,9
Стари лица мигранти (возраст 85+)	167	0,1	245	0.1	484	0,2

Извор: ДЗС, 2021b.

Тие покажуваат дека бројот на децата (0-4 години) се зголемил од 16.879 (2009) на 20.456 (2015), односно 19.333 деца (2020 година). Бројот на децата на училишна возраст (5-14 години) бележи релативно помал пораст од 33.388, на 34.226 и 35.760, респективно. Континуиран пораст е карактеристичен и за младите (15-29 години), чиј број достигнал околу 70.000 лица. Учеството на децата (0-14 години) во миграцискиот контингент на граѓаните на Северна Македонија во европските земји на прием во 2020 година изнесува 18,4 проценти, а на младите (15-29 години) 23,4 проценти.

Податоците за работоспособното население во европските земји на прием потврдуваат дека тоа во периодот 2009-2020 година се зголемило за 27,5 проценти и во 2020 година изнесува околу 220.000 лица. Порастот на одделните возрасни групи на работоспособно население е различен и изнесува: 12,5 проценти (15-29 години); 22 проценти, помладото средовечно население (30-39); 49,9 проценти постарото средовечно население (40-49); 45,3 проценти (50-59); 39,5 проценти (60+). Овие показатели ја потврдуваат зголемената емиграција на постарото средовечно население, која кореспондира со промените во миграциските политики на земјите на прием во последната деценија.

Зголеменото учество на жените е придружено со пораст на бројот на жените на фертилна возраст (15-49 години) од 64.376 (2009) на 85.158 (2020 година), или за 32,3 проценти, и на жените на оптимална репродуктивна возраст (20-34 години) од 33.934 на 40.967 лица, респективно, односно за 20,7 проценти. Со оглед на нивниот пораст, може да се очекува натамошен пораст на бројот на родените во странство.

Долготрајноста на преселеничките движења во странство условува релативно голем пораст и на бројот на постарите лица. Така, бројот на граѓаните на Северна Македонија во странство на возраст 65+ се зголемил за два и пол пати, а нивното учество од 3,0 проценти во 2009 на 5,9 проценти во 2020 година. Истовремено старечкиот контингент (85+) се зголемил за трипати.

Овие податоци потврдуваат дека се работи за голем обем на младо население надвор од земјата, чиј значителен дел потекнува од живородените во странство. Тоа неспорно има директно и индиректно влијание врз промените на вкупното население во земјата според возраста и интензивирањето на демографското стареење.

Врз основа на повеќе индикатори може да се констатира дека во периодот 2015-2019 година населението во Северна Македонија влегло во стадиум на длабока демографска старост, при што просечната возраст на населението за само пет години се зголемила од 38,5 на 39,5 години. Интензивното стареење на населението имплицира растечки проблеми на среден и подолг рок во различни домени.

Б.1.3. Импликации врз расположливиот човечки капитал, образовната и научната дејност

Расположливите податоци и резултатите од досегашните истражувања потврдуваат дека во последните две децении континуирано се зголемуваше емиграцијата на високообразованите кадри од Северна Македонија. Резултатите од истражувањата на меѓународните организации покажуваат дека во 2005 година стапката на терцијарна емиграција изнесувала околу 29 проценти, односно била двојно поголема од онаа во 1995 година (околу 15%).⁵⁸ Големiot интензитет на интелектуалната емиграција е идентификуван и во студијата на Европската комисија од 2012 година со која беа опфатени 25 земји.⁵⁹

Порастот на емиграцијата на високообразовани кадри, според сите атрибути, може да се третира како одлив на мозоци (brain drain).⁶⁰ Тоа го потврдува и индикаторот за „brain drain“ на Светскиот економски форум, според кој во периодот 2009, 2010 и 2011 година Република Северна Македонија се наоѓала во групата на десетте земји со најголем интензитет

⁵⁸ *TradingEconomics.com*, www.tradingeconomics.com/macedonia/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html (Пристапено на 12.1.2018 година).

⁵⁹ European Commission, & GVG, *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe* (VT/2010/001) – Synthesis Report, June 2012, p. 58.

⁶⁰ Иселување што е подолготрајно или трајно, достигнува големи размери и не се компензира со позначителни повратни ефекти врз основа на трансфер на технологија, инвестиции, девизни дознаки, трговија.

на „одлив на мозоци“.⁶¹ Од 2012 година овој индикатор е поделен на два индикатори: Способност за задржување таленти и Способност за привлекување таленти. Во периодот 2012-2015 година, според двата индикатори, Северна Македонија е рангирана меѓу 15-те земји во светот што имаат мошне мали капацитети да задржат и да привлечат таленти.

Последниот Извештај за глобална конкурентност на Светскиот економски форум покажува дека Босна и Херцеговина (БиХ), Хрватска, Северна Македонија и Србија се меѓу највисокорангираните земји со најголем одлив на мозоци во светот. На скалата од 1 до 7 (1 = сите талентирани луѓе ја напуштаат земјата; 7 = сите талентирани луѓе остануваат во земјата), БиХ постигнала 1,76, а потоа следуваат Хрватска (1,88), Република Северна Македонија (2,13) и Србија (2,31).⁶² И едно друго рангирање, според вредноста на Индексот на одлив на мозоци (која се движи од 0 - ниско до 10 - високо), покажува дека во периодот 2015-2020 година Северна Македонија била и останала на високото петто место (од 41 европска земја), со 4,90 до 5,50 индексни поени.⁶³

Континуируаниот пораст на интелектуалната емиграција во последната деценија во голема мера беше условен од масовизацијата на високото образование и хиперпродукцијата на високообразовани кадри и големиот пораст на невработеноста на младите со високо ниво на образование (вклучително магистри и доктори на науки од различни профили). Не помалку значајни детерминанти за интензивирањето на интелектуалната емиграција се: поголемите плати и подобриот животен стандард во земјите на прием; непочитувањето на трудот, потценувањето на стручноста, ограничените можности за промоција во професијата; традицијата, формирањето голем број македонски заедници и воспоставените миграциони врски, кои останаа значајна олеснителна околност за пораст на оваа емиграција.

Интелектуалната емиграција во последните години услови натамошни промени во обемот и профилот на расположливата работната сила со високо ниво на образование и намалување на нивото на човечкиот капитал. Станува збор за многу неповолни трендови од аспект на развојот ако се има предвид дека поголемиот ангажман на инженерскиот кадар има мултипликативно позитивно влијание врз развојот на реалниот сектор и креирањето нови работни места, односно *зголемувањето на конкурентноста и порастот на вработеноста* - двата најгорливи проблеми со кои се соочува македонската економија во последната деценија. Во таа насока треба да се набљудуваат и најзначајните последици

⁶¹ World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2014, 2015, 2016, Geneva, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.

⁶² Достапно на <https://europeanwesternbalkans.com/2020/02/03/wef-four-balkan-countries-top-global-ranking-with-biggest-brain-drain> (Пристапено на 12 мај 2021 година).

⁶³ *TheGlobalEconomy.com*, “Human flight and brain drain in Europe – 2021” (види фуснота 11).

од „одливот на мозоци“ врз економијата и развојот на земјата, а кои се во тесна корелација со ефикасноста на користењето на талентите и иновациите.

Последиците од емиграцијата на високообразованите кадри врз **развојот на образовната и научноистражувачката дејност** се манифестираат директно и индиректно. Денес Северна Македонија има респектабилна научна дијаспора, која во најголем дел се создава во рамките на интелектуалната емиграција и со порастот на емиграцијата на младите заради школување / специјализација во странство, посебно на лицата со потенцијал и афинитети за научноистражувачка работа.⁶⁴ Обемот на научната дијаспора тешко би можел прецизно да се утврди. Во недостиг од официјални податоци во земјата, одредени сознанија даваат странските извори на податоци. Така на пример, со анкетното истражување на општините во Соединетите Американски Држави, во периодот 2011-2015 година идентификувани се 39.263 лица постари од 25 години што се изјасниле како граѓани на Северна Македонија.⁶⁵ Од нив 23.223 лица биле со високо ниво на образование,⁶⁶ 3.080 магистри и 728 доктори на науки.

Со оглед на рангот на Северна Македонија според индикаторите за одлив на мозоци во периодот по 2015 година, неспорен е зголемениот интензитет на интелектуалната емиграција во последните години, што резултира со натамошен пораст на бројот на нашите научници на престижните високообразовни и научни институции низ целиот свет. Во услови на ограничени можности за вработување научен подмладок на високообразовните институции и во истражувачките центри на компаниите, како и малите средства што се издвојуваат за финансирање на науката во Северна Македонија, речиси е запрено создавањето научен подмладок. Тоа и стареењето на научниот кадар неповолно ќе влијаат врз развојот на научноистражувачката дејност во земјата, со долгорочни последици и импликации во различни домени.

Интелектуалната емиграција условува сè понагласен дефицит од високообразовани кадри, односно недостиг од еден од најзначајните фактори на развојот. Во вакви околности, освен со намалување на интензитетот на оваа емиграција, недостигот од кадар може да се надомести и со активности на државните институции за стимулирање трансфер на знаење и технологија преку ангажирање претставници на дијаспората. Денес тој е на многу ниско ниво, меѓу другото и поради недостигот од информации за човечкиот капитал надвор од земјата. Поради тоа, во

⁶⁴ Поопширно види: Научната дијаспора од Република Македонија (Верица Јанеска - редактор, група автори), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски институт-Скопје, 2014 година, стр. 104-129.

⁶⁵ Достапно на https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_15_SPT_B15002&prodType=table (пристапено на 15 декември 2018).

⁶⁶ Вишо и високо образование, магистри и доктори на науки.

Националната стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората 2019-2023 година беа утврдени предизвиците, како и повеќе мерки и активности за воспоставување соработка на институциите во земјата со стручњаци од дијаспората со поддршка на меѓународни организации и други актери.⁶⁷

Евидентни се големите демографски последици и импликации од емиграцијата во странство на макрониво. На мезониво, односно на ниво на региони и општини, тоа е нешто поизразено во подрачјата што пред повеќе децении се соочија со голема емиграција. Притоа, еклатантен е примерот на Пелагонискиот регион, од кој преселувања во странство се одвиваат повеќе од пет децении. Денес овој регион е во процес на депопулација и има најстаро население. Според Проценките на населението на ДЗС, Пелагонискиот регион се издвојува со најголемо учество на населението 65+, кое во 2020 година изнесува 24,8%.⁶⁸ Не помалку неповолни се последиците на микрониво, односно на ниво на домаќинствата што имаат свои членови во странство. Поради трајниот карактер на емиграцијата, сè поголем е бројот на старечките домаќинства што тешко се справуваат со секојдневните обврски.

Б.2. Импликации на миграцијата врз работната сила и пазарот на труд

Со оглед на влијанието на емиграцијата врз понудата на работната сила на пазарот на трудот, кое е изразено во растечки дефицит на работна сила од различни профили, значајно е да се укаже како на импликациите од емиграцијата, така и на потребата за менаџирање на доселувањето на странска работна сила за обезбедување на неопходната работна сила.

Според податоците на Евростат, бројот на граѓаните на Северна Македонија на работоспособна возраст (15-64 години) во европските земји на прием се зголемил од 200.158 (2015) на 219.438 лица (2020 година). Во овој контекст треба да се има предвид и влијанието на емиграцијата врз порастот на коефициентот на старосната зависност на старите, кој го покажува балансот помеѓу постарото население и работоспособниот контингент. Работоспособното население во странство е помладо од тоа во земјата, а тоа имплицира поголема оптовареност на пензискиот систем базиран на уплатени придонеси и зголемен притисок врз јавните финансии.

⁶⁷ Влада на Република Северна Македонија (2019), *Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората*, 2019-2023 година, Скопје, стр. 57-59.

⁶⁸ Пресметано врз основа на податоци од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија. Достапно на http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie_ProcenkiNaselenie/225_Popis_reg_3112_PolVoz_mk.px/table/tableViewLayout2/?rxid=491bc638-032a-483e-a82c-d23e07f088f7.

Големиот одлив на работоспособно население од земјата го зголеми недостигот од работна сила, посебно од одредени профили. Анализата на потребите од вештини на Агенцијата за вработување покажува дека на пазарот на трудот континуирано недостига работна сила со високо образование од одредени профили (програмери, машински и градежни инженери, лекари, информатичари, технолози итн.), како и на работници со средно стручно образование (машински, градежни и електротехничари, медицински сестри, заварувачи, лимари, оператори со градежни машини и сл.). Дефицитот од работна сила од одредени профили има растечки тренд и еднакво се манифестира на макрониво и на ниво на региони и општини.

На пазарот на трудот се чувствува континуиран недостиг од инженери од различни области и профили, независно од зголемениот интерес на младите за факултетите од техничко-технолошките науки, а следствено на тоа и порастот на бројот на дипломираните инженери. Бројот на дипломираните на факултетите од техничко-технолошките науки се зголеми од 659 (2005) на 1.380 лица (2019 година), а во овој период на факултетите од техничко-технолошките науки дипломирале 18.771 лице.⁶⁹

На пазарот на трудот во Северна Македонија евидентен е недостиг од работна сила во услови на сè уште голема невработеност. Тоа имплицира растечка неусогласеност на понудата и побарувачката за работна сила со високо ниво на образование и уште повеќе на кадри со средно стручно образование. За разлика од интелектуалната емиграција, која во најголем дел има траен карактер, оние со средно стручно образование сè повеќе се вклучени во привремената, односно циркуларната миграција. Овие промени на пазарот на трудот ги потврдуваат промените на стапката на слободни работни места, која се зголемила од 1,23 проценти во 2012 година на 1,77 проценти во 2019 година, како и речиси двојно зголемениот број на слободните работни места (од 4.729 на 9.053, респективно).

Постојните состојби на пазарот на трудот во Северна Македонија имплицираат еден поинаков пристап кон доселувањето и вработувањето на странците, во насока на пресретнување на побарувачката за работна сила, како значајна претпоставка за развој на одделни сектори и на севкупниот развој на земјата. Согласно со утврдените специфични потреби и дефицитот од работна сила, актуелна е потребата да се конципираат соодветни политики и процедури за прием на странска работна сила, потоа сезонско вработување странци за одредени сектори врз база на билатерални и мултилатерални договори, како и за различни видови привремено флексибилно вработување (краткорочен престој на договорни работници, меѓукомпаниски трансфер, обучувачи и сл.). Клучен предизвик во однос на имиграцијата на странска работна сила е потребата за ефикасно

⁶⁹ Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (www.stat.gov.mk, пристапено на 9.6.2021 година).

управување на економската и неекономската легална имиграција согласно со демографскиот и социоекономскиот развој на земјата.

Б.3. Миграцијата и социоекономскиот развој

Економската врска помеѓу дијаспората и матичната земја првенствено се манифестира преку приливите на дознаките од граѓаните во странство. При анализата на девизните дознаки од иселениците и лицата на привремена работа во странство треба да се имаат предвид различните дефиниции и методологии за прибирање и обработка на податоците и да се прави јасна дистинкција меѓу девизните дознаки и девизниот прилив врз основа на трансфери од граѓаните на Северна Македонија во странство.⁷⁰ Оваа проблематика се регулира со **Законот за девизно работење и Законот за вршење на услуги брз трансфер на пари**.⁷¹ Податоците за девизните дознаки од иселениците и работниците што престојуваат во странство се расположливи во рамките на билансот на плаќања на НБРСМ, во делот секундарен доход.⁷² Тие се опфатени во делот на трансферите на другите институционални единици - даватели и примачи на средства од странство, кои ги сочинуваат:

- а) **личните трансфери:** дознаки во и од странство на домашни физички лица преку формални - официјални канали (преку банките и преку брзиот трансфер на пари);⁷³
- б) **другите тековни трансфери:** а) пензии, инвалиднини и сл. и б) нето-откупената ефективна по менувачко работење. За износите на нето-откупената ефективна што се влева во банкарскиот сектор се проценува дека во значителен дел претставува примени трансфери во ефективни странски пари (кеш), односно дознаки што се примени преку неформални канали. Сепак, мора да се има предвид дека дел од овие средства потекнува и од наплати на резиденти од нерезиденти, како и продадени стоки и услуги (нерегистриран извоз, т.е. сива економија).

⁷⁰ Тоа се два различни поими, односно девизните дознаки се само девизните средства што се дозначени преку македонскиот банкарски систем, но не и ефективата што во земјата се внесува лично или преку неформални канали, како и онаа што е вложена на девизна книшка во банка.

⁷¹ Закон за девизно работење („Службен весник на Република Македонија, бр. 34/01, 49/01, 103/01, 51/03, 81/08, 24/11, 135/11, 188/13, 97/15, 153/15 и 23/16). Закон за вршење на услуги брз трансфер на пари („Службен весник на Република Македонија“, бр. 54/07, 48/10, 67/10, 17/11, 135/11, 187/13, 154/15, 23/16 и 77/21).

⁷² Тие се однесуваат на трансфери на: а) државата и б) другите институционални единици – даватели и примачи на средства од странство (финансиски и нефинансиски претпријатија, домаќинства и непрофитни институции што им служат на домаќинствата).

⁷³ Како прилив се евидентираат сите дознаки од иселеници и работници што престојуваат во странство во корист на резиденти - физички лица во Република Северна Македонија, а како одливи дознаките на резиденти физички лица во корист на нерезиденти физички лица, без оглед дали се трансферираат преку банки или преку брз трансфер на пари.

Податоците за приватните тековни трансфери за периодот 2015-2020 година покажуваат дека, со исклучок на 2020 година, се задржува истиот тренд на промени. Тие ги покажуваат трансферите (дознаките) што во целост или дел од нив потекнуваат од иселениците и лицата на привремена работа во странство (Табела 45).

Табела 45. Приватни тековни трансфери, Република Северна Македонија, 2009-2020 година

Тип	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Лични трансфери нето (дознаки од работници)	170,13	181,78	179,68	182,79	177,37	189,84
Нето менувачко работење (50% од вкупниот износ)	756,03	979,29	1.053,56	1.189,50	1.106,87	1.092,58
Останати тековни трансфери	166,02	164,17	177,61	189,68	188,78	196,35
Тип	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Лични трансфери нето (дознаки од работници)	194,12	176,60	175,23	184,28	178,69	262,04
Нето менувачко работење (50% од вкупниот износ)	1.095,28	1.061,78	1.181,83	1.270,28	1.296,68	772,08
Останати тековни трансфери	239,31	251,42	234,99	245,27	248,54	278,50

Извор: Податоци на Народна Банка на Република Северна Македонија.

Врз основа на овие податоци може да се констатира дека:

- а) обемот на **личните трансфери нето (дознаки од работниците)** осцилира и бележи тренд на натамошно намалување, односно не кореспондира со порастот на емиграцијата во странство во последните години. Во 2020 година е забележан значителен пораст на на дознаките преку формални канали како резултат на ограничената циркуларна миграција (поради корона кризата).
- б) континуирано се зголемува приливот на девизи што иселениците ги внесуваат во земјата како готовина или преку други неофицијални канали. Се проценува дека 40-50% од девизите на менувачкиот пазар (нето-откупената ефективна) потекнуваат од граѓаните на Северна Македонија во странство.⁷⁴ Во 2020 година обемот на **нето-менувачкото работење** е преполовен, исто така, поради ограничената циркуларна миграција и малиот број македонски граѓани од дијаспората што дојдоа во земјата.

⁷⁴ Влада на Република Македонија (2015), Резолуција на миграциска политика на Република Македонија 2015-2020 година („Службен весник на РМ“, бр. 8 од 16.1.2015 година) (види фуснота 2), стр. 15. Влада на Република Северна Македонија (2019), Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, 2019-2023 година, Скопје, стр. 28.

- в) **другите тековни трансфери** според меѓународната методологија не се вклучуваат во девизни дознаки од иселениците и лицата на привремена работа во странство. Сепак, дел од нив се однесуваат на пензии и инвалиднини на македонски граѓани врз основа на претходна работа во странство, односно се поврзани со емиграцијата во странство.
- г) вкупниот обем на **девизните дознаки** од иселениците и лицата на привремена работа во странство не може прецизно да се утврди, поради големата застапеност на дознаки во готовина. „Според проценките на НБРСМ, коишто се прават според методологија усогласена со ММФ, износот на овие дознаки, од 2009 година наваму, надминува една милијарда евра годишно, односно изнесува околу 16% од БДП, во просек“.⁷⁵

Со Резолуцијата на миграциската политика за периодот 2015-2020 година беа предвидени повеќе активности во областа на трансферот на девизните дознаки. Од нив досега беа реализирани активностите во надлежност на НБРСМ. Така, во 2016 година беше реализирано приспособувањето/надградувањето на платниот систем МИПС со можност за прекугранични плаќања во евра, за што беа направени соодветни измени во законската и подзаконската регулатива за платен промет со странство. Во делот на промоцијата промотивните активности беа реализирани во текот на 2017 година, кога НБРСМ го претстави системот пред банките, компаниите и пошироката јавност. Притоа, овој систем подразбира индиректно поврзување на платниот систем МИПС со платниот систем Таргет 2 на Евро системот преку странска централна банка (Банката на Италија), при што сепак, поради високиот надомест на услугите што ги наплатува странската централна банка, овој канал не обезбеди пониски трошоци во споредба со другите канали за трансфер на дознаки (кореспондентно банкарство, брз трансфер на пари и сл.), поради што тој и не се користи. Направена е анализа на можностите за натамошна либерализација на девизниот режим. Анкетното истражување на приватните трансфери е континуирана активност на Народната Банка на Република Северна Македонија.

⁷⁵ Интервју на д-р Анита Ангеловска-Бежоска - гувернер на НБРСМ од 5 август 2020 година (www.nbrm.mk/ns-newsarticle-soopstenie-05082020.nspix, пристапено на 11.7.2021 година).

Б.3.1. Користење на девизните дознаки

Развојните ефекти на девизните дознаки во голема мера се детерминирани од начинот на нивното користење. Сите истражувања за користењето на девизните дознаки и девизните приливи од дијаспората покажуваат дека најголем дел од овие средства се користи за лична потрошувачка.⁷⁶ Оттаму, тие имаат позитивно влијание врз потрошувачката и животниот стандард на домаќинствата на мигрантите, но тоа нема долгорочни развојни ефекти на макрониво преку зголемување на потрошувачката, особено во услови на зголемена потрошувачката на добра од увоз. Независно од тоа, девизните дознаки од иселениците и лицата на привремена работа во странство имаат пошироко макроекономско значење, зголемувајќи го девизниот потенцијал на економијата. Дознаките се битен извор на средства во тековната сметка на платниот биланс и придонесуваат за одржување низок дефицит на тековната сметка.⁷⁷

Истражувањата на УСАИД покажуваат дека 15% од дознаките може да бидат насочени кон продуктивни инвестициски активности.⁷⁸ Северна Македонија има солидна регулаторна рамка и инфраструктура за трансфер на девизни дознаки. Освен тоа, земјата се карактеризира со стабилни макроекономски услови, поволни девизни курсеви и ниска инфлација. Во Стратегијата за соработка со дијаспората 2019-2023 година беа предвидени повеќе мерки и активности за насочување на девизните дознаки кон продуктивни инвестициски активности во различни сектори, во функција на унапредување на социоекономскиот развој на земјата.

Резултатите од истражувањата покажуваат дека влијанието на современата емиграција врз развојот на Северна Македонија во основа е изразено преку краткорочни и недоволно изразени развојни ефекти, а има многубројни негативни последици и импликации со долгорочно дејство врз развојот на населението и пазарот на трудот. Не се остварија очекувањата дека со емиграцијата ќе се ублажи долгорочниот проблем со невработеноста. По петдесетинскиот континуиран и голем одлив на работна сила невработеноста сè уште останува еден од најголемите проблеми на земјата - вкупно и регионално, но во уште понеповолен контекст на сериозен дефицит од работна сила, која е неопходна за придвижување на економскиот развој.

⁷⁶ Global Development Network (GDN) : Development on the Move: Measuring and Optimizing the Economic and Social Impacts of Migration in the Republic of Macedonia. Country Report, (Skopje, GDN,2009). Petreski, M. and Jovanovic, B. eds. (2013) *Remittances and Development in the Western Balkans: The Cases of Macedonia, Kosovo and Bosnia-Herzegovina*, Scholars' Press.

⁷⁷ Интервју на д-р Анита Ангеловска-Бежоска - гувернер на Народна Банка на Република Северна Македонија од 5 август 2020 година. Достапно на www.nbrm.mk/ns-newsarticle-soopstenie-05082020.nspх.

⁷⁸ United States Agency for International Development: Enabling the Diaspora to Invest Back Home Достапно на (www.usaid.gov).

Со оглед на комплексноста и мошне неповолното влијание на надворешната миграција врз демографскиот развој и недоволно изразените позитивни влијанија врз социоекономскиот развој на Северна Македонија на макро- и мезониво, неспорна е потребата за конципирање и усвојување на сеопфатна Стратегија за економската миграција.

Б.4. Миграција, здравје и животна средина

Освен претходно опсервираните последици и импликации од миграцијата, таа влијае и во многу други сегменти, од кои како позначајни може да се издвојат оние во областа на здравјето и животната средина.

Б.4.1. Здравство

Меѓународната миграција на лекарите и другите здравствени работници во последните години привлекува сè поголемо внимание поради нејзиниот континуиран и мошне голем пораст. Според проценките на Светската здравствена организација (СЗО), бројот на мигрантите-лекари и медицински сестри што работат во земјите на ОЕЦД во последната деценија се зголемил за 60%.⁷⁹ Во вакви околности, расте загриженоста дека тоа може да предизвика мошне голем недостиг од медицински кадар во земјите во развој, кои веќе се соочуваат со сериозен дефицит од квалификувани здравствени работници.⁸⁰ Поради тоа, СЗО и нејзините партнери развиваат решенија за земјите на потекло да можат да се справат со предизвиците на контролирањето на миграцијата и да ги задржат здравствените работници, преку воспоставување поволна работна и животна средина и можности за професионален развој. Истовремено се укажува на неопходноста од соодветна имплементација на Кодексот на практики за меѓународно регрутирање здравствени кадри на СЗО од 2010 година.⁸¹

Овој тренд на континуиран пораст на емиграцијата на медицински кадар во странство е карактеристичен и за Северна Македонија, при што во последните неколку години тој забележа алармантни димензии. Според резултатите од едно истражување во 2015 година, за само неколку години од земјата заминале околу 450 лекари.⁸² За оваа емиграција нема прецизни податоци од домашни извори. Според информациите на Лекарската комора на Република Северна Македонија, во последните

⁷⁹ Genevieve Gencianos, "Migrant health workers at the frontlines", Friedrich-Ebert-Stiftung website article, 4 јули 2021. Достапно на www.fes.de/en/displacement-migration-integration/article-page-flight-migration-integration/migrant-health-workers-at-the-frontlines.

⁸⁰ OECD, *Health at a Glance 2015: OECD Indicators* (Paris, 2015). Достапно на www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2015_health_glance-2015-en.

⁸¹ WHO, World Health Assembly resolution WHA63.16 on the WHO Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel of 21 May 2010 (WHA/RES/63.16).

⁸² Vladimir Lazarevik et al., "Migration of health care workers from the Western Balkans – analyzing causes, consequences and policies (country report: Macedonia)" (Skopje, Healthgrouper, 2015), p. 17.

години заминуваат околу 170 лекари годишно. Податоците од странските извори, односно од меѓународните организации (СЗО, ОЕЦД, ИЛО, ИОМ, Светската банка и др.) потврдуваат дека по 2010 година континуирано се зголемува вкупниот број на лекарите од Република Северна Македонија во ОЕЦД-земјите на прием (доколку се претпостави дека нивниот број во Соединетите Американски Држави останал ист како во 2016 година) (Табела 46). Податоците за 2020 година може да се оценат како нецелосни, бидејќи и во услови на пандемијата на ковид-19 не беа забележани повратни текови на медицинскиот кадар (лекари и медицински сестри) од странство.

Табела 46. Вкупен број доктори од Република Северна Македонија (migration stock) што престојуваат во одделни ОЕЦД-земји на прием

Земја	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Австрија	2
Белгија	2	2	2	2	2
Велика Британија	14	15	13	11	12	12	12	13	14	13	15	14
Германија	46	71	115	145	198	269	301	337	385	421	471	...
Данска
Ирска	1	...	2	1	1	1	1	1
Италија	3	3
Канада	14	13	12	12	12	13	13	13	13	12	12	...
Нов Зеланд	4	4	4	5	4	4	4	5	5	5
Норвешка	4	3	3	4	4	5	4	5	7	7	8	7
Полска	1	1
Соединетите Американски Држави	...	969	1.024	1.064	1.074	1.054	1.061	1.070
Словенија	...	23	33	47	52	59	60	65	73	75	72	69
Унгарија	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	...
Финска
Франција	21	22	25	27	29	31	32	34	35	...
Холандија	11	10	10	11
Чешка Република	...	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Чиле	1
Швајцарија	12	12	13	14	16	17	17	17	18	19	23	24
Шпанија	3
Вкупно	95	1.112	1.244	1.337	1.411	1.474	1.517	1.561	552	591	643	120

Извор: OECD, 2021.

Врз основа на овие податоци може да се констатира дека: бројот на нашите лекари што работат надвор од земјата во периодот 2010-2019 година се зголемил за околу 60 проценти; нивниот број во земјите на ОЕЦД е релативно поголем во споредба со оној на другите земји во регионот; насоченоста на медицинската емиграција од Северна Македонија останува иста од аспект на земјите на прием (Соединетите Американски Држави, Германија, Словенија, Франција и Швајцарија).

Последиците и импликациите од медицинската емиграција, која добива димензии на егзодус, се манифестираат во растечки недостиг од лекари од различни профили и од медицински сестри. Иако бројот на дипломираните кадри од областа на медицинските науки континуирано се зголемува (од околу 558 во 2009 на 1.058 лица во 2019 година), земјата денес се соочува со сериозен недостиг од лекари и специјалисти од различни области, на ниво на земјата и посебно во одделни региони и општини. Тоа особено се почувствува со појавата на пандемијата на ковид-19, а се одрази во преоптовареност на постојниот медицински кадар и на достапноста до здравствената заштита.

Трајната загуба на овој кадар тешко ќе се надоместува со продукција и работен ангажман на млади лекари, особено ако се има предвид старосната структура на постојно вработените и фактот дека добар дел од нив во наредните години ќе заминат во пензија. Недостигот од медицински кадар се чувствува и на индивидуално ниво, а се манифестира во намалени можности за обезбедување навремена и квалитетна здравствена заштита. Тоа постепено се трансформира и во значајна детерминанта за интензивирање на емиграцијата во странство.

Б.4.2. Животна средина

За влијанието на миграциите врз животната средина нема експлицитни податоци и показатели. Во услови кога има огромна емиграција во странство што трае повеќе од пет децении, а денес добива карактер на егзодус и предизвикува трајна депопулација на голем дел од територијата на Република Северна Македонија, тоа неспорно има влијание врз животната средина. Континуирано се зголемува бројот на населените места што немаат ниту еден жител, во кои не се одржува никаква инфраструктура и нема контрола на теренот, вклучително и во однос на третманот на животната околина.

Тоа остава простор за уништување на шумите и нивно неконтролирано сечење, формирање диви депонии, за кои нема кој да информира, исцрпување на водните ресурси и сл. Голем дел од обработливото земјиште останува необработено или неконтролирано се пренаменува во градежно земјиште. Станува збор за добро познати последици и импликации врз животната средина во средини што се зафатени со целосна депопулација или во кои останало старечко население што не може да преземе никакви активности. Ваквите простори се повеќебројни, а тоа има неповолно влијание на животната средина на земјата во целина.

ДЕЛ В: УПРАВУВАЊЕ СО МИГРАЦИЈАТА

В.1. Политичка рамка

В.1.1. Политика на кохерентност и координација

Координираноста на активностите на министерствата, агенциите и другите државни институции во областа на миграциите, како и нивната соработка со меѓународните организации, може да се оцени како релативно добра. Во последната деценија меѓународните организации што имаат свои канцеларии во Република Северна Македонија со многубројните активности дадоа голема стручна поддршка и финансиска помош при реализацијата на проектите и активностите во однос на различните аспекти на легалните и нелегалните надворешни миграции. Тие се одвиваа во координација со Владата, министерствата и другите надлежни институции во земјата.

Оваа политика на координација се препознава во работата на меѓуресорските, односно координативните тела што се формираат при креирањето на миграциските политики и стратегиските документи за различни аспекти на легалната и нелегалната миграција во однос на надворешните миграции. Тие имаат подолгорочен или еднократен мандат (само во функција на креирање некој документ). Во некои од нив беа вклучени и претставници од дијаспората, а нивната индиректна инволвираност се препознава преку Агенцијата за иселеништво, која соработува со околу 700 организации на иселениците низ целиот свет. Владата на Република Северна Македонија на седницата одржана на 9 март 2021 година донесе Решение (бр. 40-1989/1) за именување раководител, заменик-раководител, членови и заменик-членови, на Меѓуресорската група за креирање на миграционата политика на Република Северна Македонија, 2021-2025 година.⁸³ Неа ја сочинуваат претставници од единаесет институции и четири меѓународни организации.

Северна Македонија му останува посветена на управувањето на сите релевантни аспекти на надворешните и внатрешните миграции, респектирајќи ги промените во особеностите на легалните и нелегалните миграциски движења, потребата за унапредување на институционалните капацитети и хармонизација на легислативата со меѓународните стандарди, а во функција на унапредување на социоекономскиот развој на земјата. Оваа активност на државата е уредена со Законот за странци (член 8),⁸⁴ според кој „Собранието на Република Северна Македонија, на предлог на Владата на Република Северна Македонија, донесува резолуција за миграциска

⁸³ Врз основа на член 36 став 6 од Законот за Влада на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/00, 12/03, 55/05, 37/06, 115/07, 19/08, 82/08,10/10, 51/11, 15/13, 139/14, 196/15, 142/16, 140/18 и 98/19).

⁸⁴ Закон за странци („Службен весник на Република Македонија“ број 97/18) и Законот за изменување и дополнување на Законот за странци („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 108/19).

политика со акциски план, каде се утврдени состојбите, проблемите и мерките што ќе се преземат во областа на миграцијата“. Досега беа усвоени и имплементирани две резолуции на миграциската политика: (а) **Резолуцијата за миграционата политика на Република Македонија 2009-2014** („Службен весник на РМ“, бр. 6 од 15.1.2009 година) и (б) **Резолуцијата за миграциската политика на Република Македонија 2015-2020** („Службен весник на РМ“, бр. 8 од 16.1.2015 година). Во тек е усвојување на новата **Резолуција за миграционата политика на Република Северна Македонија 2021-2025 година**.

Во периодот по 2015-2020 година беа конципирани и усвоени повеќе политики и стратегиски документи во областа на миграциите, некои за прв пат, а други како континуитет на претходните активности.

Национална стратегија за развој на интегрирано гранично управување (2015-2019) - Стратегијата е усогласена со концептот на Европска Унија за интегрирано гранично управување од 2006 година.⁸⁵ Воспоставени се концепт и методологија за управување со ризици за граничната полиција и со ова се регулираат управувањето и спроведувањето на анализата на ризик од страна на граничната полиција.⁸⁶ Во овој стратегиски документ идентификувана е потребата Шенгенскиот акциски план (донесен во 2008 година) да се надгради и да се приспособи на актуелниот развој во европското *acquis*. Освен тоа, препознаена е потребата да се зајакне Националниот координативен центар за гранично управување. Во тек е подготовка на нова национална стратегија за развој на интегрирано гранично управување.

Во делот на нелегалната миграција досега беа усвоени пет стратегиски документи и акциски планови: (а) Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија 2006-2009 година; (б) Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија 2009-2012 година; (в) Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија 2013-2016 година; (г) Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија, 2017-2020; (д) Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Северна Македонија, 2021-2025 година (усвоена во април 2021 година).⁸⁷

⁸⁵ Влада на Северна Македонија, Национална стратегија за развој на интегрирано гранично управување, 2015-2019.

⁸⁶ Одделот за гранични работи и миграција е специјализирана стратегиска единица во рамките на Бирото за јавна безбедност на Министерството за внатрешни работи. Граничната полиција е структурирана во четири регионални центри, во рамките на кои функционираат полициските станици за граничен надзор и полициските станици за гранична контрола. Законската рамка за управување со надворешните граници во голема мера е во согласност со стандардите на ЕУ.

⁸⁷ Влада на Република Северна Македонија, Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Северна Македонија, 2021-2025, Скопје, 2021 година. (види фуснота 2)

Стратегиските цели и приоритети во новата Национална стратегија и Акцискиот план се содржани во пет стратегиски области: (а) поддржувачка рамка, (б) превенција, (в) идентификација и упатување, (г) директна помош, заштита, интеграција и доброволно враќање на жртвите на трговија со луѓе/мигранти и (ефикасно откривање и гонење на сторителите на кривично дело трговија со луѓе и криумчарење мигранти.

В.1.2. Интегрирање на миграцијата во развојните планови

Од аспект на причинско-последичната обусловеност на миграциите и развојот, координираноста и интеракцијата на политиките и стратегиските документи во областа на миграциите и на другите стратегиски документи и секторски политики се мошне значајни во сите фази од миграцискиот циклус. Конципирањето на секторските политики може во помала или поголема мера да влијае како на условеноста, така и на намалувањето на негативните ефекти од легалните и нелегалните надворешни миграции, како и внатрешните преселенички движења. Истовремено, една сеопфатна и конзистентна миграциска политика, чии мерки и активности се усогласени со оние во развојните и секторските политики, може да придонесе за унапредување на сите сегменти на економскиот и социјалниот развој, на национално и на локално ниво. Неспорно е значењето на поврзаноста и интеракцијата на секторските политики и миграциската политика, како претпоставка за ублажување на последиците и импликациите од интензивната трајна емиграција и растечката нелегална миграција од една, и интензивирање на соработката со дијаспората, како претпоставка за поттикнување на развојот на Северна Македонија, од друга страна.

Во периодот по 2015 година во Северна Македонија беа усвоени стратегиски документи и секторски политики во речиси сите области, кои се во директна или индиректна интеграција со миграциските процеси. Од нив според значењето треба да се издвојат:

- а) Стратегијата за демографски политики на Република Македонија 2015-2024 година
- б) Националната стратегија за одржлив развој во Република Македонија, 2009-2030 година
- в) Стратегијата за регионален развој на Република Македонија 2009-2019 година
- г) Националната стратегија за мали и средни претпријатија, 2018-2023 година
- д) Индустриската политика на Република Македонија, 2009-2020 година
- ѓ) Националната стратегија за вработување на Република Македонија 2016-2020 година

- е) Стратегијата за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022
- ч) Стратегијата за родова еднаквост 2013-2020.

Потребата за интеракција и координираност на политиките и стратегиските документи за миграциите со другите стратегиски и секторски политики е еднакво значајна кога станува збор за предемиграционите и постемиграционите мерки и активности за легалната миграција. Во однос на предемиграционите мерки и активности, со кои би можело да се влијае врз намалувањето на емиграцијата, посебно на младите и високообразованите кадри, значајно влијание би имало вкрстувањето на миграциската политика со релевантните секторски политики во областа на: образовната политика, истражувањето и развојот; политиката на вработување и политиката на пазарот на трудот; развојот на индустријата, земјоделството и другите сектори; регионалниот развој, социјалната политика и др.

Во овој контекст, не помалку значајни се поврзувањето и координираноста на самите секторски политики. Така на пример, од аспект на намалувањето на трајната емиграција, од суштинско значење е поврзувањето на образовната политика и политиката на пазарот на трудот. Постојната состојба во Република Северна Македонија имплицира потреба од поголема усогласеност на образовната политика на сите нивоа со побарувачката на пазарот на трудот. Масовниот опфат на младите во високото образование резултираше со хиперпродукција на високообразовани кадри од одредени профили, кои не можеше да бидат апсорбирани на пазарот на трудот. Тоа услови голем пораст на невработеноста на лица со високо ниво на образование и интензивирање на интелектуалната емиграција.

Со оглед на неповолната демографска ситуација во земјата може да се очекува сè помал прилив на нови генерации на младо работоспособно население. Во вакви околности неопходна е вкрстена секторска политика на образовната и другите секторски политики, насочена кон идентификување на дефицитите од одредени профили, унапредување на образовните програми (во средното и високото образование) и насочување на младите во образовниот процес. Овие активности и поттикнувањето на соработката со бизнис-секторот се исклучително важен дел од превентивните мерки за намалување на емиграцијата. Освен тоа, не помалку значаен е „талент-менаџментот“, односно воспоставувањето програми за препознавање и негување на талентите. Тие би требало да бидат придружени со механизми за задржување на талентирани луѓе во земјата.

Координацијата на миграциските политики со стратегиските документи и секторските политики може да придонесе како за нивна ефикасна реализација, така и за ублажување на постојните демографски и развојни проблеми на Северна Македонија на национално и регионално ниво.

В.1.3. Дијаспора и развој

Во 2019 година беше усвоена првата Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, (за периодот 2019-2023), во која се утврдуваат предизвиците и насоките на дејствување во однос на најзначајните аспекти од интерес на дијаспората и на државата.⁸⁸

Општа цел на Стратегијата е создавање правни, институционални и други претпоставки за развој на одржлива и сеопфатна рамка за соработка на државните институции и на дијаспората, базирана на доверба, заеднички иницијативи и заемна корист, а која се однесува на унапредување на нејзината положба во земјите на престој и олеснување на продуктивните повратни опции од дијаспората. Таа се реализира преку четири стратески цели.

- а) **Стратеска цел 1:** унапредување на регулаторната рамка и институционалните капацитети, во насока на поголема политичка вклученост и остварување на граѓанските и социјалните права на дијаспората, во функција на градење доверба и воспоставување нејзина ефективна соработка со државата.
- б) **Стратеска цел 2:** воспоставување економска соработка на државата и дијаспората во различни области, базирана на партнерство, еднакви можности и заемна корист.
- в) **Стратеска цел 3:** проширување на соработката со дијаспората во областа на образованието, науката и младите.
- г) **Стратеска цел 4:** воспоставување и проширување на културните врски со дијаспората во различни области за зачувување на културниот идентитет и културното наследство.

Потребата за координација и интеракција на миграциската политика со другите секторски политики и стратески документи е мошне значајна и од аспект на постемиграционите мерки, особено од аспект на искористување на развојните потенцијали на дијаспората. **Националната стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората** потврди дека таа треба да се воспостави во голем број области. Тоа го услови хоризонталниот пристап при конципирањето на Стратегијата и потребата за нејзина координација и интеракција со политиките и стратеските документи што директно или индиректно се поврзани со дијаспората. Во неа се сугерира инкорпорирање на активностите поврзани со дијаспората во стратеските документи што се во тек на подготовка. За воспоставување ефикасна соработка со дијаспората неопходно е креирање различни мрежи (на научници, медицински кадар, инженерски кадар и др.) преку кои би се обезбедиле контакти на заинтересираните страни. Тие би можеле да служат и како форум за дискусија за различни прашања.

⁸⁸ Влада на Република Северна Македонија, министер задолжен за дијаспора, *Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, 2019-2023*, Скопје, март 2019 година, стр. 14-15.

В.2. Закони и регулативи (национална регулатива, регионални и меѓународни инструменти)

В.2.1. Национални закони за миграциите и закони во кои се третираат миграциски прашања

Северна Македонија има релативно солидна правна рамка за легалните и нелегалните миграциони движења, како и во однос на релевантните инструменти на миграциската политика. Од својата независност до денес Северна Македонија континуирано работи на хармонизирање на националната регулатива со меѓународните инструменти и европското *acquis*, при што е постигната значајна усогласеност на националното законодавство во областа на миграциите, граничното управување и азилот. Без претензии за сеопфатност, значајно е да се укаже на некои од нив.

Уставот на Република Северна Македонија (член 29) гарантира дека странците во Северна Македонија уживаат слободи и права гарантирани со Уставот, под услови утврдени со закон и со меѓународни договори. Основните права и слободи на легалните мигранти, утврдени со Уставот, се разработени во неколку законски прописи: правото на влез и престој на странците во Северна Македонија, како и нивните права и должности.

Закон за странци.⁸⁹ во 2018 година е усвоен нов Закон за странци, со кој се уредуваат условите за влез, излез, напуштање, престој, враќање на странците со незаконски престој, како и правата и должностите на странците во Северна Македонија. Одредбите од Законот се однесуваат на сите странци освен на странците што: бараат меѓународна заштита од Северна Македонија согласно со Законот за меѓународна и привремена заштита или оние што според меѓународното право уживаат привилегии и имунитети. Во новиот Закон за странци допрецизирани се условите за влез на странците на територијата на Северна Македонија во поглед на визниот режим и условите за престој. Тој е усогласен со десет директиви на Европска Унија, и тоа: враќање на државјани на трети земји што нелегално престојуваат; долгорочен престој; семејно обединување; единствена постапка за аплицирање за единствена дозвола за престој и работа; условите за влез и престој на државјани на трети земји заради висококвалификувано вработување; условите за влез и престој на државјани на трети земји заради вработување како сезонски работници; условите за влез и престој на државјани на трети земји во рамките на трансфер меѓу претпријатија; условите за влез и престој на државјани на трети земји за истражување, студирање, обука, волонтерски услуги, шеми за размена на ученици; унифициран формат на обрасци за ставање виза, како и две регулативи: за Визниот кодекс на Европската Унија и за Шенген-граничниот кодекс.

⁸⁹ Влада на Северна Македонија, Закон за странци (види фуснота 18).

Значаен придонес и експертска поддршка во подготвувањето на Законот даде канцеларијата на ИОМ - Скопје.

Во постапките што се спроведуваат согласно со Законот за странци соодветно се применуваат и одредбите на **Законот за општата управна постапка**. Врз основа на **Законот за странците донесени** се следните подзаконски акти за негово спроведување: Правилник за странците; Правилник за патни и други исправи за странец; Правилник за куќниот ред на Прифатниот центар за странци; Правилник за визниот режим, односно начинот на издавање визи за странци, продолжување, скратување на нивната важност, отповикување и поништување визи, како и за образецот на визи и за водење евиденција.

Закон за вработување и работа на странци - со него се уредува прашањето за вработување на странците. Овој закон од своето донесување во септември 2007 година до денес претрпе повеќе измени.⁹⁰ Тие беа во насока на олеснување на постапките за стекнување работна дозвола, како и зголемување на мобилноста на странците што се вработени во компании во Северна Македонија. Сепак, со овој закон покрај грижата за странците, односно одредби со кои се забранува секаков вид нивна дискриминација, се води грижа и за заштитата на домашниот пазар на труд. Последните измени на Законот за вработување на странци беа направени во 2016 година.⁹¹ Со нив се допрецизирани условите и постапката под кои странците може да се вработуваат или да работат во Северна Македонија, освен ако со ратификуван меѓународен договор не е утврдено поинаку.

Закон за државјанство - првиот Закон за државјанството на Република Северна Македонија беше донесен во 1992 година и до денес претрпе неколку измени и дополнувања.⁹² Заради потполно усогласување на Законот за државјанство со Европската конвенција за државјанството и меѓународните правни стандарди од оваа област, Законот беше изменет и дополнет во 2004, 2008 и 2011 година.⁹³ Во 2016 година е донесен Закон за изменување и дополнување на Законот за државјанството на Република Северна Македонија, кој е усогласен со пропишани стандарди

⁹⁰ Закон за вработување и работа на странци („Службен весник на Република Македонија“, број 70/2007, 5/2009, 35/10, 148/11, 84/12, 148/13 и 38/14).

⁹¹ Закон за вработување и работа на странци („Службен весник на Република Македонија“, број 217/2016).

⁹² Закон за државјанството на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Македонија“, бр. 67/92, 8/04, 98/08, 158/11 и 55/16.).

⁹³ Измените и дополнувањата на Законот за државјанството главно се однесуваа на дефинирање одредени поими, намалување на годините на престој во Република Македонија како еден од условите за натурализација од 15 на 8 години, допрецизирање на одредени услови од Законот, зајакнување на принципот на превенција од бездржавјанство, вклучување посебна одредба поврзана со сукцесијата на државата, негово усогласување со Законот за општата управна постапка во однос на правните лекови.

и согласно со Законот за општата управна постапка.⁹⁴ Со него се уредуваат начинот и условите за стекнување и отпуст на македонското државјанство, утврдување на државјанството, надлежниот државен орган за решавање на овие случаи, докажување на државјанството и водење евиденција на државјаните на Северна Македонија.

Закон за гранична контрола⁹⁵ - тој ги уредува граничната контрола, надлежностите на полицијата во внатрешноста, соработката меѓу државните органи што имаат надлежност во граничното управување и меѓународната полициска соработка.

Законот за патните исправи за државјаните на Република Северна Македонија⁹⁶ - со него се утврдуваат видовите патни исправи и визи, како и постапката за нивно издавање на државјаните на Северна Македонија.

Законот за меѓународна и привремена заштита⁹⁷ - со него, во партнерство со Канцеларијата на УНХЦР, е направено усогласување со европското *acquis* во областа на азилот и особено со европските директиви што се однесуваат на причините за прогон.⁹⁸ (Со Законот се врши усогласување со европските директиви во областа на азилот, односно меѓународната заштита. Притоа, се уредуваат условите и постапката за добивање право на меѓународна заштита за баратели на право на азил, лица со статус на бегалец, лица под супсидијарна заштита или лица под привремена заштита. Како ранливи лица се наведени и жртвите на трговија со луѓе, чии посебни потреби ќе се утврдуваат по пат на индивидуална проценка на нивната состојба од страна на надлежна јавна установа за социјална заштита. Со овој закон се уредуваат и условите според кои Северна Македонија може да даде привремена заштита, како и правата и должностите на лицата под привремена заштита.

⁹⁴ Влада на Република Македонија, Закон за изменување и дополнување на Законот за државјанството на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 55/16).

⁹⁵ Влада на Република Македонија, Закон за гранична контрола („Службен весник на Република Македонија“, бр. 171/10, 41/14, 148/15, 55/16 и 64/18.)

⁹⁶ Влада на Република Македонија, Закон за патни исправи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/92, 20/03, 46/04, 73/04, 19/07, 84/08, 51/11, 135/11, 154/15, 55/16 и 302/20).

⁹⁷ Влада на Република Северна Македонија, Закон за меѓународна и привремена заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/18.).

⁹⁸ Тоа се: (а) Директива 2011/95/ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 13 декември 2011 година за стандарди што треба да ги исполнат лицата што се државјани на трети земји или се лица без државјанство за да се квалификуваат како корисници на меѓународна заштита, за еднаков статус за бегалци или за лица со право на супсидијарна заштита и за содржината на дадената заштита CELEX број 32011L0095; (б). Директива 2013/32/ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 26 јуни 2013 година за заедничка постапка при доделување и повлекување на меѓународната заштита CELEX број 32013L0032; (в) Директива 2013/33/ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 26 јуни 2013 година за утврдување на стандардите за прием на баратели на меѓународна заштита CELEX број 32013L0033 и (г) Директива на Советот 2001/55 на Европскиот парламент и Советот од 20 јули 2001 за минимум стандарди за давање привремена заштита во случај на масовен прилив на раселени лица што не се во можност да се вратат во својата земја.

Закон за девизно работење и Закон за вршење на услуги брз трансфер на пари.⁹⁹ - со нив се регулираат дефинициите и методологиите за прибирање и обработка на податоците за девизните дознаки и девизниот прилив врз основа на трансфери од граѓаните на Северна Македонија во странство.

Закон за здравствена заштита - Законот ја гарантира основната здравствена заштита за странски државјани вработени на територијата на Северна Македонија, странци што престојуваат врз основа на школување или стручно оспособување, странци што на територијата на Северна Македонија се во служба во меѓународни организации, странски конзуларни или други претставништва или во лична служба на странски државјани што уживаат дипломатски имунитет.

Закон за здравствено осигурување - со него се утврдува здравственото осигурување на граѓаните и на странците, правата и обврските на здравственото осигурување, како и начинот на спроведување на осигурувањето. И овој закон ги уредува правата и условите за здравствено осигурување на истите категории на странци наведени во Законот за здравствена заштита.

Закон за основно образование - го прокламира основното начело дека децата со странско државјанство што престојуваат во Северна Македонија имаат право на основно образование под еднакви услови како и децата-државјани на Северна Македонија.

Закон за средно образование - предвидува дека странските државјани можат да стекнат средно образование и имаат право да бараат нострификација или еквиваленција на свидетелството стекнато во странство.

Закон за високо образование - пропишува дека странските државјани се запишуваат на студии под исти услови како и државјаните на Северна Македонија. На странските државјани може да им се ограничи или да им се ускрати уписот доколку станува збор за студии што се однесуваат на воено или полициско образование или студии што се од интерес за националната безбедност.

Закон за социјална заштита¹⁰⁰ - со овој закон се предвидени одредби за правото на здравствена заштита на жртви на трговија со луѓе (член 66), како и формирањето на Центарот за лица жртви на ТЛ и можноста за

⁹⁹ Влада на Северна Македонија, Закон за девизно работење (види фуснота 71). Влада на Северна Македонија, Закон за обезбедување услуги брз трансфер на пари (види фуснота 71).

¹⁰⁰ Влада на Република Северна Македонија, Закон за социјална заштита. Достапно на www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/28.5_zakon_SZ.pdf.

сместување на странски жртви на кои им е одреден привремен престој. Во март 2018 година Законот за социјална заштита беше изменет и дополнет, овозможувајќи проширување на мандатот на државниот Центар за жртви на трговија со луѓе и сместување на жртвите на сексуално насилство

Закон за заштита на децата.¹⁰¹ - во кој се регулирани правата на децата, особено од секаков вид сексуално искористување и сексуална злоупотреба (вознемирување, детска порнографија и детска проституција) насилно подведување, продажба или трговија со деца (член 12, став 2).

Кривичен законик - ги инкриминира делата трговија со луѓе (член 418-а), криумчарење мигранти (член 418-б), организирање група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе и криумчарење мигранти (член 418-в) и трговија со дете (член 418-г). Со измените и дополнувањето на Кривичниот законик¹⁰² на Северна Македонија е имплементирана една од клучните придобивки од долгогодишните заложби на Комисијата и Мисијата на ОБСЕ, со воведување на начелото на неказнување на жртвите на трговија со луѓе во кривичното законодавство на Северна Македонија. Со измените на Кривичниот законик, кои стапија во сила на 1 јануари 2019 година, беше предвидена изречна одредба за неказнување на жртвите на кривичното дело трговија со луѓе (член 418-а, став 7) и кривичното дело трговија со деца (член 418-г, став 8). Суштината на ова начело/одредба е дека таа опфаќа неказнување, негонење и непритворање на жртвите. Новите одредби ќе овозможат поефикасна идентификација, помош и поддршка на жртвите, кои во голем број случаи, со оглед на состојбата во која се наоѓаат, се принудувани од страна на трговците и самите да вршат други казниви дела. Примената на начелото на неказниност ќе ги охрабри жртвите да соработуваат со органите на прогонот во откривањето и казнувањето на сторителите.

Закон за бесплатна правна помош¹⁰³ - новиот закон стапи во сила на 1 октомври 2019 година и предвидува обезбедување примарна и секундарна правна помош за сите граѓани на Северна Македонија, вклучувајќи ги и жртвите на родово насилство и домашно насилство. Членот 8, кој беше дел и од претходниот Закон за бесплатна правна помош и ги вклучуваше и жртвите на трговија со луѓе како категорија со право на бесплатна правна помош, сè уште е во сила.

¹⁰¹ Влада на Република Северна Македонија, Закон за заштита на децата, достапно на <http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/dete.pdf>.

¹⁰² Влада на Република Македонија, Закон за измени и дополнување на Кривичниот законик, 28 декември 2018, достапно на www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-izmenuvane-i-dopolnuvane-31-12-2018.pdf.

¹⁰³ Закон за бесплатна помош <http://pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20besplatna%20pravna%20pomos.pdf>.

Во соработка со ИОМ, донесени се, **Стандардни оперативни процедури (СОП)** постапување со жртвите на трговија со луѓе, кои се ревидирани и усвоени во ноември 2018 година. Ревидираните СОП предвидуваат соодветна рамка за давање поддршка, интеграција и доброволно враќање на жртвите на трговија со луѓе и мигрантите. Исто така, во соработка со канцеларијата на УНХЦР, донесени се и Стандардни оперативни процедури за непридружувани деца-странци¹⁰⁴ (СОП за НДС) и Стандардни оперативни процедури за постапување со ранливи категории странци¹⁰⁵ (СОП за РКЛС) усвоени во 2016 година.

Постојната регулатива во областа на легалната и нелегалната миграција е добра правна основа за решавање на поединечните барања на различни категории лица за легален и нелегален престој во Северна Македонија. Независно од тоа, земјата и понатаму ќе ги следи трендовите и насоките на европското законодавство во оваа област заради навремено усогласување со нив.

V.2.2. Клучни меѓународни документи, мултилатерални и билатерални договори за миграцијата

При изработката на стратегиските документи за миграцијата (со сите нејзини аспекти) во Северна Македонија, постои системски приод и се земаат во вид препораките и добрата пракса од меѓународните документи: препораките дадени од страна на Европската комисија, Советот на Европа, извештаите на релевантни регионални и меѓународни организации и тела, стратегии на Европска Унија и ОБСЕ, како и релевантните извештаи и препораки за Северна Македонија содржани во годишните извештаи на Стејт департментот на Соединетите Американски Држави. Во наведените документи е препознаен сеопфатниот, организиран одговор во управувањето на миграцијата во Северна Македонија.

Во последната деценија, покрај посветената имплементација на меѓународните стандарди, Северна Македонија сè поактивно се вклучува во активностите на меѓународната заедница во областа на миграциите. Тие се однесуваат на Глобалниот договор за бегалците¹⁰⁶ и Глобалниот договор

¹⁰⁴ Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Стандардни оперативни процедури за постапување со странски деца без придружба (Скопје, 2015). Достапно на <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-nepriдружувани-deca-stranci.pdf>.

¹⁰⁵ Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Стандардни оперативни процедури за постапување со странски деца без придружба (Скопје, 2015). Достапно на <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-ranlivi-kategorii-lica-stranci.pdf>.

¹⁰⁶ Резолуција 73/151 на Генералното собрание на Обединетите нации за Глобалниот договор за бегалците, усвоена на 17 декември 2018 година (A/RES/73/151). Достапно на www.unhcr.org/5c658aed4.pdf.

за безбедна, уредена и регуларна миграција,¹⁰⁷ подготвени согласно со Њујоршката декларација за бегалци и мигранти, усвоена од Генералното собрание на Обединетите нации во 2016¹⁰⁸ кои во 2018 година ги усвои и Северна Македонија. При конципирањето на одделните области на новата Резолуција на миграционата политика се имаа предвид и 23-те цели на Глобалниот договор за безбедна, уредена и регуларна миграција.

Договорите / спогодбите за меѓудржавна (билатерална и мултилатерална) соработка се значаен инструмент на миграциската политика. За таа цел беа потпишани повеќе договори и спогодби, беа донесени и одлуки во насока на унапредување на соработката во областа на легалната / нелегалната миграција, визниот режим и државјанството.

Легална емиграција

На полето на билатералните договори за **сезонско ангажирање на работната сила** до 2014 година Северна Македонија имаше потпишано и ратификувано билатерални договори за упатување работници за проектни договори само со Словенија, Германија¹⁰⁹ и со Катар. За разлика од договорот со Германија, билатералните договори со Словенија и Катар не беа имплементирани. Во 2013 година Министерство за труд и социјална политика поднесе иницијативи за склучување договори за вработување сезонски работници од Северна Македонија до владите на повеќе земји. Овие и другите иницијативи на државата по 2015 година, за потпишување билатерални договори за сезонска работна сила, не беа прифатени од ниту една земја, поради обврските што произлегуваат од ваквите договори за земјата на прием. Во последните години сè повеќе се применува регионално либерализирање на пазарот на труд (иницијативата мини-Шенген, како и одредени активности во рамките на Централноевропскиот договор за слободна трговија), како поедноставен пристап до пазарот на труд на земјите-потписнички на овие договори.

¹⁰⁷ Резолуција 73/195 на Генералното собрание на Обединетите нации за Глобалниот договор за безбедна, уредна и редовна миграција, усвоена на 19 декември 2018 година (A/RES/73/195). Достапно на www.iom.int/resources/global-compact-safe-orderly-and-regular-migration/res/73/195.

¹⁰⁸ Резолуција 71/1 на Генералното собрание на Обединетите нации за Њујоршката декларација за бегалци и мигранти, усвоена на 19 септември 2016 година (A/RES/71/1). Достапно на www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf.

¹⁰⁹ За секоја деташманска година, која почнува на 1 октомври во тековната година, а завршува на 30 септември наредната година, Владата на Сојузна Република Германија утврдуваше квота на работници што може да се деташираат од Македонија (види фуснота 2) во Германија. За деташманската година 2014 за нашата земја била утврдена квота од 570 работници во областа на градежништвото, монтажа и изолација.

Легален престој на странци

Во однос на социјалната сигурност на странците во Северна Македонија до 2014 година биле во сила 19 билатерални договори¹¹⁰, за координација на системите за социјална заштита, од кои 11 со земји-членки на Европската Унија.¹¹¹ Во овој период беа преземени активности за потпишување билатерални договори за користење на Европската здравствена картичка. Придобивката од нивното реализирање е користење здравствени услуги во странство во случај на стручно усовршување, школување, службено или приватно патување. Ваков вид билатерални договори беа потпишани со 16 земји, плус Косово.^{7,112} По 2015 година беа склучени три договори за социјално осигурување, со Унгарија, Словачка Република и Република Албанија.

Нелегална миграција и реадмисија

Меѓународната соработка во областа на овие миграциони движења и реадмисија е предмет на посебно внимание на миграциските политики. За таа цел Владата на Северна Македонија во последната деценија презеде активности за воспоставување широка меѓународна соработка и размена на податоци од областа на нелегалната миграција. Во периодот 2009-2014 година во врска со нелегалната миграција беа потпишани повеќе спогодби, билатерални и мултилатерални договори, со земјите од опкружувањето и пошироко. Имплементацијата на Спогодбата меѓу Република Македонија и Европската заедница за преземање лица со незаконски престој се одвиваше непречено, а бројот на вратените лица континуирано се зголемуваше. Најголем број од вратените државјани на Република Македонија беа од Германија, а релативно голем беше и бројот на оние од другите земји на Европската Унија (Шведска, Норвешка, Белгија, како и од Швајцарија). Во овој период беа склучени и 4 договори за реадмисија (со Република Молдавија, Босна и Херцеговина, Србија, и Црна Гора), како и протоколи за спроведување на Договорот за реадмисија со 7 земји-членки на Европска Унија (Естонија, Бугарија, Австрија, земјите од Белгија, Луксембург и Германија). Во 2017 година е потпишан договор меѓу Владата на Република Македонија² и Владата на Косово⁷ за преземање лица со незаконски престој и Протокол за негово спроведување (стапи во сила во 2018 година). Во однос на протоколите за спроведување на Спогодбата со Европската

¹¹⁰ Поопширно види: Резолуција на миграциска политика на Република Македонија, 2015-2020 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/18), Скопје, стр. 38.

¹¹¹ До склучувањето нови договори за социјално осигурување Република Македонија ги применуваше договорите преземени од поранешна Социјалистичка Федеративна Република Југославија, и тоа со: поранешна Чехословачка; Англија и Северна Ирска; Франција; Италија; Норвешка и Шведска.

¹¹² Од нив денес се во сила и се применуваат договорите со: Република Хрватска, Австрија, Република Туркије, Швајцарија, Република Словенија, Бугарија, Германија, Босна и Херцеговина, Чешката Република, Холандија, Полска, Луксембург, Белгија, Австралија, Црна Гора, Канада и Косово.⁷ Листа на билатерални договори за социјално осигурување. Достапно на www.mts.gov.mk/content/pdf/dokumenti/2020/24.7-листа2020.pdf.

Комисија: по 2015 година стапени се во сила протоколите со Република Словачка, Италијанската Република, Чешката Република. По 2015 испратени се предлози за склучување договори за реадмисија до Египет и Иран и добиен е предлог за склучување договор за реадмисија со Азербејџан.

Визен режим

Во последната деценија беа донесени голем број одлуки за еднострано укинување на визите за влез и престој до 90 дена и за времено укинување на визите за краткорочен престој на странски државјани, потоа спогодби за условите за патување, како и меѓудржавни договори / спогодби за укинување на визниот режим за носителите на дипломатски и службени пасоши.

До 2015 година Владата на Северна Македонија донела одлуки за еднострано укинување на визите за влез и престој до 90 дена за државјаните на земјите и териториите што беа ставени во Анексот 2 на Регулативата на Европскиот совет бр. 539/2001.¹¹³ Во функција на јакнење на деловните врски и зголемување на бројот на странските туристи во периодот 2010–2014 година донесе повеќе одлуки за еднострано времено укинување на визите за краткорочен престој за државјаните на овие земји, кои се однесуваа за период од една година (Руската Федерација, Украина, Република Азербејџан и Република Казахстан) или подолг период (на пример, еднастрана одлука за укинување на визите за државјаните на Украина за петгодишен период од 2013 до 2018 година). Исто така, беа потпишани спогодби меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Бразил за ослободување од визи (2011 година), како и со Владата на Република Туркије за условите за патување на државјаните на двете држави (2012 година). Во 2011 и 2012 година беа потпишани спогодби меѓу нашата влада и владите на три земји од регионот (Република Србија, Република Албанија и Црна Гора) за условите за патување, освен со важечка патна исправа, и со важечка биометриска лична карта.¹¹⁴

Од 2015 до 2020 година беа донесени одлуки за еднострано укинување на визите за влез и престој до 90 дена на државјаните на 24 земји (кои се наоѓаат на т.н. Бела листа на Европска Унија), како и одлуки за еднострано времено укинување на визите за краткорочен престој за државјаните на пет земји. Беа потпишани спогодби меѓу Владата на Северна Македонија²

¹¹³ Тоа се: Андора, Бразил, Брунеи, Чиле, Костарика, Гватемала, Хондурас, Мексико, Никарагва, Панама, Парагвај, Ел Салвадор, Сингапур, Република Кореа, Уругвај, Хонг Конг, САР, Кина, Макао, САР, Кина, Антига и Барбуда, Бахамите, Република Маурициус, Св. Китс и Невис и Република Сејшели.

¹¹⁴ Освен претходно споменатите активности, во периодот 2009-2014 година беа потпишани меѓудржавни договори / спогодби или беа покренати иницијативи за укинување на визниот режим за носителите на дипломатски и службени пасоши меѓу Владата на Република Македонија и владите на Република Индија, Република Индонезија и Аргентинската Република, Социјалистичка Република Виетнам и Катар. (Види фуснота 2.)

и уште две земји од регионот (Косово⁷ и Босна и Херцеговина) за условите за патувања на граѓаните, односно за влез и краткорочен престој, освен со важечка патна исправа и со важечка биометриска лична карта. Со одредени држави беа потпишани меѓудржавни договори и спогодби за укинување на визниот режим за носителите на дипломатски и службени пасоши.

Државјанство

Закон за ратификација на Конвенцијата за намалување на бездржавјанството („Службен весник на Северна Македонија“ бр. 208/2019) од 17.10.2019 година. Согласно со овој Закон, Министерството за внатрешни работи се определува како надлежен орган на државната управа што ќе се грижи за извршување на Конвенцијата од членот 1 од овој закон.

Имајќи го предвид искуството од досега склучените договори и нивната имплементација, Северна Македонија им останува посветена на овие активности, особено на оние што имплицираат проширување на економската соработка, поголема заштита на нашите граѓани во странство и олеснет влез и престој на странците, посебно на дефицитарната работна сила на пазарот на трудот.

В.3. Институционална рамка

Миграционата политика ги опфаќа сите релевантни аспекти на легалната емиграција и имиграцијата на странците, како и нелегалните миграции и криумчарењето мигранти, трговијата со луѓе, азилот и заштитата на бегалците. Комплексноста на сите овие области претпоставува потреба од инволвирање на повеќе институции. Таа е препознаена и при конципирањето на составот на Меѓуресорската група за креирање на миграциската политика.¹¹⁵ Секоја од овие институции/организации има надлежности во својата област, но и споделени надлежности во некоја од другите области што се предмет на опсервација во миграциската политика. Оттаму, нивните одговорности и надлежности би требало да бидат јасно утврдени, а активностите максимално хармонизирани и координирани.

Сознанијата од имплементацијата на претходните миграциски политики (за 2009-2014 и 2015-2020 година), како и текот на активностите при конципирањето на новата Резолуција на миграциската политика за 2021-2025 година, потврдуваат дека институционалните претпоставки за реализација на миграциската политика, меѓу другото, зависат и од бројот на

¹¹⁵ Неа ја сочинуваат претставници од: Кабинетот на Владата на РСМ, Министерството за внатрешни работи, Министерството за надворешни работи, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за образование и наука, Министерството за правда, Министерството за економија, Министерството за здравство, Секретаријатот за европски прашања, Државниот завод за статистика, и меѓународните организации (ИОМ, УНФПА, УНХЦР, ИЦМПД, МАРПИ).

надлежните институции за секоја од споменатите области на миграциите. Имено, во Северна Македонија релативно поедноставни се конципирањето и имплементацијата на миграциската политика во оние области каде што се надлежни две до три институции. Оваа констатација се однесува на илегалните миграции, криумчарењето мигранти, трговијата со луѓе, азилот, визниот режим и македонското државјанство. Притоа, комуникацијата помеѓу институциите е поефикасна, а резултатите на нивните активности се поусогласени и поефикасни.

Поинакво е искуството при имплементацијата и конципирањето на миграциската политика во делот на легалната емиграција и имиграција на странците, но со евидентна разлика кога станува збор за двата вида миграција. За разлика од политиката кон странците (со привремен и постојан престој) и нивната интеграција, креирањето и имплементацијата на политиката во однос на емиграцијата се многу посложени активности. Тоа е условено од комплексноста на проблематиката на емиграцијата на граѓаните на Северна Македонија во странство, нејзината долгорочност, недостигот од релевантни податоци и информации, како и поради големиот број директно и индиректно инволвирани институции во оваа област. Евалуацијата на претходните миграциски политики покажа дека значителен дел од предвидените мерки и активности во оваа област останал нереализиран. Конципирањето на политиката, пак, потврди дека доколку се стави акцент на причините, последиците и импликациите од емиграцијата, тогаш треба да бидат вклучени и други институции (кои не се дел од постојната Меѓуресурска група за креирање на миграциската политика), а координацијата во однос на мерките и активностите за одделните специфични цели треба да се одвива во рамките на помал број директно инволвирани институции.¹¹⁶

Значењето на воспоставените миграциски мрежи при имплементацијата на мерките и активностите поврзани со причинско-последичната обусловеност на емиграцијата во странство е мошне големо. Тие би требало да се искористат за воспоставување и продлабочување на соработката на мигрантите и повратниците со институциите на локално ниво. Искуствата на многу земји потврдуваат дека користењето на миграциските мрежи за поттикнување на социоекономскиот развој на подрачјата на потекло е мошне инструкторно. Во таа смисла, во Северна Македонија

¹¹⁶ Така на пример, мерките и активностите за зајакнување на инфраструктурата за прилив на девизните дознаки преку формалните канали и создавање можности за нивно попродуктивно користење беа конципирани во соработка со Народната банка, а мерките и активностите за пронаоѓање и привлекување инвеститори од граѓаните на Северна Македонија кои живеат во странство - во консултација со Министерството за економија, Министерството за локална самоуправа и Агенцијата за странски инвестиции.

неопходна е поголема инволвираност на центрите на планските региони и на општините, како и невладиниот сектор во земјата, и нивно поврзување со мигрантските организации во странство.

Во последната деценија меѓународните организации, првенствено ИОМ, УНФПА, УНХЦР, ИЦМПД, МАРПИ, што имаат свои канцеларии во Северна Македонија со многубројните активности дадоа голема стручна поддршка и финансиска помош при реализацијата на проектите и активностите во однос на различните аспекти на легалните и нелегалните миграции. Нивната експертиза и посветеност при конципирањето на претходните и новата миграциска политика на Северна Македонија, а која се одвива во координација со надлежните институции, се од огромно значење. Поддршката на претставниците на меѓународните организации ќе биде мошне значајна и при имплементацијата на новата Резолуција на миграциската политика 2021-2025 година.

Оваа дискусија во врска со институционалните претпоставки, односно одговорните и инволвираните институции за конципирање и имплементација на миграциската политика на Северна Македонија, го наметнува прашањето за потребата од конципирање и усвојување на Закон за управување со миграциите во кој би биле утврдени сите релевантни аспекти на институционалните претпоставки за ефикасно управување на миграциските процеси во делот на надворешните миграции.

В.4. Меѓународна соработка

Долгорочен приоритет на Владата на Северна Македонија и на надлежните министерства е ефикасно управување со миграциите, вклучително и справување со илегалната миграција. Меѓународната соработка во областа на миграциите и граничната безбедност се темели на Поглавјето 24, Правда, слобода и безбедност на ЕУ *aquis*. Таа најчесто се остварува со соседните земји преку билатерална соработка.

Меѓународната соработка со регионалните и меѓународните организации што имаат надлежност во граничната безбедност се остварува преку членство во меѓународните организации. Соработката со ФРОНТЕКС,¹¹⁷ УНХЦР,¹¹⁸ ЕАСО,¹¹⁹ Европол,¹²⁰ Интерпол,¹²¹ ИОМ,¹²² ИЦМПД,¹²³ СЕЛЕК,¹²⁴

¹¹⁷ <https://frontex.europa.eu>.

¹¹⁸ www.unhcr.org.

¹¹⁹ www.easo.europa.eu.

¹²⁰ www.europol.europa.eu.

¹²¹ www.interpol.int.

¹²² www.iom.int.

¹²³ www.icmpd.org.

¹²⁴ www.selec.org.

МАРРИ,¹²⁵ УНФПА¹²⁶ и други организации и тела е интензивна и се остварува на дневна основа. Целта е преку размена на информации и усогласено постапување да се развијат стандарди за ефикасно спроведување на законите.

Заради подобрување на безбедноста на границата со Република Грција, Северна Македонија во 2016 година потпиша билатерални договори со осум држави (Полска, Чешка, Словачка, Австрија, Унгарија, Словенија, Хрватска и Србија), со кои и е обезбедено присуство на странски гранични полициски службеници. Нивното присуство овозможува обезбедување повисок степен на безбедност и подобро управување со миграцијата.

Соработка со Европската Унија - Европската Унија е најважен партнер во соработката со Северна Македонија, чија цел е усвојување на европското правно наследство. Во годишниот извештај за напредокот во Северна Македонија значајно место му се посветува на граничното управување, каде што миграциите се од централна важност. Поддршката на ЕУ се одвива на две нивоа: политичка, преку поставување на целите што треба да се достигнат, и финансиска, преку финансирање голем број програми и проекти со кои се поддржуваат евроинтеграциските процеси во нашата земја.

Соработка со ФРОНТЕКС¹²⁷ - ФРОНТЕКС е агенција основана со Уредба на Советот (ЕЗ) 2007/2004, која во чл. 2 ги дефинира нејзините надлежности:¹²⁸

1. ја координира оперативната соработка меѓу државите-членки во управувањето со надворешните граници;
2. им дава помош на државите-членки во обука на граничните службеници и воспоставува заеднички стандарди на обука;
3. прави анализа на ризик;
4. ги следи научните истражувања значајни за контрола и надзор на границата;
5. на државите-членки им дава техничка и оперативна помош на надворешните граници, како и при организирање на враќање на државјаните на трети земји при реадмисија.

¹²⁵ <http://marri-rc.org.mk>.

¹²⁶ <https://mk.unfpa.org>.

¹²⁷ ФРОНТЕКС е кратенка за Европската агенција за управување и оперативна соработка на надворешните граници на државите-членки на ЕУ, <https://frontex.europa.eu>.

¹²⁸ Визија и мисија на ФРОНТЕКС, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/our-mission>.

Во изминатите години ФРОНТЕКС активно работи на институционализирање на соработката со трети земји, како и со меѓународни организации што имаат надлежност во миграцијата. Таа соработка се темели на заемно почитување, поддршка од ФРОНТЕКС, која најчесто се состои од експертиза и истражувачки анализи, афирмирање на човековите права и на доброто владеење. Северна Македонија со ФРОНТЕКС има работен договор за соработка од 2009 година,¹²⁹ кој предвидува размена на информации и анализа на ризик, тренинг и учество во истражувачки и развојни проекти, како и оперативни активности. Граничната полиција на Северна Македонија е вклучена во голем број проекти на ФРОНТЕКС, кои имаат влијание во јакнењето на капацитетите на граничната полиција и во подобрувањето на регионалната соработка.

Соработка со ИОМ - придонесот на ИОМ е евидентен и мошне голем во обезбедувањето експертска поддршка и финансирањето голем број проекти, како и креирањето голем број стратегиски документи и политики. ИОМ активно учествува и обезбедува финансиска поддршка за доброволно враќање на мигрантите од Северна Македонија. Тековно ИОМ има голема улога во имплементацијата на Глобалниот компакт за миграции (2020), во креирањето на новата Резолуција на миграциска политика, потоа Миграциски профил, како и Националниот патоказ за миграциските статистики во Северна Македонија.

Соработка со УНХЦР - УНХЦР во континуитет ги поддржува напорите на институциите во Северна Македонија во создавањето современа регулатива што се однесува на бегалците. Поддршката се состои и во обезбедување техничка и ИТ-помош во унапредувањето на методологијата за поефикасно водење на статистиките поврзани со барателите на азил и правото на пристап до азил.

Соработката со УНФПА - УНФПА¹³⁰ ги поддржува напорите на институциите во Северна Македонија во развој на стратегии што ќе одговорат на демографските промени и нивното влијание врз економијата, социјалниот систем и инфраструктурата.

Соработка со ЕАСО - треба да обезбеди поефикасна практична соработка што се состои во заеднички тренинг, експертиза, статистички податоци и податоци за државите од каде што потекнуваат барателите на азил.

¹²⁹ FRONTEX, "EU external borders in May: Detections in Western Balkan region more than double", news release, 13 јуни 2022. Достапно на <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/working-arrangement-with-the-fyr-of-macedonia-concluded-10iaEG>.

¹³⁰ UNFPA, "UNFPA population event ends with calls for strengthening human capital in response to demographic change", news article, 23 октомври 2019. Достапно на <https://northmacedonia.unfpa.org/mk/news>.

Соработка со МАРРИ¹³¹ - МАРРИ-иницијативата е формирана во 2003 година со цел да обезбеди регионална размена на информации од областа на миграцијата. Подобрувањето на регионалната соработка е во насока на подготвување платформа за поефективна соработка меѓу земјите од регионот.

Прекугранична полициска соработка - таа се реализира со соседните земји и е особено важна за спречувањето на нерегуларната миграција. Прекуграничната соработка се одвива согласно со рамките содржани во Шенген-каталогот со препораките на Европската Унија и најдобрите практики (Шенген-каталог, IV дел: Полициска соработка), развивање билатерална и мултилатерална соработка во делот на граничното работење и учество во меѓународни програми, проекти и иницијативи. Северна Македонија има воспоставено заеднички гранични центри со Албанија, Бугарија, Србија и Косово,⁷ преку кои се остварува ефикасна прекугранична соработка.

Во 2020 година големо влијание врз бројот на спречените обиди на нерегуларна миграција имаше новонастанатата состојба со пандемијата на ковид-19. За спречување на оваа појава беа преземени зајакнати мерки и активности, како затворање на границите со соседните земји и на аеродромите за меѓународен сообраќај, ангажирање на војската за обезбедување на границата, прогласување вонредна состојба во државата, ограничување на времето на движење, спроведување карантин и слично. И во оваа новонастаната ситуација меѓународната соработка во голема мера помогна за соодветно справување со предизвиците.

¹³¹ Регионална иницијатива за миграции, азил и враќање на бегалци, достапно на <http://marri-rc.org.mk>.

ДЕЛ Г: КЛУЧНИ НАОДИ, ВЛИЈАНИЈА НА МИГРАЦИСКАТА ПОЛИТИКА И ПРЕПОРАКИ

Г.1. Главни наоди за тековните трендови, влијанието на миграцијата и политиките за миграција

Промените на надворешните и внатрешните миграции на Северна Македонија опишани во Миграцискиот профил се посматраат за подолг период (2009-2019/2020 година) и во поширок контекст на нивната причинско-последична обусловеност, имплементираните политики, промените во легислативата и меѓународната соработка.

Миграциските текови од Северна Македонија во странство и влезот на странците во земјата се одвиваа во услови на значителни промени во областа на визниот режим, условени од визната либерализација и неговото хармонизирање со Европската Унија, како и преземените активности за визни олеснувања со повеќе земји. Во анализираниот период беа одобрени вкупно 34.648 барања за виза на државјани од околу 180 земји. Притоа, на годишно ниво по 2015 година тие забележаа значително намалување, што кореспондира со промените во визниот режим. Туркије, Кина и Индија се земјите со најголемо учество (околу 25%) во вкупно издадените визи од 2009 до 2019 година.

Големи промени се карактеристични и за прекуграничната мобилност, односно протекот на патници на државната граница. Во овој период влезот на македонски и странски државјани порасна за околу 60 проценти, бројот на граѓаните на Северна Македонија што излегле од земјата се удвои, а на странските државјани што излегле од Северна Македонија се зголеми за една четвртина (25%). Повеќе од 90 проценти од странците што влегле во земјата се државјани на европските земји.

Во периодот 2009-2019 година македонско државјанство стекнале вкупно 12.660 лица. Во однос на отпустот од државјанство, пак, податоците на Министерство за внатрешни работи покажуваат дека вкупно 13.591 лице добиле отпуст од државјанство на Северна Македонија. Најголем дел од нив, односно околу две третини, побарале отпуст за да стекнат државјанство на Германија, Австрија и Словенија.

Анализата на промените во особеностите на легалните и нелегалните надворешни миграции покажува дека по 2009 година тие се одвиваат со различен обем и динамика, како и промени во структурата и потеклото на мигрантите.

- a) Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на доселените странци со привремен престој е зголемен за безмалку

три пати и во 2019 година изнесува околу 4.500 лица. Податоците на Министерството за внатрешни работи покажуваат дека истата година бројот на странците со привремен престој е двојно поголем (околу 10.000 лица), а бројот на оние со постојан престој се движи околу 800 лица.

- б) Големата емиграција на граѓаните на Северна Македонија во странство, која во последната деценија дополнително се интензивираше, во последните години претставува најголем предизвик за земјата, поради големите промени во нејзините особености и доминантната застапеност на трајната миграција. Во 2018 и 2019 година бројот на граѓаните на Северна Македонија што заминале во странство е околу 25.000 лица, а вкупниот број на македонските државјани што престојуваат надвор од Северна Македонија достигна околу 700.000 лица, што претставува повеќе од една третина од вкупното население во земјата. Пораст бележи и циркуларната миграција, за која речиси и нема релевантни податоци.
- в) Нелегалната миграција по големиот бран во 2015 година бележи намалување, а Северна Македонија останува дел од западнобалканскиот коридор и претставува земја на транзит помеѓу земјите на потекло и на дестинација на мешаните миграциски движења (составени од ранливи категории лица, меѓу кои има непридружувани деца, жртви на трговија со луѓе и лица со потреба од меѓународна заштита).
- г) Годишните извештаи на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција покажуваат дека во континуитет се преземаат мерки и активности за превенција и борба против трговијата со луѓе. Статистичките податоци на Министерство за внатрешни работи за последните десетина години потврдуваат дека во Северна Македонија годишно се откриваат од 0 до 3 кривични дела. Овие податоци секако не ја одразуваат реалната ситуација, бидејќи станува збор за казно дело што не е лесно за откривање и за соодветно документирање.
- д) Бројот на барателите на азил е најголем во периодот 2013-2015 година, а во последните пет години континуирано се намалува, при што за најголем дел од нив постапката е запрена поради неприсуство на барателот. Истовремено, значително е зголемен бројот на вратените македонски граѓани и странци во постапка за реадмисија, согласно со склучените билатерални договори со повеќе земји-членки на Европската Унија и со други земји.

Влијанието на легалната миграција врз демографскиот, економскиот и социјалниот развој кореспондира со обемот, структурните карактеристики и причинско-последичната поврзаност на иселувањата на македонските државјани во странство и доселувањето на странците. Со оглед на релативно малиот број доселени странци и нивниот доминантно привремен карактер, имиграцијата нема позначително влијание врз споменатите аспекти на развојот. Оттаму, останува доминантно влијанието на легалната миграција, односно големата емиграција во странство. Нелегалната миграција, освен големиот бран во 2015-2016 година, во последната деценија не забележа позначителен обем што би имал посериозни импликации врз развојот. Северна Македонија за најголем дел од нив е земја на транзит.

Последиците и импликациите од емиграцијата во странство се многубројни и мошне комплексни, а се манифестираат врз развојот на населението и човечкиот капитал, расположливата работна сила и пазарот на трудот, образовната и научната дејност, социоекономскиот развој, здравјето и животната средина. **Евидентно е нивното влијание на макро-, мезо- и микрониво.**

Повеќедецениската растечка емиграција, која достигна кулминација во последната деценија, услови големи демографски последици и импликации на макрониво (национално) и на мезониво, односно на ниво на региони и општини. Тие се манифестираат во намалување на вкупното население, врз основа на трајната емиграција и на наталитетот што се реализира во странство, стареење на населението и на работната сила, трајна загуба на човечки капитал, таленти и научници. Неповолни се последиците и на микрониво, односно на ниво на домаќинствата што имаат свои членови во странство, кои се изразени во пораст на бројот на старечките и самечките домаќинства.

Емиграцијата предизвикува сè поголем недостиг од работна сила на пазарот на трудот во услови на сè уште висока невработеност, со мошне неповолни последици врз развојот на одделни сектори. Развојните ефекти на девизните дознаки во голема мера се одредени од начинот на нивното користење. Во последната деценија во Северна Македонија е забележан голем обем на девизните дознаки и девизните приливи од дијаспората. Сите истражувања за нивното користење покажуваат дека најголем дел од овие средства се користат за лична потрошувачка. Тие неспорно имаат позитивно влијание врз потрошувачката и животниот стандард на домаќинствата на мигрантите, но тоа нема долгорочни развојни ефекти на макро- и мезониво преку зголемување на потрошувачката. Поради нивното занемарливо користење за инвестиции во земјата изостанува нивното позитивно влијание врз економскиот развој на земјата.

Миграционата политика во наредниот период би требало да се темели на идентификуваното влијание на легалните и нелегалните миграции врз демографскиот и социоекономскиот развој на макро-, мезо- и микрониво, а кои се мошне комплексни и далекусежни. Главни насоки на дејствување на миграциската политика на Северна Македонија би требало да бидат:

- а) Создавање предуслови за намалување на трајните иселувања, со посебен фокус на лицата со високо ниво на образование, преку континуирано анализирање на причините за емиграцијата. Истовремено, неопходна е поддршка на привремената циркуларна миграција, како и поттикнување на повратните текови и олеснување на меѓусебното препознавање на вештините и квалификациите.
- б) Неспорна е потребата за ефикасно управување на економската и неоекономската легална имиграција согласно со растечкиот дефицит од работна сила од одредени профили и креирање соодветна визна политика.
- в) Натомошно унапредување на воспоставениот систем за азил и зголемување на неговата ефикасност и ефективност.
- г) Зајакнување на националните капацитети за навремено ефикасно и ефективно спречување, откривање и управување со нелегалната миграција.
- д) Во услови на сè поголема инволвираност на Северна Македонија во меѓународните активности во областа на миграциите и како земја-потписник на Глобалниот договор за миграции, неопходна е политика за градење партнерства за унапредување на меѓународната соработка во областа на миграциите.

Г.2. Препораки во врска со рамката на Владата за управување со миграцијата

Во последната деценија Владата на Северна Македонија презеде голем број активности во насока на создавање претпоставки за управување со миграциите и за унапредување на состојбите во оваа област. Во делот на поддржувачката рамка во последната деценија евидентни се позитивни промени во насока на примена на меѓународните стандарди во однос на сите релевантни аспекти на управувањето со миграциите и креирањето на миграциската политика. Во таа насока:

- а) Евидентен е напредок во делот на инструментите на миграциската политика (визниот режим, поддршката/заштитата на македонските државјани во странство, престојот и вработувањето на странците, македонското државјанство), како и институционалните претпоставки за креирање на миграционата политика;

- б) Направени се голем број измени на постојната легислатива и усвоени се новизакони што директно или индиректно ја третираат проблематиката на миграциите. Денес Северна Македонија има релативно солидна правна рамка за регулирање на легалните и нелегалните миграциони движења, која во голема мера е синхронизирана со меѓународните стандарди и регулативата на Европската Унија;
- в) Континуирано се проширува меѓународната соработка на земјата и се зголемува бројот на потпишаните билатерални договори и протоколи што го регулираат и го олеснуваат процесот на миграциските движења;
- г) Северна Македонија активно учествува во меѓународните иницијативи и доследно ги почитува обврските во областа на миграциите. Во 2018 година нашата земја им се приклучи на земјите-потписнички на Глобалниот договор за безбедна, уредена и регуларна миграција (ГКМ) и Глобалниот договор за бегалците (ГКБ), подготвени согласно со Њујоршката декларација за бегалци и мигранти и усвоена од Генералното собрание на Обединетите нации во 2016 година.

Независно од идентификуваниот прогрес и унапредувањето на поддржувачката рамка на управувањето со миграцијата во Северна Македонија, останува потребата за нејзино натамошно подобрување и хармонизација со меѓународните стандарди. Во таа насока препораките би се однесувале на следните аспекти.

Идните активности во областа на **визниот режим** треба да се одвиваат во насока на натамошно хармонизирање на националната визна политика со визната политика на Европската Унија, потоа отпочнување преговори за визна либерализација со одделни држави (кои се наоѓаат на т.н. Бела листа на ЕУ/Шенген), вклучително натамошни едностранни времени одлуки за укинување на визниот режим за краткорочен престој во одредени држави, како и потпишувања на нови билатерални спогодби за укинување на визниот режим за носителите на дипломатски и службени пасоши.

Унапредувањето на квалитетот на **конзуларните услуги** што им се даваат на македонските државјани што работат и престојуваат во странство останува еден од постојаните приоритети во македонската надворешна политика. Во услови на пораст на циркуларната миграција од не помало значење е континуираното обезбедување информации за легалните процедури за миграција, потоа заштитата на мигрантите преку меѓудржавните договори за соработка во областа на трудовата миграција (посебно на ранливите категории на мигранти, нискоквалификуваните мигранти, жените-мигранти), како и регулирањето на работењето на приватните агенции за вработување во странство

Во делот на **државјанството** останува потребата за доследно постапување и грижа за лицата без државјанство во согласност со Конвенцијата за статусот на лицата без државјанство од 1954 година. Во

однос на овој предизвик, иако генерално нема посебен проблем со лицата без државјанство, сепак како резултат на сукцесијата не е целосно исклучено прашањето одреден број лица што живеат во Северна Македонија сè уште да немаат регулирано државјански статус.

Институционалните претпоставки, односно одговорните и инволвираните институции, се особено значајни од аспект на конципирањето и имплементацијата на миграциската политика на Северна Македонија. Во насока на унапредување на ефикасноста на нивното дејствување се наметнува потребата од конципирање и усвојување на **Закон за управување со миграциите**. Искуствата покажуваат дека со овој закон: се дефинираат различните форми на миграција, надлежностите и постапката за нивно регулирање; се воспоставува координиран систем за управување со миграцијата, со утврдени принципи, надлежни државни органи одговорни за управување со миграцијата и единствен систем за прибирање и размена на податоци во оваа област; се предлагаат и се преземаат мерки за спроведување на миграциската политика, подобро хармонизирање на политиките во одделни области на миграциите, како и остварување на целите утврдени со стратегиските документи.

Постојната **регулатива** во областа на легалната и нелегалната миграција е добра правна основа за решавање на поединечните барања на различни категории лица за легален и нелегален престој во Северна Македонија. Независно од тоа, земјата и понатаму треба да ги следи трендовите и насоките на европското законодавство во оваа област заради навремено усогласување со нив.

Северна Македонија би требало да остане посветена на **склучување договори и нивна имплементација**, особено на оние што имплицираат проширување на економската соработка, поголема заштита на нашите граѓани во странство и олеснет влез и престој за дефицитарната работна сила на пазарот на трудот.

Покрај унапредувањето на поддржувачката рамка, неопходно е да се обезбедат кадровски, организациски и финансиски претпоставки за реализацијата на миграциската политика за периодот 2021-2025 година и другите усвоени стратегиски документи во областа на миграцијата, континуирано дополнување на овој миграциски профил, имплементација на Националниот патоказ за миграциска статистика и другите документи што се во процес на реализација.

Управувањето со миграцијата треба да придонесе за рамномерен и планиран економски развој на Северна Македонија, со респектирање на стратегијата и политиката на економски развој и економските односи со странство, мерките на активните политики за вработување, популационата

политика и политиките во областа на образованието и науката, преку јакнење на врските со дијаспората, враќање и реинтеграција на мигрантите, интеграција на лицата што имаат признаено право на заштита, доследно спроведување на договорите за реадмисија и др.

Г.3. Препораки за вклучување на миграциите во секторските политики

Координираноста на миграциската политика со развојните стратегиски документи и секторските политики може да придонесе за нејзина ефикасна реализација и ублажување на постојните демографски и социоекономски проблеми на национално и регионално ниво, условени од големата емиграција во странство.

Во однос на девизните дознаки, Северна Македонија треба да се стреми кон имплементација на мерки и активности за зголемен трансфер на овие средства преку официјални канали, како и создавање можности за нивно попродуктивно користење во насока на максимизација на личниот бенефити и поддршка на развојот на земјата. Денес земјата има респектабилна бизнис-дијаспора, чија поголема вклученост во инвестициските активности на земјата може да придонесе за поттикнување на економскиот развој. Оваа соработка треба да се темели на заемен економски интерес, сигурност и на еднаков третман со другите инвеститори.

Стратегијата за соработка со дијаспората покажа дека се мошне големи можностите за вклучување на миграциите во секторските политики.¹³² Тие се особено значајни во делот на продуктивно користење на девизните дознаки и девизните приливи за **поттикнување на инвестициите**. За таа цел активностите би требало да се насочат кон:

- а) Промовирање на можностите и создавање погодности за зголемен обем на директни инвестиции на дијаспората.
- б) Мапирање бизнисмени од дијаспората и нивно континуирано информирање за можностите за инвестирање во земјата.
- в) Натомошно проширување на организираната форма на дејствување на бизнис-дијаспората.
- г) Идентификување на можностите за вклучување на дијаспората во реализацијата на проекти со јавноприватно партнерство.
- д) Создавање услови за издавање „обврзници за дијаспората“.
- ѓ) Поорганизирано дејствување на бизнис-дијаспората во привлекувањето странски инвеститори.

¹³² Поопширно види: Влада на Република Македонија (2019), *Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, 2019-2023 година*, Скопје, стр. 26-45.

Не помалку значајни би биле активностите во **секторот надворешна трговија**. Воспоставувањето соработка со дијаспората во насока на зголемување на извозот на македонски производи и нивна поголема достапност во земјите / подрачјата каде што престојуваат поголем број граѓани на Северна Македонија, како и интензивирањето на трговијата помеѓу македонските компании и компаниите од дијаспората, се комплексен процес. За негова ефикасна реализација неопходни се активности за:

- а) Согледување на актуелната ситуација, потребата и условите за извоз на македонски производи во земји/подрачја со повеќебројна дијаспора.
- б) Мапирање и креирање база на податоци на деловни субјекти во областа на трговијата на претставници на дијаспората и на извозници од Северна Македонија, како појдовна основа за поврзување на македонски компании и бизнисмени од дијаспората што се заинтересирани за воспоставување трговски врски.
- в) Иницијативи за запознавање и вмрежување (вклучувајќи онлајн-алатки и трговски саеми) на бизнисмените од Република Северна Македонија и од дијаспората во областа на трговијата.
- г) Реализација на обуки за македонските микро-, мали и средни претпријатија за настап на странски пазари и вмрежување со дијаспората заради отворање нови пазари.

Туризмот е сектор што, исто така, има широки можности за развој преку соработка со дијаспората. Тој би можел да се реализира преку:

- а) Создавање претпоставки за поголемо користење на туристичката понуда во земјата при доаѓањето на нашите граѓани од странство.
- б) Идентификување и реализација на посебна туристичка понуда за младите од дијаспората.
- в) Промоција на културниот туризам.
- г) Континуирано унапредување на туристичката понуда, вклучително преку субвенционирање нискобуџетни летови и туристички содржини и интензивирање на промоцијата на македонскиот туризам.
- д) Согледување на можностите за вклучувањето на дијаспората во туристичката индустрија како инвеститори.
- ѓ) Вклучување на организациите на дијаспората во промоција на македонскиот туризам во земјите на престој.

Филантропските придонеси на дијаспората во изминатите децении беа мошне значајни, но за нив нема доволно информации. Дел од нив беше злоупотребен и затоа активностите за нивното зголемување и унапредување треба да бидат поставени во поинакви околности. Тоа имплицира активности во насока на:

- а) Креирање фонд за социјални иновации со поддршка на дијаспората.
- б) Идентификување на потребата за ревизија на постојната регулатива во областа на донациите.
- в) Согледување на можностите за даночни и административни олеснувања за филантропските придонеси на дијаспората.
- г) Унапредување на соработката на земјата со дијаспората во областа на филантропските придонеси.
- д) Создавање механизам за сведување на минимум на злоупотребите поврзани со филантропските придонеси на дијаспората.
- ѓ) Воспоставување различни форми на признанија за големите филантропи од дијаспората.

Денес Северна Македонија располага со голема научна дијаспора, а воспоставувањето соработка со неа може да придонесе за унапредување на високообразовната и научната дејност во земјата. Реализацијата на оваа соработка имплицира повеќе активности, меѓу кои може да се издвојат:

- а) Формирање центар за дијаспора.
- б) Континуирано мапирање на научната дијаспора, како претпоставка за воспоставување соработка со научниците од земјата.
- в) Креирање платформа (функционална база на податоци) за вмрежување на научната дијаспора и научните кадри во земјата во различни области.
- г) Вклучување на научната дијаспора во образовниот процес на високообразовните институции во Северна Македонија.
- д) Соработка на научната дијаспора и на високообразовните институции при реализацијата на научноистражувачки проекти во различни области.

Посебен предизвик претставуваат континуираната грижа за дијаспората и унапредувањето на нејзините врски со Северна Македонија, како и на соработката со дијаспората, посебно вклучувањето на дијаспората во ревитализацијата и засилувањето на економската дипломатија, јавната и културната дипломатија.

Г.4. Препораки за подобрувања на статистиката за миграциите и целокупната база на докази

Анализата во миграцискиот профил покажува дека недостигаат сеопфатни и релевантни податоци за многу аспекти на миграциите. Дел од нив се иманентни на оваа проблематика, која е тешка за следење и документирање, а дел од нив произлегуваат од недостигот од податоци од домашни извори. Без податоци не може да се направи сеопфатна анализа и да се конципираат соодветни политики и мерки.

Недостигот од целосни податоци за трајната и привремената емиграција од Република Северна Македонија во странство од домашни извори останува најголем проблем при осознавањето на особеностите на овие преселенички движења. Иако статистиките од странски извори даваат пореални сознанија за манифестираните промени, сепак поради нивната неконзистентност и различна методолошка основа, тие не може да се прифатат како трајна алтернатива на статистиките од домашни извори.

Во вакви околности, една од стратегиските цели на новата Резолуција на миграциската политика на Република Северна Македонија 2021-2025 година е обезбедување релевантни статистики и информации за легалните и нелегалните миграциски движења во, од, и низ Република Северна Македонија. Конкретните цели се однесуваат на: а) собирање и користење точни и дезагрегирани податоци за надворешните миграции, како основа за градење политики базирани на докази и б) обезбедување докази за правен идентитет и соодветна документација за мигрантите.

Во насока на унапредување на состојбите во делот на статистиките за миграциите е и Националниот патоказ за миграциска статистика, кој е во процес на усвојување, а подготвен е во согласност со Регулативата 862/2007 и Регулативата 2020/851. Тој има цел да ја прикаже постојната состојба во државните институции што имаат надлежност во областа на миграциите и особено состојбата со статистиката поврзана со Регулативата 862/2007 и Регулативата 2020/851, да ги идентификува предизвиците во процесот на усогласување на националното законодавство и Европската Унија, како и предизвиците поврзани со прибирање релевантни податоци во врска со следењето и управувањето со меѓународните миграциски процеси.

Националниот патоказ за миграциската статистика е стратегиски документ што ги насочува активностите на надлежните институции, со утврдена временска рамка за целосно усогласување со Регулативата 862/2007. Националниот патоказ ги идентификува активностите поврзани со собирање статистички податоци и предизвиците со кои се соочуваат надлежните институции. Исто така, Националниот патоказ има цел да помогне во наоѓањето национално решение согласно со Регулативата 862/2007 и Регулативата 2020/851, ако такво решение недостига во домашното законодавство.

Националниот патоказ е динамичен документ, имплементиран, следен и ажуриран од носителите на одлуки на највисоко ниво, со цел да обезбеди одржлив концепт за размена на сеопфатни и компатибилни податоци за мигрантите, усогласен со земјите од регионот, но и со земјите на Европската Унија. Податоците дадени на овој начин претставуваат основа за проценка на бројот на граѓаните, македонски државјани и странци, на годишно ниво, што е важно од аспект на пресметување и следење на сложените демографски и социоекономски индикатори.

АНЕКС

АНЕКС 1. Топ 10 земји на потекло по континент на странци кои влегле во Северна Македонија преку граничните премини, 2009, 2015 и 2019

2009			2015			2019		
ЕВРОПА	4.338.511	%	ЕВРОПА	6.097.216	%	ЕВРОПА	7.247.460	%
Србија	1.140.345	26,3	Србија	1.526.526	25,0	Косово ⁷	1.641.197	22,6
Грција	864.626	19,9	Косово ⁷	1.107.538	18,2	Србија	1.490.823	20,6
Косово ⁷	647.004	14,9	Грција	1.010.275	16,6	Албанија	1.140.487	15,7
Албанија	362.611	8,4	Албанија	729.847	12,0	Грција	766.518	10,6
Бугарија	313.377	7,2	Бугарија	444.623	7,3	Бугарија	609.249	8,4
Унгарија	139.106	3,2	Германија	158.247	2,6	Германија	209.658	2,9
Германија	126.813	2,9	Полска	132.595	2,2	Румунија	140.232	1,9
Полска	126.145	2,9	Унгарија	115.913	1,9	Полска	137.666	1,9
Румунија	66.247	1,5	Румунија	95.374	1,6	Шведска	132.915	1,8
Хрватска	59.859	1,4	Шведска	92.378	1,5	Унгарија	99.985	1,4
АЗИЈА	135.238	%	АЗИЈА	261.614	%	АЗИЈА	315.795	%
Туркије	119.818	88,6	Туркије	209.075	79,9	Туркије	246.511	78,1
Израел	8.423	6,2	Uzbekistan	18.874	7,2	Кина	20.193	6,4
Јапонија	1.565	1,2	Кина	8.036	3,1	Израел	14.580	4,6
Кина	1.109	0,8	Јужна Кореа	5.818	2,2	Malaysia	8.963	2,8
Јужна Кореа	1.011	0,7	Израел	5.406	2,1	Јужна Кореа	4.139	1,3
Индија	744	0,6	Јапонија	3.170	1,2	Јапонија	4.109	1,3
Грузија	438	0,3	Malaysia	2.418	0,9	Грузија	2.475	0,8
Ерменија	193	0,1	Грузија	1.479	0,6	Индија	2.293	0,7
Азербејџан	174	0,1	Индија	1.098	0,4	Сингапур	2.023	0,6
Иран	168	0,1	Kazakhstan	675	0,3	Филипини	1.072	0,3
АФРИКА	946	%	АФРИКА	2.058	%	АФРИКА	2.995	%
Јужна Африка	168	17,76	Египет	437	21,23	Египет	716	23,91
Египет	144	15,22	Јужна Африка	257	12,49	Јужна Африка	526	17,56
Комори	114	12,05	Уганда	213	10,35	Мароко	363	12,12
Тунис	92	9,73	Мароко	199	9,67	Тунис	268	8,95
Нигерија	71	7,51	Тунис	163	7,92	Нигерија	180	6,01
Мароко	47	4,97	Нигерија	124	6,03	Libya	111	3,71
Алжир	29	3,07	Намибија	82	3,98	Алжир	109	3,64
Конго	27	2,85	Гана	77	3,74	Гана	88	2,94
Сиера Леоне	26	2,75	Кенија	50	2,43	Кенија	53	1,77
Етиопија	25	2,64	Камерун	48	2,33	Есватини	51	1,70

2009			2015			2019		
АМЕРИКА	51.906	%	АМЕРИКА	65.299	%	АМЕРИКА	91.138	%
Соединетите Американски Држави	41.295	79,6	Соединетите Американски Држави	50.020	76,60	Соединетите Американски Држави	67.211	73,75
Канада	8.838	17,0	Канада	10.559	16,17	Канада	14.726	16,16
Бразил	580	1,1	Бразил	1.908	2,92	Бразил	2.921	3,21
Мексико	256	0,5	Мексико	653	1,00	Мексико	1.208	1,33
Аргентина	179	0,3	Аргентина	502	0,77	Аргентина	1.119	1,23
Куба	150	0,3	Чиле	196	0,30	Колумбија	944	1,04
Чиле	117	0,2	Колумбија	165	0,25	Куба	565	0,62
Перу	85	0,2	Куба	146	0,22	Чиле	454	0,50
Јамајка	55	0,1	Гренада	137	0,21	Костарика	289	0,32
Боливија (Повеќенационална Држава)	44	0,1	Јамајка	132	0,20	Перу	260	0,29
ОКЕАНИЈА	18.772	%	ОКЕАНИЈА	25.751	%	ОКЕАНИЈА	31.144	%
Австралија	17.332	92,3	Австралија	24.054	93,41	Австралија	28.030	90,00
Нов Зеланд	1.429	7,6	Нов Зеланд	1.652	6,42	Нов Зеланд	3.093	9,93
Спорни држави и протекторати на ОН	244		Спорни држави и протекторати на ОН	3.094		Спорни држави и протекторати на ОН	3.371	
Влез со патни исправи на меѓународни организации	7.825		Влез со патни исправи на меѓународни организации	2.120		Влез со патни исправи на меѓународни организации	1.629	

Извор: Податоци на Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Забелешка: Вкупниот збир по континент ги содржи и бројките надвор од топ десетте држави.

АНЕКС 2. Топ 10 земји на потекло по континент на странци кои излегле од Северна Македонија преку граничните премини, 2009, 2015 и 2019

2009			2015			2019		
ЕВРОПА	3.551.054	%	ЕВРОПА	3.903.440	%	ЕВРОПА	4.588.773	%
Србија	937.476	26,4	Србија	889.415	22,8	Србија	906.688	19,8
Грција	770.314	21,7	Грција	711.531	18,2	Албанија	851.736	18,6
Косово ⁷	391.599	11,0	Албанија	647.564	16,6	Бугарија	583.639	12,7
Албанија	312.404	8,8	Бугарија	420.346	10,8	Косово ⁷	547.805	11,9
Бугарија	306.032	8,6	Косово ⁷	346.335	8,9	Грција	535.949	11,7
Унгарија	113.607	3,2	Германија	107.543	2,8	Германија	147.202	3,2
Полска	107.152	3,0	Полска	85.495	2,2	Полска	107.527	2,3
Германија	96.158	2,7	Унгарија	83.271	2,1	Румунија	106.697	2,3
Румунија	54.461	1,5	Румунија	62.975	1,6	Шведска	88.339	1,9
Хрватска	51.990	1,5	Шведска	57.344	1,5	Унгарија	72.489	1,6
АЗИЈА	115.972	%	АЗИЈА	215.866	%	АЗИЈА	260.857	%
Туркије	101.758	87,7	Туркије	183.849	85,2	Туркије	205.167	78,7
Израел	8.050	6,9	Кина	7.147	3,3	Кина	15.430	5,9
Јапонија	1.408	1,2	Јужна Кореа	5.304	2,5	Израел	13.121	5,0
Кина	1.031	0,9	Израел	4.992	2,3	Малезија	6.603	2,5
Јужна Кореа	792	0,7	Јапонија	2.870	1,3	Јапонија	3.351	1,3
Индија	625	0,5	Узбекистан	2.309	1,1	Јужна Кореа	2.792	1,1
Грузија	375	0,3	Малезија	2.172	1,0	Индија	1.933	0,7
Ерменија	190	0,2	Грузија	974	0,5	Грузија	1.801	0,7
Иран	173	0,1	Индија	891	0,4	Сингапур	1.643	0,6
Узбекистан	165	0,1	Казахстан	653	0,3	Филипини	922	0,4
АФРИКА	825	%	АФРИКА	1.649	%	АФРИКА	2.509	%
Египет	144	17,45	Египет	418	25,35	Египет	692	27,58
Јужна Африка	139	16,85	Јужна Африка	224	13,58	Јужна Африка	403	16,06
Комори	100	12,12	Мароко	168		Мароко	310	
Тунис	84	10,20	Тунис	149		Тунис	227	
Нигерија	63	7,64	Нигерија	96	5,82	Нигерија	140	5,58
Мароко	39	4,73	Намибија	66	4,00	Алжир	89	3,55
Алжир	30	3,64	Уганда	66	4,00	Гана	53	2,11
Конго	28	3,39	Гана	51	3,09	Сенегал	52	2,07
Габон	20	2,42	Камерун	51	3,09	Либија	51	2,03
Маурициус	19	2,30	Кенија	44	2,67	Кенија	46	1,83

2009			2015			2019		
АМЕРИКА	47.264	%	АМЕРИКА	48.764	%	АМЕРИКА	71.649	%
Соединетите Американски Држави	37.793	80,0	Соединетите Американски Држави	37.100	76,08	Соединетите Американски Држави	53.407	74,54
Канада	7.854	16,6	Канада	7.948	16,30	Канада	10.989	15,34
Бразил	510	1,1	Бразил	1.512	3,10	Бразил	2.249	3,14
Мексико	242	0,5	Мексико	582	1,19	Мексико	1.063	1,48
Аргентина	158	0,3	Аргентина	424	0,87	Аргентина	898	1,25
Куба	144	0,3	Чиле	174	0,36	Колумбија	787	1,10
Чиле	105	0,2	Куба	133	0,27	Чиле	361	0,50
Перу	83	0,2	Колумбија	121	0,25	Куба	254	0,35
Јамајка	80	0,2	Венецуела (Боливарска Република)	100	0,21	Костарика	239	0,33
Боливија (плуринационална држава)	43	0,1	Гренада	85	0,17	Перу	216	0,30
ОКЕАНИЈА	19.866	%	ОКЕАНИЈА	22.823	%	ОКЕАНИЈА	27.092	%
Австралија	17.332	87,2	Австралија	21.506	94,23	Австралија	25.265	93,26
Нов Зеланд	1.429	3,0	Нов Зеланд	1.281	5,61	Нов Зеланд	1.817	6,71
Спорни држави и протекторати на ОН	227		Спорни држави и протекторати на ОН	2.849		Спорни држави и протекторати на ОН	2.877	
Влез со патни исправи на меѓународни организации	7.012		Влез со патни исправи на меѓународни организации	1.227		Влез со патни исправи на меѓународни организации	1.104	

Извор: Податоци на Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија.

Забелешка: Вкупниот збир по континент ги содржи и бројките надвор од топ десетте држави.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА *

Книги, статии, публикации, документи

Ангеловска – Бежовска, А.

2020 Губернер на Народна Банка на Република Северна Македонија. “Девизните дознаки од иселениците и лицата на привремена работа во странство се важни за македонската економија”. Интервју за Австралиското СБС радио, Северна Македонија, 5 август. Достапно на www.nbrm.mk/ns-newsarticle-soopstenie-05082020.nspх.

Авди Н., И. Здравкова, Д. Ѓорчевски

2020 Анализа на политиките и услугите достапни за странците во Република Северна Македонија, Македонско здружение на млади правници, Скопје.

Baletić, W.A.

1999 Stanovništvo i razvoj, MATE, Zagreb.

Божиновска М., О. Јакасановски, М. Мирчевска

2015 Мобилност на студенти и наставен кадар на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.

Совет на Европа

2021 Последен демографски развој на Европа - Население според пол, возраст и државјанство. Достапен на <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (пристапено на 21 јуни 2021).

EuropeanWesternBalkans.com

2020 WEF: Four Balkan countries top global ranking with biggest brain drain. *EuropeanWesternBalkans.com*, 3 February. Достапно на <https://europeanwesternbalkans.com/2020/02/03/wef-four-balkan-countries-top-global-ranking-with-biggest-brain-drain>.

*Сите линкови беа достапни во времето на пишувањето на овој извештај.

Европска Комисија

- 2018 The former Yugoslav Republic of Macedonia 2018 report. Working document (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions). Достапно на <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:52018SC0154>.
- 2019 North Macedonia 2019 report. Working document (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions). Достапно на <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/08f50dd7-8221-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en>.
- 2020a North Macedonia 2020 report. Working document (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions). Достапно на <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f5d36c09-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1/language-en>.
- 2020b Regulation of the European Parliament and of the Council on asylum and migration management and amending Council Directive (EC) 2003/109 and the proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund] (2020/0279 (COD)). Достапно на https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2a12bbba-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.
- 2020c Regulation of the European Parliament and of the Council on introducing a screening of third country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No. 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817. Достапно на https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:0e922ce2-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.
- 2021 European Union Action Plan against Migrant Smuggling. Road map. Brussels. Available at https://home-affairs.ec.europa.eu/renewed-eu-action-plan-against-migrant-smuggling-2021-2025-com-2021-591_en.

Европска Комисија – Заеднички Центар за Истражување (Joint Research Centre (JRC))

- 2020 Миграциите во Европа. Во: *Atlas of Migration 2020*. EUR 30534 EN. Luxembourg. Достапно на <https://data.europa.eu/doi/10.2760/984251>.

European Commission and Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und -gestaltung e.V. (GVG)

- 2012 *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe*. Synthesis report – executive summary, June 2012 (VT/2010/001). European Union, Brussels.

Европски Парламент

- 2016 The Western Balkans: frontline of the migrant crisis. Brief, January. Brussels. Достапно на [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf).

Евростат

- 2021a Emigration. Data set. Достапен на https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi1ctz&lang=en (accessed on 15 May 2021).
- 2021b Population by sex, age and citizenship. Data set. Достапен на <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

ФРОНТЕКС

- 2020 *Risk Analysis for 2020*. Warsaw. Достапна на https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2020.pdf.

Gencianos, G.

- 2021 Migrant health workers at the frontlines. Friedrich-Ebert-Stiftung website article, 4 July. Достапна на www.fes.de/en/displacement-migration-integration/article-page-flight-migration-integration/migrant-health-workers-at-the-frontlines.

Global Development Network (GDN)

- 2009 Development on the move: Measuring and optimising the economic and social impacts of migration in the Republic of Macedonia. Country report. Скопје. Достапен на www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2011/05/dotm_jamaica_1699.pdf.

Влада на Северна Македонија

Национални стратегии, резолуции и договори

- 2013 Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија, 2013-2016 година, Скопје.
- 2015a Национална Стратегија за интегрирано гранично управување,

- 2015–2019. Скопје.
- 2015b Резолуција на миграциска политика на Република Македонија 2015-2020 година, од 16 January 2015 година (Службен весник бр. 8/2015). Скопје.
- 2016 36.35. Правилник за начинот на издавање на мислење за исполнетост на условите за издавање на дозвола за привремен престој на странец заради работа („Службен весник“ број 117 од 27 јуни 2016 година). Скопје.
- 2017 Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија, 2017–2020. Скопје.
- 2019 Национална стратегија на Република Северна Македонија за соработка со дијаспората, 2019-2023 година, Скопје.
- 2020 27.26. Листа на билатерални договори за социјално осигурување (од 24 јули). Достапна на www.mtsp.gov.mk/content/pdf/dokumenti/2020/24.7-листа2020.pdf.
- 2021 Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција во Република Македонија, 2021–2025. Скопје.

Закопи, уредби и останата легислатива

- 1992а Устав на Република Македонија, „Службен весник на РМ“, бр. 1/92
- 1992б Закон за државјанството на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Македонија“, бр. 67/92, 8/04, 98/08, 158/11 и 55/16)
- 1992с Закон за патни исправи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/92, 20/03, 46/04, 73/04, 19/07, 84/08, 51/11, 135/11, 154/15, 55/16 и 302/20).
- 1995 Закон за средното образование („Службен весник на Република Македонија“ број 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 145/15, 30/16, 127/16 и 67/17).
- 2001а Устав на Република Македонија, „Службен весник на РМ“, бр. 91/01
- 2001б Закон за девизно работење („Службен весник на Република Македонија, бр. 34/01, 49/01, 103/01, 51/03, 81/08, 24/11, 135/11, 188/13, 97/15, 153/15 и 23/16).
- 2007а Закон за вработување и работа на странци („Службен весник на Република Македонија“, број: 70/2007, 5/2009, 35/10, 148/11,

- 84/12, 148/13 и 38/14)
- 2007b Закон за вршење на услуги брз трансфер на пари („Службен весник на Република Македонија“, бр. 54/07,48/10, 67/10, 17/11, 135/11, 187/13, 154/15, 23/16 и 77/21).
- 2008a Законот за основното образование (Службен весник на Република Македонија број 103/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15, 30/16, 127/16 и 67/17).
- 2008b Закон за високото образование („Службен весник на Република Македонија“ број 35/08,103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/14, 130/14, 10/15, 20/15, 98/15, 145/15, 154/15, 30/16 и 127/16).
- 2010 Закон за гранична контрола („Службен весник на Република Македонија“, бр. 171/10, 41/14, 148/15, 55/16 и 64/18).
- 2012a Уредба за доделување пристап до податоците во Интегрираната база на податоци за странци, вклучувајќи податоци за азил, миграции и визи („Службен весник на РМ“, бр. 119/12).
- 2012b Уредба за начинот на одржување на Интегрираната база на податоци за странци, вклучувајќи податоци за азил, миграции и визи („Службен весник на РМ“, бр. 119/12).
- 2012c Уредба за обезбедување на тајност, заштита и безбедност на податоците содржани во Интегрираната база на податоци за странци, вклучувајќи податоци за азил, миграции и визи („Службен весник на РМ“, бр. 119/12).
- 2013 Закон за заштита на децата. Достапен на <http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/dete.pdf>.
- 2016 Закон за вработување и работа на странци („Службен весник на Република Македонија“, број 217/2016).
- 2018a Закон за измени и дополнување на Кривичниот законик, 28 декември 2018. Достапен на www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-izmenuvane-i-dopolnuvane-31-12-2018.pdf.
- 2018b Закон за странци („Службен весник на Република Македонија“ број 97/18 и 108/19)
- 2018c Закон за меѓународна и привремена заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/18)
- 2019a Закон за заштита на децата. Достапен на <http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/dete.pdf>.
- 2019b Закон за социјална заштита. Достапен на www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/28.5_zakon_SZ.pdf.

- 2019c Закон за бесплатна помош, Указ за прогласување на Законот за бесплатна правна помош од 16 мај 2019 година <http://pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20besplatna%20pravna%20pomos.pdf>.
- 2019d Консолидиран текст на Законот за странци од 01 септември 2019 година (со последните измени: Службен весник бр. 97/2018 и 108/2019).
- 2020 Закон за неевидентирани лица во матичната книга на родени, www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-neevidentirani-litsa-vo-matichna-kniga-na-rodeni-16-02-2020.pdf.

Меѓународна организација за миграции (ИОМ)

- 2007 *The Former Yugoslav Republic of Macedonia Migration Profile* (Женева, 2007). Достапен на https://publications.iom.int/system/files/pdf/mp_macedonia_2007.pdf.
- 2011 Part II: Framework for Developing a Template. In: *Migration Profiles: Making the Most of the Process*. Женева. Достапен на <https://publications.iom.int/books/migration-profiles-making-most-process>.
- 2012 *Developing a Road Map for Engaging Diasporas in Development: A Handbook for Policymakers and Practitioners in Home and Host Countries*. IOM and Migration Policy Institute, Женева.
- 2016 Migration Governance Framework. Brochure. Достапна на www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/about-iom/migof_brochure_a4_en.pdf.
- 2018 *Migration and the 2030 Agenda: A Guide for Practitioners*. Женева. Достапен на <https://publications.iom.int/books/migration-and-2030-agenda-guide-practitioners>.
- 2019a *Glossary on Migration*. International Migration Law, No. 34. Женева. Достапен на https://publications.iom.int/system/files/pdf/IML_34_Glossary.pdf.
- 2019b *World Migration Report 2020*. Женева. Достапен на <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020>.

Јанеска, В.

- 2020 Policies for return migration in conditions of intensive high-skilled emigration. Conference proceeding paper presented at “Return Migration: European and Bulgarian Perspectives” at the University of National and World Economy (UNWE), Sofia, 28 February. UNWE, Sofia, pp. 22–37.

Јанеска, В. (ed.)

2014 *Научната дијаспора од Република Македонија*. Извештај. Универзитет Свети Кирил и Методиј, Економски Институт, Скопје.

Јанеска, В., А. Лозаноска и Е. Џамбаска

2016 Demographic consequences of the emigration from the Republic of Macedonia. *Economic Development (Journal of the Institute of Economics)*, 18(1–2):157–178.

Јанеска, В., С. Мојсоска и А. Лозаноска

2016a Brain drain and innovation capacity in the Western Balkans. Conference proceeding paper presented at “Contemporary Migration and Social Development: Interdisciplinary Perspective” at Belgrade University, Belgrade, 21–22 October. Belgrade University, Belgrade, pp. 177–190.

2016b Brain drain from the Republic of Macedonia – trends, implications, policies. *Economic Development, Journal of the Institute of Economics*, 18(3):23–37.

Kemp, W., K. Amerhauser and R. Scaturro

2021 *Spot Prices: Analyzing Flows of People, Drugs and Money in the Western Balkans*. Geneva, Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Достапен на <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3>.

Lazarevik, V., S. Spasova, B. Kasapinov, M. Krstic, M. Ljubicic, A. Kongjonaj, G. Koduzi, V. Spahija, N.P. Kamnar and T.A. Demjaha

2015 Migration of health care workers from the Western Balkans – analyzing causes, consequences and policies (country report: Macedonia). Skopje, Healthgrouper, p. 17.

ЛЕГИС

2018 Подобрување на пристапот до права и заштита за бегалци имигранти со фокус на ранливи групи. Документ за јавна политика.

Здружение на млади правници

2020 *The state of asylum in the Republic of North Macedonia 2018–2019*. Report. Skopje. Достапен на <https://myla.org.mk/wp-content/uploads/pdf/State-of-Asylum-2018-2019.pdf>.

Министерство за внатрешни работи

2021 *Годишен Извештај 2020*. Скопје. Достапно https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Годишен%20извештај%202020%20копи.pdf.

Министерство за труд и социјална политика

2009 Study on internal migrations in the Republic of Macedonia. Report. Скопје, pp. 75–76.

Народна Банка на Република Северна Македонија

2021 Дознаки. Сет на податоци. Достапно на https://nbstat.nbrm.mk/pxweb/mk/Eksterni%20statistiki/Eksterni%20statistiki__Platen%20Bilans__Platen%20bilans%20godisni/4_SekundarenDohodGodisniMK.px/table/tableViewLayout1 (пристапено на 25 мај 2021).

Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција

2020 *Годишен извештај 2019*. Достапен на <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/ANNUAL-REPORT-OF-THE-NC-THB-AND-IM-2019.pdf>.

Николовски, З.

2013 *“Македонска дијаспора - клуч за развојот на Република Македонија”* [Macedonian Diaspora: The Key to the Development of the Republic of Macedonia]. Zlatko Nikoloski (self-published), Скопје (in Macedonian).

Office of the United Nations High Commission for Human Rights (OHCHR)

2021 The impact and consequences of the COVID-19 pandemic on trafficked and exploited persons. Position paper of Ms Maria Grazia Giammarinaro, Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children. Достапен на www.ohchr.org/Documents/Issues/Trafficking/COVID-19-Impact-trafficking.pdf.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

2015 *Health at a Glance 2015: OECD Indicators*. Пари. Достапен на www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2015_health_glance-2015-en.

2021 Health workforce migration. Data set. Достапен на https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HEALTH_WFMI (пристапено на 25 јуни 2021).

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)

- 2021 Inequality, discrimination and marginalization. In: *Human Dimension Commitments and State Responses to the COVID-19 Pandemic*. Vienna. Достапен на www.osce.org/files/f/documents/f/6/480014.pdf.

Petreski, M. and B. Jovanovic (eds.)

- 2013 *Remittances and Development in the Western Balkans: The Cases of Macedonia, Kosovo and Bosnia-Herzegovina*. Scholars' Press, Chisinau.

Stankovi, M., B. Angelova, B. Stankovic and V. Janeska

- 2013 *Brain Circulation and Spatial Mobility of Knowledge in Southeastern Europe*, The International Journal of Management Science and Information Technology (IJMSIT), Special Issue: 2013 ICIE, pp. 15–40.

Државен завод за статистика (ДЗС)

- 2010 *Миграции, 2009*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.10.07 (660). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.10.07.pdf.
- 2011a *Природно движење на населението, 2010*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.11.10 (693). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.11.10.pdf.
- 2011b *Миграции, 2010*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.11.06 (686). Достапен на www.stat.gov.mk/publikacii/2.4.11.06_686.pdf.
- 2012a *Миграции, 2011*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.12.05 (719). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.12.05.pdf.
- 2012b *Миграции, 2011*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.12.05 (719). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.12.05.pdf.
- 2013 *Миграции, 2012*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.13.10 (752). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.13.10.pdf.
- 2014 *Миграции, 2013*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.14.07 (783). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.14.07.pdf.
- 2015 *Миграции, 2014*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.15.08 (817). Достапен www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.15.08.pdf.

- 2016a *Природни движења на населението, 2015*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.16.09 (855). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.09.pdf.
- 2016b *Миграции, 2015*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.16.07 (853). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.07.pdf.
- 2017a *Статистички годишник на Република Македонија 2017*. Скопје.
- 2017b *Миграции, 2016*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.17.06 (875). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.17.06.pdf.
- 2017c *Природни движења на населението, 2016*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр.2.4.17.07 (876). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.17.07.pdf.
- 2018a *Статистички годишник на Република Македонија 2018*. Скопје.
- 2018b *Миграции, 2017*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.18.06 (897). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.06.pdf.
- 2018c *Природни движења на населението, 2017*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.18.08 (899). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.08.pdf.
- 2019a *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2019*. Скопје.
- 2019b *Природни движења на населението, 2018*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр. 2.4.19.01 (907). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.19.01_1.pdf.
- 2020a *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2020*. Скопје.
- 2020b Население. Сет на податоци. Достапен на www.stat.gov.mk/OblastOpsto_en.aspx?id=2.
- 2020c *Природни движења на населението, 2019*. Статистички преглед: Население и социјални статистики, извештај бр.2.4.20.01 (912). Достапен на www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.20.01_912.pdf.
- 2021a Естимации на население. МАКСТАТ дата база. Достапно на http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__ProcenkiNaselenie/115_Popis_RM_1Star_Dek_mk.px/table/tableViewLayout2/?rxid=e7c235e6-6bf6-4bae-9538-afb219fe7ae4 (пристапено на 15 мај 2021).
- 2021b Емиграција. МАКСТАТ дата база. Достапно на http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__NadvoresniMigracii/176_Migracii_drzavi_VkDosOts_mk.px/table/tableViewLayout2/?rxid=87fad243-9c7d-45e2-a2b5-6b7900e99625 (пристапено на 15 мај 2021).

- 2021c МАКСТАТ дата база. Достапна на http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__VnatresniMigracii/775_N_Migr_reg_meguselovnat_t2_mk.px/table/tableViewLayout2/?rxid=8c9bedbf-9261-4333-94b5-56285c353ba5 (пристапено на 15 мај 2021).
- 2021d Population age distribution – by region. Data set. Достапна на http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__ProcenkiNaselenie/225_Popis_reg_3112_PolVoz_mk.px/table/tableViewLayout2/?rxid=491bc638-032a-483e-a82c-d23e07f088f7 (пристапено на 09 јуни 2021).
- 2021e Graduated students. Data set. Available at <http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/en/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef> (пристапено на 09 јуни 2021).

Статиста

- 2021 Human development index score of North Macedonia from 2000 to 2019. Data set. Достапна на www.statista.com/statistics/1085278/human-development-index-of-north-macedonia (пристапено на 10 јуни 2021).

Stojanovski, A. and T. Stojanovski

- 2018 *Rights of refugees and migrants in the Republic of Macedonia when their freedom of movement is limited*. Paper presented at the Security System Reforms as Precondition for Euro-Atlantic Integrations conference, 4–6 June, Skopje. Достапна на <http://fb.uklo.edu.mk/wp-content/uploads/sites/10/2021/10/2018-tom-2.pdf>.

Stojanovski T., E. Tershana and R. Voda

- 2021 Analysis of the influence of COVID-19 on migration in the MARRI participants. Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative, Skopje. Достапен на http://marri-rc.org.mk/wp-content/uploads/2021/02/FINAL-REPORT_Analysing-the-influence-of-COVID-19-on-migration-in-the-MARRI-Praticipants-1.pdf?fbclid=IwAR0KLKkK275b50Q71vMq0XxZ9e781PfdV5sYoPf5iePilGoqWfFuMEPpJLU.

TheGlobalEconomy.com

- 2021 Human flight and brain drain in Europe – 2021. Data set. Достапен на www.theglobaleconomy.com/rankings/human_flight_brain_drain_index/Europe (пристапено на 5 јуни 2021).

TradingEconomics.com

- 2018 “Emigration rate of tertiary educated (% of total tertiary

educated population) by country”, data set. Available at www.tradingeconomics.com/macedonia/emigration-rate-of-tertiary-educated-percent-of-total-tertiary-educated-population-wb-data.html (пристапено на 12 јануари 2018).

Обединети нации

- 1948 General Assembly resolution 3/217A on the Universal Declaration of Human Rights, adopted on 10 December 1948 (A/RES/3/217A). Достапно на www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.
- 1989 United Nations General Assembly resolution 44/25 on the Convention on the Rights of the Child, adopted on 20 November (A/RES/44/25). Достапно на www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf.
- 2016 United Nations General Assembly resolution 71/1 on New York Declaration for Refugees and Migrants, adopted on 19 September (A/RES/71/1). Достапно на www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf.
- 2018a United Nations General Assembly resolution 73/151 on the Global Compact on Refugees, adopted on 17 December (A/RES/73/151). Достапно на www.unhcr.org/5c658aed4.pdf.
- 2018b United Nations General Assembly resolution 73/195 on the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, adopted on 19 December (A/RES/73/195). Достапно на www.iom.int/resources/global-compact-safe-orderly-and-regular-migration/res/73/195.
- 2021 United Nations Agenda on Sustainable Development Goals by 2030. Достапно на www.undp.org/sustainable-development-goals (пристапено на 10 јуни 2021).

Обединети нации Оддел за економски и социјални работи (DESA)

- 2019 “International migrant stock 2019”. Достапен на www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock (пристапено на 10 јуни 2021).

United States Census Bureau

- 2018 Foreign-born population (education) – North Macedonia. Data set. Достапен на https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_15_SPT_B15002&prodType=table (пристапено на 15 December 2018).

УСАИД

- 2018 Enabling the diaspora to invest back home. Достапен на www.usaid.gov (пристапено на 18 март 2021).

Wertheimer-Baletić, A.

- 2017 Population and development, *Economic Review*, 54(3–4):404–410.

Светска Банка

- 2016 *Migration and Remittances Factbook 2016*. Third edition, Washington, D.C.
- 2018 *Migration and Remittances. Recent Development and Outlook*. Washington, D.C.
- 2021a Literacy rate. Data set. Достапен на <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS?locations=MK> (пристапено на 10 јуни 2021).
- 2021b GDP per capita (current USD) – North Macedonia. Data set. Достапен на <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=MK> (пристапено на 10 јуни 2021).
- 2021c *Subdued Recovery*. Western Balkans Regular Economic Report, No.19. Washington, D.C. Достапен на <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35509/Subdued-Recovery.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (пристапено на 10 јуни 2021).

World Health Organization (WHO)

- 2010 World Health Assembly resolution WHA63.16 on the WHO Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel of 21 May 2010 (WHA/RES/63.16).

Zelinsky, W.

- 1971 “The hypothesis of the mobility transition”, *Geographical Review*, 61(2):219–249. Достапен на www.jstor.org/stable/213996.

Меѓународна организација за миграции
ул. Осло 6, 1000 Скопје, Република Северна Македонија
тел. бр.: +389 2 30 95 477
Email: iomskopje@iom.int • Website: <https://north-macedonia.iom.int>